

וירדו בדגת הים

תשובת ירושלים
מכון תולעים ובעלי חיים אחרים

הגאון רבי יקותיאל יהודה הלברשטאם זצ"ל

האדמור"ר מצאנו קלויזענבורג זצ"ל

בענין לסמוך על דעת חכמי הטבע ובענין התולעים הנמצאים בדגים

המכתב היה כתוב באריכות על כמה עמורים בשפת אנגלית עם כמה ציורים, והיה מוסבר בלשון הקודש ע"י השולח, כשעיינתי במכתב נודע לי שהגוי כותב שכך הוא הענין, שנמצא איזה דג המטלת ביצים לתוך הים ובאים דגים קטנים ואכלים את הביצים, אח"כ בא דג גדול מזה ואוכל את דג הקטן, ואח"כ בא דג גדול יותר ואוכל דג זה, ואח"כ אוכל דג גדול יותר את הדג הזה, ועל ידי כל הגלגולים האלו שעוברים על זה הביצה נולד מעמו תולעת, וכך הם פרים ורבים בתוך הדג, ומדת תולעת כזה הוא אחד מחמש מאות במילימטר, וכל אחד יש לו גוון אחר, ע"כ תוכן המכתב, והשולח כותב ע"ז שראוי לחוש לדברים אלו, ושמעתי שאיזה רב כבר אסר את הדגים בשביל שאלת תולעים גדולה שנמצא בהם.

הלא פרופסר זה שוטה ומשוגע הוא, איזה מעשה מוזרת עלתה על רעיונו ופירסמה ועוד מאמינים לו, האם הוא עמד יומם ולילה לעקוב אחר זה הביצה והוא יודע כל גלגוליו, ובפרט שתולעת זה הוא רק אחד מחמש מאות במילימטר, יש הלכה מפורשת ביו"ד סי' פ"ד שתולעים הנמצאים בכשר הדג מותרים דמיניה קרבו וכן בגבינה שנמצא בו תולעים כל זמן שלא פירשו מותרים דהתורה לא אסרה כי אם רמש הרומש על הארץ וכל הראשונים והפוסקים כולם הסכימו לזה, ורק לפני כמה שנים עמדו כמה פרופסורים וקבעו שכל בעל חי יש לו אם שהולידו ואין כזה דבר שבע"ח יברא מאליו, הלא הכחשה הוא בדעת חכמי התורה, הם אמרו שיש בעלי חיים שנבראים מאליהם אף יש עכבר שנברא מאדמה וחציו כשר וחציו אדמה (חולין פ"ט משנה ו') והאיך אפשר לומר שהגוי יודע טוב יותר מחז"ל.

מתחילה חשבתי שמכתב זה עשה מישוהו במסחר הבשר שרצה שיפסקו מלאכול דגים ועי"ז יקנו יותר בשר אבל נודע לי שמטרת המכתב הוא להקניט דעת תורה וחכמיה הקדושים שאומרת שיש תולעים שנבראים מאליהם, ועכ"ז נמצאים אנשים שמקבלים את דברי הכופר הזה כאמת כי הלא כל מה שאומר הגוי אמת הוא, ועוד כותב רב שיש לחוש לדבריו והינו "מחמיר" והלא זה כפירה ממש.

ויראתי שיגיעו הרברים לאוני ההמון ו"יחמירו" על עצמם שלא לאכול דגים כי הפרופסר אמר שכל הדגים כולל אף פיי"ק וסעלמא"ן מלאות תולעים ואין נראים לעין, ע"כ מחויב אני לומר שצריכים לדעת שכל דברי הגוים הם שקר וכזב, הבל הכלים, ואסור להאמין להם, כל שוטה מה שעולה על דעתו ומה שלבו חפץ מפרסמה ולמדע יחשב, אם היו הרופאים משתמשים בחכמות כאלו היה פלא על מספר החיים, אין גבול לרעיונותיהם — אדם נברא מקוף — וכלב מחתול... והלא טפשות הוא להאמין לדבריהם.

מתוך שיעור חודש"י ס' בה"ב תשמ"ג לפ"ק

נעתק ע"י נפתלי ישע"י אשר מארגערעטען

...עלינו לדעת שתורתנו הקדושה היא הנקראת חכמה והיא החכמה האמיתית, קנה אמת ואל תמכור, ראשית חכמה יראת ה', וחכמי התורה הם הנקראים חכמים, ולעומת זה מה שאומרים חכמי הטבע אם דבריהם מתאימים לדעת חכמי התורה מותר לסמוך עליהם ואם אינם מתאימים לדעת תורה אין בדבריהם ממש ולהבל ולריק יחשבו ואסור לסמוך עליהם, כי החכמה האמיתית היא התורה.

בא וראה עד היכן הדברים מגיעים, כד הוינא טליא והייתי בקלייננארדיין היה שם איש ושמו ר' שמש"ל וראיתי אצלו ספר שכתבו זקה"ק בעל בני יששכר זי"ע על חכמת האיסטרונומי (מזה רואים כמה היה גדול כוחו בכל מקצועות החכמה) ומאו לא הוספתי לראותו, וכתב שם זקה"ק שאם יאמרו לי שאחד ואחד עולים לשנים לא אאמין בזה ע"י שכלי האנושי, רק אחר שכתוב בתורה ויהי ערב ויהי בוקר יום ראשון ואחרי כן כתוב ויהי ערב ויהי בוקר יום שני יודע אני שאחד עם אחד הם שנים, ובהוספת עוד אחד נעשה שלשה שהרי כתוב אחרי כן ויהי ערב ויהי בוקר יום שלישי, עכת"ק, ודבר פשוט הוא שאין לסמוך על שכל אנושי כי כל אדם טועה במשהו פעם בגוון ופעם במנין, אבל מה שכתוב בתורה היא אמת ונכון.

ובעוה"ד פשתה המספחת בזמנינו שלומדים בחכמות הגויים ושותים בצמא את כל דבריהם וכל מה שאומר הגוי הוא אמת, ומה גם אם אמרו איוה "פרופסר", ומי שיהדותו עוד בוערת קצת בקרבו, כששומע דבר מפי הגוי שמכוון לדברי הגמרא מתפלא ואומר, ראה דבר פלא שכן כתוב גם בגמרא, דברי הגוי עומדים למעלה מהגמרא, הוא מאמין בדברי הגמרא רק אחרי שאמרו הגוי או ראהו באיזה ספר אשר בדה איזה פרופסר מלבו אשר היום אומר ככה ומחר אומר ככה, כל חכמתו בנוי על השערות וכן הדבר בחכמת הרפואה אתמול אמרו שזה סס, היום אומרים שהיא רפואה ומחר שוב יאמרו שהיא סס, רופא זה בכה ורופא זה בכה, ועל יסודות כאלו עומד העולם.

וזה אסון נורא שאין רוצים להכיר בזה שהקב"ה נחן לנו את תורתו על ידי משרע"ה, משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וכו', והוא ברא את כל העולמות והוא היודע מה ועל מה נברא כל הנמצא בו, והוא יכול להעיד על זה ורמוז את הכל בתורתו הקדושה, ומה שכתוב בתורה היא האמת ולא מה שאומר הגוי.

מוכרחני לדבר בענין זה כי אתמול הגיע לירי מכתב ארוך שכתב איזה פרופסר, והיה כתוב בו שכל הדגים שבעולם כולם מתולעים אין חילוק איזה דג ואיה מקומו, רעדה אחזתני בראותי את זה, כי דגים הם מאכל רגיל אצלי ואין כדאי להחטיא את נפשי בימי הזוקן ע"י אכילת תולעים, וע"כ ראשית כל ביקשתי שלא יעשו עוד דגים עבורי.

הרב מנשה קליון

אבדק"ק אונגוואר ור"מ דישיבת "בית שערים"
ברוקלין, נ.י.

בירור להיתר בענין התולעים שנמצאים בבשר הדגים

ער"ח כסלו התשנ"ז בני"י יצו"א.

מע"כ ידי"ג הרב הגאון וו"ח כו'
כש"ת מוה"ר וכו' שליט"א

אחדשכ"ג בידידות נאמנה,

קבלתי הפאקס בנדון השאלה שנתהווה ע"י חרדים לדבר ה' שמצאו תולעים בבשר דגים הבאים מווינעפעק קאנאדא, התולעים כשלעצמן מכוסים ומונחים בבשר נעשה כעין כיס בתוך בשר הדג מכוסים מן העיין וכשפותחין הכיס של בשר נמצא שמונח שם מין תולעת ולפי שיש מחכמי הטבע שטוענים שהתולעים באים מבחוץ ע"י שהדג הכשר יש לו במעיו שרץ ומטיל ביצים ופולטם בנהר ומהם נוצרים שרצים קטנים במים ואין נראין לעין ויש מין דג שאוכל את השרצים הקטנים ואח"כ אוכל הדג טהור את השרץ והשרץ שהוא די גדול נתעכל בדג הטהור והשרצים הקטנים לא נתעכלו ודוחקים דרך הבני מעים של הדג הטהור ונכנסים בבשר והם גדלים שם ונעשים התולעים הנראים, והם שרצים ממש שנשרצו בחוץ לדג ואסורים באכילה, ולפי שהרבה מאחינו

בני ישראל החרדים אוכלים מהדגים האלו וגם כי רוב דגים שטוחנין אותם לעשות געפילטע פיש מהם הוא ונחלקו בדבר אי יש להתירם או לאוסרם ואי צריך להאמין להם כי יש אומרים שהסתולקים על חז"ל ואין להאמין להם ויש אומרים שהם רק מגלים המציאות, (והיום שמעתי מאחד מתלמידי שראה הכתבה שלהם בענין זה והם שם לא כתבו בדרך ברור אלא בדרך השערה וספק שיתכן שכן הוא נכרא לפי דעתם הנפסדת) והגם כי אין בידי להכריע בדבר מ"מ מאחר שפנו אלי אענה גם אני חלקי בס"ד כפי אשר יורני מן השמים.

ומתחילין לזכות בכחה דהתירא, גרסינן בגמ' (חולין ס"ז ב') אמר רב ששת בריה דרב אידי קוקיאני אסירי מ"ט מעלמא אתי מתקיף לה רב אשי אי מעלמא אתי לישתכחו דרך בית הריעי איכא דאמרי אמר ר"ש וכו' קוקיאני שרי מ"ט מינה גבלי אמר רב אשי פשיטא דאי מעלמא אתי לישתכחו דרך בית הריעי והלכתא קוקיאני אסורי מ"ט מינם ניים ועיילי ליה באוסייה תולעים, פרש"י כשהבהמה ישנה נכנסים

בחוטמה ומשם לקנה ריאה וכבד הלכך לא משתכחי דרך בית הריעי ע"כ. דרני דבשרא אסירי דכוורי שריין ופריך רב משרשיא לרבינא מ"ש הני מהני ומשני בהמה בשחיטה משתריא והני לא מהני להו שחיטה באיסורייהו קיימן דגים באסיפה בעלמא משתרי והני כי קא גבלן בהיתרא קא גבלן.

ולפום ריהטא נראה דחשוב כאן שלשה שמות והם שתי מינים, (א) תולעים, (ב) קוקיאני, והם נמי תולעים כמו שאמר והלכתא קוקיאני אסירי מ"ט מינם ניים ועיילי ליה באוסייה תולעים, הנה קוקיאני הוא שם לתולעים הבאים מבחוץ שאסרה תורה והם בכלל שרצים ותולעים והם אסורים בין בבהמה ובין בדגים כדמסיק והלכתא קוקיאני אסירי, והשלישית) דרני דבשרא, והם נמי מין תולעים הנמצאים בין עור לבשר ואין להם דין תולעים הבאים מעלמא, אלא יש להם דין המהוה אותו ושנתהוה וגידל ממנו וכעין מין גידול בבעל חי שיש לו דין של בעה"ח, ולכן דרנא דבשרא שנתהוה מבשר בהמה ובשר בהמה יש לו דין אבמה"ח או בשר מה"ח דטעון שחיטה להתירו וכיון דהאי דרנא (התולעת) שנעשה ונוצר מבשר בהמה ובא מאיסור אבמה"ח צריך תקון להוציאו מידי אבמה"ח והבהמה תיקונה שחיטה דכתיב וזבחת ואכלת אבל דרני דבשרא ליכא מידי דיכול להוציאו מידי אבמה"ח נשאר באיסורו, ואולי הוא כעין חלב דאי לאו

קרא הו"א דאסור משום אבמה"ח, ולכן דוקא דרנא דבשרא דבהמה בחייה בחזקת איסור אבמה"ח עומדת אבל דרנא דכוורא שנתהוה ונתגבל ונוצר מבשר דגים מותר באכילה בלי שחיטה כמו שהמוליד והנתהוה הימנו שהרי אפילו דג חי חותך ממנו ואוכל (אם לא משום בל תשקצו) ולכן דרנא דכוורא מותר ולשון הא"ז סי' תל"ז הנמצאים בבשר דגים אפילו פירשו לגמרי (מותרין) שהמוליד אע"פ שהוליד ע"ג הארץ מותר עכ"ל. ועיין כנסה"ג יו"ד סי' פ"ד אות ק"א שהאריך בזה אי הם דבר אחר או שני מינים והעלה דהוא במחלוקת שנוי' ובסמוך אי"ה עוד נבא רא"י לזה. ומיהו בערוך אות דרן כתב יריעה שנפל בה דרנא וכו' קרש שנפל בו דרנא מטיף לתוכו אבר וסותמו, ובערך קקני ציין לברכות ל"ו קמחא דשערי קשי לקוקיאני ע"ש.

1224557

ובטוש"ע (יו"ד סי" פ"ד סט"ז) כל תולעים הנמצאים בבהמה בין שהם בין עור לבשר בין שהם במעיה אסורים, והנמצאים בדגים במעיה אסורים בין עור לבשר או בתוך הבשר מותרים, ויש לדייק דבתולעים הנמצאים בבהמה פתח המחבר כל תולעים הנמצאים בבהמה, ולשון כל כולל הכל, אבל בתולעים הנמצאים בדגים לא כתב וכל תולעים הנמצאים בדגים בין עור לבשר אלא כתב, והנמצאים בדגים, יש מהן אסורין כשנמצאים במעיה, ויש מהן מותרין כשנמצאים בין עור לבשר או בתוך

לדעת ר"ת דהא שמעתתא בדגים איתמר א"כ רואים דר"ש חש דילמא מעלמא קאתי ומ"ש דבקוקיאני אסירי ומ"ש דדרני ואפי' לפרש"י נמי ניהוש כמו דחיישינן בבהמה. והן אמת דהרמב"ם ז"ל בפ"ב מהמ"א הי"ז דס"ל שכל התולעים הנמצאים בדג מחיים אסורים והטעם אמרו דס"ל שאינם מתהוים מהדג אלא נכנסין לו דרך נחיריו, נמצא לכאורה דהוא מחלק דקוקיאני מיירי בתולעים שבאים מעלמא ולכן אסורים והם באים מחיים ודרנא באים מבשר הבהמה והגם שכלם דחו דבריו ז"ל ועיין ה"ה שם מ"מ טעמא בעי לדידן למה לא חיישינן בספיקא דאורייתא ודבר השכיח ומציאות ממש, כפי פסק הגמ' דקוקיאני אסירי.

ושטו עיני וחזיתי לקדוש אחד מדבר בשערי דורא השלם דין תולעים (סימן נ"ב) וז"ל ומסיק פ' אלו טריפות תולעים שנמצאו בכבד או בחתיכת בשר אסורים התולעים כיון שבחיה הבהמה לשם ובחתיכות דג מותרים כדפי' טעמא לעיל בדברי ראב"ן דבבהמה אסורין דבעי שחיטה ושחיטה אינו מתיר רק הבשר ובדגים שרי דבאסיפה בעלמא סגי ומסיק שם דאף בדגים אסירי דקאמר דהלכת קוקניי אסירי ופר"ת תולעים שבדגים משום דעיילי באוניה כי נאים דאינם גדילים בגוף הדג אלא מעלמא נכנסים באזני כשהוא ישן וכבר שרצו על הארץ

הבשר. והנה כתב והנמצאים בדגים יש מהן אסורין כשנמצאים במעיה, ויש מהן מותרין וכו' הרי דיש ויש ולכן לא יכול לומר כל התולעים הנמצאין דין אחד להם שהרי יש ויש ולכן אמר רק והנמצאים. ונראה פשוט שבבהמה כל תולעים דין אחד להם בין שהם במעיה ובין שהם בין עור לבשר אבל בדגים יש חילוק בין תולעים שנמצאים במעיה אסורים ובין עור לבשר או בתוך הבשר ולכן לא שייך לשון כל ולכן כתב והנמצאים, כלומר דיש ויש, יש שאסורים ויש שמותרים. והוסיפו הטור והמחבר תיבות או בתוך הבשר דבנמצאים בבהמה לא כתב רק בין עור לבשר ובדגים הוסיף בתוך הבשר ועיין רש"י דרנא בין עור לבשר, אמנם הרשב"א ז"ל בתוה"ב הקצר הלי' תולעים כתב וז"ל תולעים הנמצאים בדגים בין עור לבשר או בתוך הבשר מותרים שאלו באמת מבשרן נגדלו, ובמאירי נמי כתב מורנא היא תולעת הנמצא בתוך הבשר וכו'.

ויש להקשות כיון דבדגים נמי תולעים הנמצאים במעיהם אסורים משום דאמרינן דמעלמא קאתו כד ניים ונכנסים דרך חוטמן או דרך אזנם ומה"ט בקוקיאני אסורי ואפי' לא משתכחי בבית הריעי כדמסיק והלכתא קוקיאני אסירי משום דמעלמא קא אתו וא"כ אמאי לא ניהוש בדרני ומתירין לכתחילה ניהוש שמא נכנס דרך חוטמו ונכנס בבשרו ולא למעיה, ולא מיבעיא

מחיים לעולם חיישינן אבל לאחר מיתה לא חיישינן וי"ל.

ולא אכחד מעטי דרבינו ירוחם נתיב חמשה עשר חלק חמישי אות כ"ו כתב וז"ל תולעים הנמצאים כדגים במעיהם אסורין דמעלמא קא אתו או דרך האזנים נכנסו או דרך שום מקום אחר אבל הנמצאים בין עור לבשר או בתוך בשר הדג מותרים פשוט (שם) ועוד שם כ"ז וז"ל תולעים הנמצאים בבשר בין עור ובשר וכ"ש בבני מעים שנוכל לומר דמעלמא אתו כלומר דרך אזנים או דרך שום מקום אחר נכנסו כלם אסורים וכן תולעים הנמצאים בכבד כן פשוט (שם) וכתב הרב ברוך בסה"ת ודוקא מחיים שלא הותרו בשחיטת הבהמה אבל התולעים הגדלים בבשר אחר שחיטה או בדגים או בגבינה מותרין וכו' ע"ש והמעייין בדברי רבינו ירוחם ז"ל נראה שהוא מפרש דברי בעל סה"ת דלא כב"ח ואינו מחלק אלא בין תולעים שבבהמה דבעי שחיטה ובין דגים דלא בעי שחיטה וכדגים אין נפ"מ מחיים או לאחר מיתה כל שכבר הדג לעולם מותרין. ולשון הסה"ת לפנינו אות ל"ז וז"ל הלכך תולעים הנמצאים בחתיכת בשר או בחתיכת דג אפי' אינן בבני מעיין דהשתא אינן ודאי דאתיא מעלמא אפי' הכי אסורין התולעים כיון שמחיים של הבהמה באו שם אבל אם לאחר שנשחטה הבהמה באו התולעים בבשר או בדגים או בגבינה מחמת סרחון הבשר אז אפי' התולעים מותרין

והלכך קיי"ל דכולהו אסירי בין תולעים הנמצאין בחתיכות בשר בין הנמצאין בחתיכות דגים וכ"ש בבני מעיים דאיכא למימר דמעלמא אתו אבל לאחר שחוטתה שנשחטה הבהמה ימים הרבה אם באו תולעים בבשר או בגבינה או בדגים מחמת סרחון אז אפי' התולעים עצמן מותרין וכו' ע"ש. ובהגהות שם לענין פסק הלכה ק"ל כבעל השערים דבכל עניין אסורים אפי' לא נמצאים בחוטמן או במעיהן ועייין מ"ש מהרא"י לעיל גבי דגים בסי' מ"ז עכ"ל.

ולפום ריהטא נראה דזה כעין שיטת הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהמ"א הי"ז וז"ל תולעת הנמצאת במעי הדגים וכמו שבראש הבהמה והנמצאת בבשר אסורה, אבל דג מליח שהתליע הרי התולעת שבו מותרת ובהשגות כתב הראב"ד ז"ל זה שבוש וכו' גם ה"ה עזב את דברי הרמב"ם והלך אחר דברי הראב"ד בזה ופי' דשיטת האחרונים דהם מפרשי קוקואני אסירי הם הנמצאים במעי הדגים דבהנהו איכא למימר דמעלמא קאתי אבל הנמצאים בדגים אפילו מחיים בין עור לבשר שרו דליכא למימר מעלמא אתו אלא ממנו הם גדלים וכו' ע"ש והוא תימה לכאורה על הרמב"ם, ולפמ"ש לעיל י"ל דעת הרמב"ם כהש"ד הנ"ל דמחיים לעולם אסור דפסק הלכתא קוקואני אסירי לעולם כיון שיש אופן דמעלמא קאתי ולא נמצא בבני מעים הכ"נ

הבשר או הדג מותרין לאחר שימותו אבל אם מחיים פירשו על הבשר אסורין לעולם, כמו שפיי ע"ג גג של תמרה. והרשב"א ז"ל (בבית ג' שער ג') כתב תולעים הנמצאים במעי הבהמה אפילו בין עור לבשר אסורין וכן אותן הנמצאים במעי הדגה. אבל אם נמצאים בין עור לבשר או בתוך הבשר מותרין שאלו באמת מבשרן נגדלו ולפיכך מותרין שהדגים אינן בני שחיטה וכו' ע"ש והנה הביא ב' השיטות ראשונה הוא דעת הרמב"ם ושניה הרשב"א ודעימיה וכנראה שלא הכריע בדבר. ועיין א"ז הל' טריפות סי' תל"ז שמביא דברי רש"י ומה שהקשה ר"ת עליו ונראה לר"ת כדפי' ר"ח קוקיאני הם תולעים הגדילים בדגים והנהו שרי אי גבלי מיניה כדמסקינן בסמוך והכי משמע לישנא דעייל ליה באוסיה דלשון אוסיה שייך בדגים וכו' הלכך תולעים שנמצאו בגוף הדגים שריין ושנמצאו בחוטמן ובמעייהם אסירי מיהו איני יודע מאי דאמר לשתכחו בבית הרעי מאי בית הרעי שייך בדגים מיהו תולעים שנמצאו בכבוד ובריאה אסירי לכ"ע ע"ש עוד מה שכתב מורנא וכו' ודו"ק היטיב בדבריו ז"ל.

והיוצא מכל הנ"ל דדבר זה במחלוקת שנוי' והשערי דורא סתם לן הדרך דתולעים הנמצאים בדגים חיים אפי' בבשר אין לאכלם דאיכא למימר דמעלמא קאתי ולאחר שחיטה או מיתה מתיר הכל ולדעת כמה גם דעת סה"ת

עכל"ק ע"ש וצ"ע. ונראה עכ"פ דפליגי הראשונים ז"ל כלשון רבינו ברוך בעה"ת ובפסקיה אי מרמה תלעים דבשר דג חי לבשר בהמה חיה או לא.

והב"ח הביא דברי הש"ד הנ"ל והביא דנחלקו בפירוש דבריו ז"ל פי' ראשון דיש לחלק דהא דהתירו בגמ' תולעים שנמצאו בבשר דגים הוא דוקא כדג שלם אבל אם חתכו הדג ומצאו תולעים בחתיכת הדג אסור לר"ת והטעם דכשהוא שלם ודאי לא אתי מעלמא, אבל כשנמצאו בחתיכת דג אע"ג דלא נמצאו במעיים יש לחוש שמא נכנסו באזנו ואח"כ נכנסו בבשר הדג מבפנים ולא באו בכלל בבני מעיים וחילוק זה כתב נמי בסה"ת סי' ל"ו-ל"ז ובאוה"א שער מ"א שכך הוא דעת ש"ד לחלק בין דג שלם שנמצא בבשרו תולעים שמותר לחתיכות דג שאסור, ומדברי הרשב"א נראה דאינו מחלק בהכי וחולק על הש"ד ע"ש.

גם בספר ארחות חיים הל' איסורי מאכלות (לר"א הכהן מלוניל חלק שני סי' מ"ג) ז"ל תולעת הנמצא במעי הדגה אע"פ שאינן דרך בית הרעי אסורין פעמים שנכנסין דרך אזנו כשהוא ישן, וכן הנמצאות במח הבהמות וברגליה, והנמצאת בבשר אסורה אבל דג מליח שהתליע הרי הוא כפירות שהתליעו אחר שנקרעו וכתב הר"ף ז"ל תולעים הנמצאים בחתיכת בשר או בחתיכת דג שבאו בחיי בהמה או הדג אסורין ואותן שבאו אחר שחיטה מחמת

לבנים וכו' דניכר וידועה הוא דמגוף הדגים קאתו,

ואשר נראה שחידש לן המהרא"י (שני דברים חדא) שכתב תולעים לבנים דוקא מה שלא ניזכר בפוסקים צבע התולעים, ובפשטות כל תולעים במשמע והמהרא"י הגביל את התולעים שיצאו מדגים שהם לבנים, ומשמע לכאורה דתולעים שאינן לבנים לא, שנית) במה שכתב והם ניכרים וידועים ונקראים בשמותם שויברי"ן, משמע דנתן לן סימנים מאיזה מין תולעים מדבר א) שהם לבנים ב) שהן נכרין, וכל שאינו ניכר וידוע שתולעים אלו באין מגוף הדגים אסור לאכול, והרי זה לכאורה נגד הפוסקים שמפרשים דכל התולעים ולשון הטש"ע, ולפמ"ש לעיל יש לישב הכל דהמהרא"י מחלק בין דרנא לקוקיאני ואותן התולעים הנקראין שויברי"ן ניכרין במראה לובן וידועה הוא דמגוף הדגים קאתו ומותרין והשאר שלא ידוע ולא ניכר או שאינם לבנים שזה ניכר שאינם מהתולעים הבאים מבשר הדגים הכ"נ דאסירי משום דחיישינן דילמא מעלמא קאתו ע"י חוטמן או אוזן.

איברא דהא גופא אכתי יש לחקור במה שכתב נכרין וידועים אם הכונה שהם לבנים ונכרים וידועין כלומר שראינו עכשיו שיצאו מגוף הדג ואפ"ה דוקא לבנים א"כ בעי דוקא תולע לבן ושראינו כשיוצא מהגוף וכ"ש כשעדיין בתוך הבשר שמותר ולהוציא שאם לא

והרמב"ם כן והג"א והכין מדייק לשון הגמ' שם דאמר והלכתא קוקיאני אסירי מ"ט וכו' ומדאמר אסירי משמע דלעולם אסירי בין בדגים ובין בבשר אלא די"ל לחלק דבבהמה אסירי מדאורייתא מדין אבמה"ח ובכוורא מדרבנן דיש לחוש שמא נכנסו דרך החוטם או האוזן כל זמן שהוא חי ולכן לעולם אסור דמ"ש כוורא מבהמה לענין ליחוש דמעלמא קאתו, (ולפענ"ד אולי כן גם דעת רש"י שפי' שנכנסו התולעים באוזן או דרך חוטם הבהמה ור"ת חולק ולדעת רש"י י"ל דאהכ"נ לא מחלק ביניהו ומפרש בבהמה וה"ה בדגים בחייהם וא"כ הי' נראה גם שיטת רש"י כן וי"ל).

ומעתה נראה מה נעשה אנן בשאילתן שהרי לפנינו דעת הרמב"ם והכת דעימיה ובעיקר דעת הש"ד דרג נמי בחייה אסור ובהג"ה שם כתב דקיי"ל כותיה ולעומת זה בש"ע פסק לכאורה כרשב"א ודעימיה וצ"ב, והנה בהג"ה זו שפסק דקיי"ל כש"ד ציין שם עיין מ"ש מהרא"י לעיל סי' מ"ז. וקיימתי בעצמי מצוה לשמוע דברי חכמים ועיינתי שם והאירו עיני בדבר חדש שמביא שם דברי הרא"ש ופר"ת שלא להקפיד לאכול דגים שיוצאין מגופן תולעים לבנים וכו' דניכר וידועה הוא דמגוף הדגים קאתו וכו' מהרא"י ע"ש.

ולרגע עמדתי משתהא ותרי תמיה מדכרי אינשי מדכתב שלא להקפיד לאכול דגים שיוצאין מגופן תולעים

מעלמא קאתי הני תולעים ונכנסו דרך החוטם א"כ למה לא נימא גם בהני תולעים שנמצאים מתחת העור ובבשר שבאו מעלמא וכ"ת משום דכשבאו נמצאים בבני מעיים זה אינו שהרי מה"ט אומר דאסירי אפי' לא נמצאו בבני מעיים משום דמעלמא קאתי, עוד יש לחקור אם ימצא תולעים בתרוייהו גם בבשר גם בבני מעיים ונכריח מזה שהגם שהם בבשר ותחת העור מ"מ כיון שיש גם בבני מעיים הרי הוכחה גדולה שמעלמא קאתי דאי מבשרא אמאי משכחא במעיים וע"ז מתרץ והיינו אין רביתיהו לצאת מקצת ולחזור ר"ל דאם באמת מצא בשניהם יש להשליכן, ומה מדויק שם הגירסא אשר מחקו ונתנו בסוגרים וז"ל (ולפעמים נמצאו במיעיהם אותן תולעין וכשנמצאים במיעיהם רגילין להשליכן והמו"ל כתב ולפעמים (במ"ס אין זה נמצאו במיעיהם אותן תולעין וכשנמצאים במיעיהם) רגילים להשליכן וכו' ולפמ"ש אתי שפיר דכיון דנמצאו במיעיהם א"כ כבר יש לחוש שמא מעלמא קאתי.

ולכן חידש לן המהרא"י ז"ל עוד חידוש שני דהני תולעין שנבראו מבשר הדג ניכרין וידועין דמגוף הדג קאתי ולא נתחלפו בתולעים אחרים שאין מכירין אותן שבאו מגוף הדג והוא ידועה חדשה ונפלאה מאד, ובזה מובן מה שאמר רבינא לאמו אבלע לי ואנא איכול כלומר שאמו תבליע ותערב

הי" תולעת לבן אלא בגון אחר אפילו ראינו יוצא מתוך הבשר אסור דדילמא מעלמא קאתו ונכנס דרך חוטם או אוזן כד ניים, או שהכונה דכיון שהוא לבן וניכר שהוא מתולעת הגדילים בדגים ממילא מותר אפילו לא ראינו יוצא מתוך בשר הדג ולכן נתן לו שם ידוע וניכר להתיר התולעה אפי' על הארץ וכמ"ש הא"ז שהבאתי בסמוך. וכן נראה לכאורה.

יהיה מה שיהי' עכ"פ המהרא"י נתן לן סימנים להני תולעים שהם מותרין, ומ"ש שם והיינו אין רביתיהו לצאת מקצת ולחזור. נראה דמה שהזקיקו לזה שהי' קשה לו כקושיתינו הנ"ל דאמאי לא ניחוש שמא הם התולעים שמעלמא באו ונכנסו מבחוץ וכמו שכתב הש"ד ולכן תי' זה במתק לשונו דתולעים היוצאים מגוף הדג ניכרים וידועים הם דמגוף הדגים קאתו וקמ"ל דלא מספקא לן בתולעין אחרים שהרי ניכר התולעת הזה שהוא בא מבשר הדג, ולפ"ז אהכ"נ היכא דלא ניכר הי' צריך להסתפק ואין לאכלם.

ומה שהוסיף עוד המהרא"י שם והיינו אין רביתיהו לצאת מקצת ולחזור ולכאורה מאי קמ"ל בזה, אבל דברי המהרא"י עמוק עמוק ויצא לישב בזה מה דקשה לי זה זמן לפ"מ שאמר בגמ' הלכתא קוקיאני אסירי מ"ט מינס ניים ועיילי ליה באוסייה וכו"ת דקאי בכוורי נמצא דבאמת חיישינן שמא מעלמא קאתי, ואי חוששינן שמא

היינו דוקא היכי דלא מכירין שזה מן
בשר הדג ומחיים חיישינן שמא מעלמא
קאתי אבל היכי דמכירין שזה התולעת
מבשר הדגים לכ"ע מותר והבן כי
לפענ"ד הוא חילוק חדש ונכון בס"ד.
ונראה להוסיף עוד דמה שהצריך
הרמא"י להכיר התולעים הוא כשפי' מן
בשר הדג אבל בעודו בבשר אין צריך
היכר לזה שהרי הוא תחוב בבשר או
בין עור לבשר שזה ממילא ידוע שלא
בא מעלמא. וההיכר צריך רק כשפי'
באופן שלא נאסר מחמת שרץ. ומה
עמקו דברי המגיה שם בש"ד שכתב
דק"ל כש"ד וצוה לעיין מש"כ
המהרא"י לפרש דכה"ג הש"ד מודה.

ולולי דמסתפינא הי' אפשר לישב
שיטה זו גם בלשון הש"ע שכתב כל
תולעים הנמצאים בבהמה וכו' לעולם
אסורין דאין שום היתר מחיים
והנמצאים בדגים זה כבר תלוי הנמצאים
במעיה אסורים משום דמעלמא קאתי
או דמסתמא מעלמא קא אתו בין עור
לבשר או בתוך הבשר שא"א לחוש
דמעלמא קא אתו מותרים ומה מתקו
בזה דברי הפר"ח ז"ל שם אות מ"ה
וז"ל והנמצאים בדגים כו' אם נמצאים
במוח או בכבד אסורים משום דמעלמא
קא אתו ועיילו ליה דרך נחיריו ואם
נמצאו במעיים אסורים משום שבלעתן
עם האוכלים והנמצאים בין עור לבשר
שרו ולא אסירי משום אבמ"ה משום
דמיניה קגבלי ודגים באסיפה סגי להו
ע"ש. הנה שמפרש דברי הש"ע

התולעים של כוורא בתוך מאכלו שלא
ידע ולא ימאס בהם ויאכל עיין רש"י,
ומעכ"ת ידידי תמה שאמורא כרבינא
יקל כ"כ ויאמר לאמו שתבלול ולא חש
שמה הן ממין שרץ וכיוצא בו ומינה
דייק נגד החוקרים החופשים, ובאמת כי
קושיא זו לאו חדתא הוא וכבר הקשה
קושיא זו בכנסה"ג הנ"ל אחר שהביא
שם ההגהות ש"ד ואו"ה ושה"ג בשם
הגהות אשר"י וסה"ת סי' ל"ו דכתב
בתחלה תולעים הנמצאים בחתיכת
הדג שרו ואמר ליה רבינא לאימיה
איבלע לי ואני איכול ואח"כ כתב מיהו
אפי' של דגים וכו' כיון שמחיים של
בהמה באו שם ע"כ ותמה דבגמ' קאמר
רבינא לאימיה וכו' וע"ש מה שהאריך
הרבה וכתב חילוק שכתבנו לעיל בין
קוקיאני לדרנא ולפמ"ש פשוט דהני
דרנא שנבראו בבשר הדגים ניכרים
וידועים היו לכל ואם רבינא הכירה
אותן ולא הי' שום חשש משרצים או
תולעים מעלמא ופשוט.

ומאחר שזכינו לזה איפשט לן
שאלתן דנראה לפענ"ד דהמהרא"י ז"ל
חידש לן דרך שיהא מותר אליבא דכ"ע
ומפרש דמה שאסר הש"ד מחיים אפי'
בכוורא היינו היכא דלא ניכר
שהתולעים הם מבשר הדג דאז יש
עכ"פ להסתפק ולחוש דלמא מעלמא
קאתי אבל היכי דניכר התולעת שהוא
בא מבשר הדג גם הש"ד מודה דלא
חיישינן דמעלמא קאתי ואפי' מחיים
מותר דמה שכתב הש"ד דמחיים אסור

אבל היכא דאנן מכירין מודה להנהו פסוקים ולא נשויי חולק לגמרי אלא דמסתמא לא מכירין בין אלו לאלו לפי דעתו הגדולה ועיין כנה"ג שם והבן וממילא דרנא דידן הנמצא בבשר הדג ממש ואפי' מכוסה מן העין וליכא לספוקי שמעלמא קא אתו מותר לכ"ע.

עוד רגע אדבר במה שתמהתי אחר שהני תולעים מגופיהו דדגים קא רבו וזה דרכם למו א"כ למה לא מצאנו הגידול הזה של הני תולעים בכל הדגים ממין הזה כלומר בכל המין של הווהייט פיש וכיוצא בו ורק בוויניפעק מצאו שיש בהם תולעים ואם כך הוא טבעם של דגים אלו אמאי לא ישריצו גם תולעים במקומות אחרים כגון דגים דמישיגען לייק וכיוצא בהם, וע"כ דיש איזה סיבה למה דוקא בבשר דגים אלו בוויניפעק מצאו בהם תולעים אלו ולא בשאר מקומות שזה לכאורה מטיל ספק שאפשר שאהכ"נ שהני תולעים לאו מדידהו קא גבלי אלא מעלמא קאתי ודגים אלו מיוחדים הם ולא עליהם אמרו חז"ל דרנא דכוורא שרי, ואהכ"נ כי דגים דויניפעק אין בטבעם לגבל תולעים מעצמן ומבשרן, ואין זה כחולק על דברי חז"ל שאמרו בסתם דרנא דכוורא מותר דמה שאמרו דרנא דכוורא היינו דרנא שגדלים בדגים בכל העולם ולא אמרו על מקום מסוים שאם יש שם איזה סיבה שגורם התולעים שג"כ התירו, וכמו שלא התירו בקוקיאנו היכא דיש לחוש שבאו דרך החוטם או

דהנמצאים בדגים יש חילוק ומתרץ למה לא חיישינן משום דמעלמא קאתו ומישב דאהכ"נ חיישינן אלא דהנמצאים בין עור לבשר שרו דא"א שיבאו מעלמא כבמות ובכבד ובבהמה נמי לא אסורים רק משום אמ"ה לדעתו ובדגים ליכא למיחש דבאסיפה בעלמא סגי ועיין גם בשלחן גבוה יו"ד סי' פ"ד אות מ"ז מ"ח דמאי דקאמר הנמצאים במעי הבהמה והדגים אסורים לאו דוקא אלא ה"ה הנמצאים בחוטמו או כיוצא בזה במקום דאיכא למיחש דמעלמא קאתו ועיין באות נ"א שם הנמצאים בשדרה של דג כבתוך הבשר דמי ושרי ודו"ק.

ומעתה לשאילתן ממ"נ יהי מותר דלהפוסקים דלעולם לא חיישינן בדכוורא דילמא מעלמא קאתי כל שלא נמצאו בבני מעים הגם שאפשר דנייים ובא ע"י חוטמו אפ"ה נראה דלא חששו לזה א"כ הוא היתר גמור אלא מה תאמר להש"ד והרמב"ם הנ"ל הרי כתב המהרא"י דהיכא דהתולעת ניכר שהוא בא מבשר הדג ליכא שום חששא ומותר וכבר כתבתי דכה"ג הש"ד נמי מודה דלא חיישינן אפי' בדג שלם וחי, וכיון דאנן מכירין דהני תולעים הם מין מיוחד ונראין שבא מן בשר הדג ואדרבה הרי הם תחובים בבשר ואפי' לא נראין מבחוץ עד שנפריש אותן מן הבשר שפיר הוא היתר גמור שע"כ מה שאסר הש"ד נמי י"ל דלא אסר רק משום דחיישינן שמא מעלמא קאתי

האוזן. ואל תחמה על דבר זה דמצינו כה"ג שהרי אמר אביי האי צחנתא דבב נהרא שריא מ"ט וכו' אלא משום דלא מרבה טינייהו דג טמא אמר רבינא והאידינא דשפכי נהר איתן ונהר גמדא להתם אסירא ופרש"י דלא מרבי וכו' אין טיט של אותו נהר מגדיל ומשקיץ שקצים ורמשים, והאידינא שהוסבו לתוכן עכשיו, והם מגדלין שקצים ומהן יורדין לאותו נהר אסירא עיין (סוכה י"ח ע"א וע"ז ל"ט ע"א) והכ"נ י"ל בויניפעג, וכן קיי"ל רוב בהמות כשרות הן מדכתיב אחרי רבים להטות וסומכין על זה ואזלינן בתר רובא דעלמא ואוכלין ושותין חלב מבהמות בכל העולם מדין דאחרי רבים וידוע קושית רש"י היאך היום אנו שותין חלב ולמחר שוחטין והבהמה טריפה והארכתי בזה הרבה בתשובה לענין נתוח הבהמות שעושיין פה לבהמה חולבת, ואפ"ה קיי"ל שאם הי' במקום אחד מחלה על הבהמות שהמאכל קלקל את כלי המעכל או שיש שם דשא שלא טוב באותו מקום אין סומכין על רוב.

לברוק אלא היכא דאיכא דקין של בר אווזין לפניו או כיוצא בו דשכיח יותר מסירכות הריאה ועיין טוטו"ד ת' סי' קס"ד דבעופות אין צריך בדיקה כלל רק בבר אווזות הן בקיץ הן בחורף דשכיחי הווארצלין בימים ההם שפיר בעי בדיקה, וההסבר לזה הגם דאזלינן בתר רוב ורוב העולם בהמות כשרות הן וכן בעופות וכיוצא בו מ"מ היינו דוקא כשאזלינן בתר רוב ואין לנו ידיעה ממקום מיוחד שנשתנה מרוב העולם אבל אם מצינו מקום אחד שמצוי שם מיעוט או יותר ממיעוט טריפות והוא מחמת סיבה של אותו מקום שפיר בעינן בדיקה כיון שראינו דבהמות או עופות של אותו מקום לא נכנסו ברוב דעלמא ואדרבה בשביל זה מצוי ביניהם טריפות הרבה א"כ הגם דלא נכחיש ח"ו דאזלינן בתר רוב בהמות כשרות הן מ"מ כיון דבמקום הזה מצינו מיעוט המצוי טריפות או אפילו לפעמים רוב טריפות ואנן חייבין באותו מקום להתחשב עם המציאות שפה רוב בהמות אינן כשרות בשביל זה אין זה כחולק על הכלל של רוב בהמות כשרות הן דהתם על כל העולם נאמר דודאי בכל העולם רוב בהמות כשרות הן אבל כאן המקום גורם ועיין משכנות יעקב יו"ד סי' ט"ז דכל שנמצא אחד מעשרה טריפה הוי מיעוט המצוי ועיין בשו"ת הריב"ש סי' קצ"א שמיעוט המצוי הוא קרוב למחצה, ועיין פמ"ג סי' ק"ט אות י"ז באווזות פטומות ששוחטין הרבה יחד, וכבר

ובתשובה אחת הראתי לדעת בהא דקיי"ל דאין צריך לבדוק אחר י"ח טריפות ואפ"ה כתב הרמ"א יו"ד סי' מ"ו והפמ"ג שם דמה שנוהגין העולם להשליך הדקין בלי בדיקה לא נכון הוא כי מיעוט המצוי הוא ושכיח יותר מסירכות הריאה וע"כ שומר נפשו ירחק מהם. עיין פמ"ג במ"ז שם אות ז' וביאור הדברים דודאי מסתמא אין צריך

כמו שהדג מותר. ב) מה שאסר הש"ד תולעים שנמצאו בדגים חיים הוא מדין דקוקיאני אסור ולפי ר"ת הוא תולעים בכוורת בחיים דחיישינן שמא מעלמא באו ואפשר שזה הוא דעת הרמב"ם. ולכן היכא דברור לן שלא בא מעלמא ומכירין התולעת מותר. ג) דעת שאר ראשונים דכל תולעת שבא מבשר דגים אפי" מחיים מותר. ד) תולעת הגדול בבשר דג הוא ניכר משאר תולעים ולזה מותר לאכלו. ה) דגים שנמצא בבשרם תולעת אבל רק במקום מסוים כלומר במקום ידוע בעולם ולא בשאר מקומות יש לעיין אי זה בכלל תולעת דכוורת ואעפ"כ אם ניכר שכן בא מבשר הדג שהוא לבן או שהוא בתוך הבשר שניכר שבא מגופו של דג אז מותר לאכלו ואם אינו ניכר יש לחוש שמא מעלמא קאתו. ו) דעת הש"ד והרמב"ם דמחיים לעולם אסור אפילו בכוורת הוא משום דחיישינן שמא מעלמא קאתי וס"ל דהכא הלכתא גמירא לה ואפשר דבניכר מודי עכ"פ הש"ד. עכ"פ לפענ"ד כנידון דידן כ"ע מודי דהדגים מותרים לכ"ע. ואם יפרשו התולעים מן הבשר אז אין להתיר רק באופן שהתיר המרא"י כשיכיר דוקא ויהי לבן וכולי האי ואולי.

ובדבר המדובר מחכמי הטבע גוים או ישראלים שאין לסמוך עליהם ועל חכמתם, הנה בזה צדקו מאד דברי ידידי שליט"א שאין לסמוך עליהם כלל וכלל ולא זאת שאין לסמוך עליהם

כתבו גם לענין כבשים שיש מקומות שנמצא תולעים בכבד (מאטיליצע בלע"ז) ובספרינו משנ"ה הלכות ח"ז סי' צ"ט.

ולפי"ז כבר יש לן טעם למה דוקא באותו מקום מצינו תולעים בדגים בוויניפעק והסביבה ולא במשיגען באותו דג עצמו והתשובה שע"כ שיש שם איזה גורם צדדי שמביא התולעים בדג ואפשר שאין זה התולעת שחכמים התירו בכוורת ואין זה חולק על דברי חז"ל דיי"ל דוקא בכוורת שכל המין בכל העולם משריץ תולעים כאלו אז אמרינן דזה הוא טבע של הדג הנ"ל אבל אם רואים שתלוי במקום ידוע א"כ נימא דבאמת באותו מקום דוקא באים התולעים וגדלים בדג אבל לא במקום אחר ונמצא שזה הוא דווקא תולעת הבא מעלמא ולא מבשר הדג לבדו ויאסר וצ"ע. ולפמ"ש בשם מהרא"י דתולעים שגידלו בבשר ניכרים א"כ אתי שפיר שניכר שהתולעת הוא מאותם שגדלים בבשר הדג ומה שלא גדלים במים אחרים צ"ל שהמים האלו יש להם גרם מיוחד מצד חוסר או יתור איזה חומר שגורם גידול תולעים לפי מה שהבינו בזה חז"ל.

העולה מדברינו בקיצור, חכמינו ז"ל לא התירו תולעים ולא מה שיש לחוש שהם תולעים או שרצים בשום מקום, ומה שהתירו דרנא הוא מפני שהוא מין תולעת שאינו נקרא שרץ בכלל וגדילים מבשר הדג עצמו והוא מותר

הגיונכם אשר הרחיקו כל חמכי הדת נביא ממנה אות או מופת לחייב או לזכות ולאסור ולהתיר והלא חוצבי מקורה לא האמינו במשה ובמשפטים ובחקים צדיקים אשר נתנו על ידו בכתב ובקבלה וכו' תהלה לא' בעודי חי עוד יש בתורה בישראל להביא רא' מהמשנה וגמרא בבלי וירושלמית ולא יצטרכו להביא משלים לפסקי הדינים, כי חכמת הפילוסופיא וחכמת התורה והמשפטים אינן על דרך אחת כי חכמת התורה היא קבלה למשה מסיני, אבל חכמת הפילוסופיא היא טבעית וחכמים גדולים היו והעמידו כל דבר על טבעו ומרוב חכמתם העמיקו שחתו והוצרכו לכפור בתורת משה לפי שאין כל התורה טבעית אלא קבלה ועל זה נאמר תמים תהיה כלומר אפילו יצא לך הדבר חוץ מן הטבע על תהרהר על הקבלה ועל זה אמר החכם כל באיה לא ישובין רוצה לומר כל הבא ונכנס מתחלה בחכמה זו לא יוכל לצאת ממנה ולהכנס בלבו חכמת התורה כי לא יוכל לשוב מחכמה טבעית שהורגל בה כי לבו תמיד להמשך אחריה ע"ש דברים כגחלי והוא ע"ד שאני מינות דמשכה, וכ"ש שלא לסמוך עליהם וחכמותיהם נגד התורה הקדושה.

וגדולה מזו דאפילו במקום שדבריהם אמתים צריך לבטלם ולבטל דעתם פי' מקום שנראה שכיונו אל האמת, וגמר' מפורשת הוא בגמ' ברכות (נ"ט ע"א) רב קטינא הוה קאזיל

בדיני תורה אלא שגם אסור לקרות בחיבוריהם והקורא בהם הרי בכלל הקורא בספרי החיצונים שאין להם חלק לעוה"ב ולא מעצמי אני אומר כן אל הם דברי רבינו הגדול הריב"ש ז"ל בתש' סי' מ"ה שכתב שם לענין לקרא בספר של חכמי הטבע שאין בו משום חכמת חיצונית וכתב דאסור שלא אמרו חז"ל שלא להאמין בספרי חיצונית ולא אמר המאמין אלא הקורא בהם עיין שו"ת ריב"ש סי' מ"ה שם שהקורא בספרי הטבעים שלהם אין לו חלעה"ב, ועיין שו"ת הרא"ש כלל חמשים וחמשה סי' ט' מה שכתב לר' ישראל אחד מחכמי ספרד שכתב לו שצריך להיות בעל סברא ולהבין לשון ערב לענין תקנה והשיב לו הרא"ש ז"ל וז"ל תהלה לא' חנני א' ויש לי סברא כל בסברא אמיתית של תורת משה רע"ה ככל חכמי ספרד הנמצאים בימים האלה אע"פ שלא ידעתי מחכמה חיצונית שלכם ברוך רחמנא דשיזבן מינה כי בא האות והמופת להדיח האדם מיראת השם ותורתו, ועל לשון ערבית שאיני בקי בה על מי יש לסמוך אלא עליך שאין בקי בו כמוך כי כל חבוריך על דרך לשון הערב ולא ראיתי בכתבך הראשון גם בשני גם בשלישי גם לא שמעתי מפיך סברא שיש בה ממש וכו',

ועל שכתבת מגזרת השכל וגזרת הדת מה אשיב לא תהא תורה שלמה שלנו כשיחה בטלה שלכם מחמת

והיום ספרו לי מהמציאה שמצאו המדעים לברר התכלת האמיתי ושאלו את דעתי ואמרתי להם שאיני מסכים שלפני כעשרים וחמש שנים בא אלי בא"י אחד מהם ומהמדעים ואמר שהם המציאו עכשיו באמת מה הוא התכלה ומה שהמציאו עד עכשיו בפוילין זה הי' טעות, והיום אומרים על זה שהי' לפני כ"ה שנים טעות ובעוד כמה ימים שיתגלה לנו משיח צדקינו ואליהו הנביא יראה גם להם שהם טעו ואין אנו סומכין רק על קבלה וידיעה אמיתית וזה פשוט.

ומיהו להראות הטעות הגמור שאפילו אם נאמר כסברתם נמי אין להסתפק ואין כאן איסור כלל ומותרין הדגים מכח ס"ס, והוא כי בעת שאנחנו רואים הדג שאנו דנין עליו אין כאן לא שרץ ולא ביצים שהטילו הדגים ויש כאן דרנא (תולעת) ספק שהוא טהור וכשר שנברא מבשר הדג וספק שנברא ע"י השרץ, והנה הדג יש לו חזקת כשרות וגם התולעת שכוורא שנמצא בו דרנא בחוץ הבשר כשר, ובא מי שהוא ומטיל ספק שמא שרץ הוא, שבא מעלמא חדא הרי אמרו חז"ל דבנמצא בבשר לא חיישנן דאתא מעלמא, ואפי' לשיטתם הנפסדת הגם שיש לומר אטו אנן דעת הפורשים צריכין לישוב מ"מ להוציא מלבם של רכי הלב יש כאן כמה ספיקות, א) ספק אם הי' שרץ בכלל במעי הפייק ספק לא היה ב) את"ל הי' ספק אם הטיל הפייק ביצים

באורחא כי מטא אפתחא דבי אובא טמיא גנח גוהה (נודעזע הארץ) אמר מי ידע אובא טמיא האי גוהא מהו רמא ליה קלא קטינא קטינא אמאי לא ידענא בשעה שהקב"ה זוכר את בניו ששרויים בצער בין אומות העולם מוריד שתי דמעות לים הגדול וקולו נשמע מסוף העולם ועד סופו והיינו גוהא א"ר קטינא אובא טמיא כדיב (שקרו) הוא ומיליה כדיבין אי הכי גוהא גוהא מיבעיא ליה ומסיק ולא היא גוהא גוהא עביד והאי דלא אודי ליה כי היכי דלא לטעו כולי עלמא אבתריה ע"ש וכ"ש בזמנינו שהם רודפים הדת שיש לרודפם להחרימם ולרחקם בכל אפשר ולהראות שקרם. והגע עצמך אנן קיי"ל שאין אוכלין עופות אלא אותן שיש לנו קבלה עליהם כמבואר בטוש"ע (סי' פ"ב ס"ג שפסק הרמ"א וי"א שאין לסמוך אפי' על זה ויאן לאכול שום עוף אלא במסורת שקבלו בו שהוא טהור (בארוך כלל נ"ו ובת"או נט"ו) וכן נוהגין ואין לשנות. ומעתה אם יבאו המדעים ויעידו ע"פ האינסטרומענטען ועקספערמענטען שלהם על איזה עוף שהוא כשר או שהוא טריפה וכי אנן נסמוך עליהם ח"ו לא נסמוך רק על קבלה אמיתית עד מפי עד ע"פ קבלה עד לשמה מסיני. ואמרו אם יבא אליהו ויאמר חולצין במנעל שומעין לו חולצין בסנדל אין שומעין לו שכבר נהג עלמא במנעל (יבמות ק"ב וטוש"ע א"ע סי' קס"ט)

מטילים בים או בנהר ואח"כ בא שרץ אחר ואוכל הביצים ובא דג ואוכל השרץ והשרץ נתעכל והקטנים לא נתעכלו אלא דקרו הבני מעים ונכנסו בבשר ונעשו תולעין ולא שרצים כמו שדרך שהביצה מוליד כעין הצורה שיצא הימנו, ואם על סברא כזו היו אוסרים דגים היו אומרים שהחרדים הם מטורפים ומשוגעים בעלי דמיונות כי האיך במציאות בדרכס דרך הטבע דבר כזה, וזה יותר תמיה מגזמאות דרבה בר חנה (ב"ב ע"ד ב') דאתא יהודה הינדוא משתעי זימנא חדא הוה אזלינן בספינתא וחזינן האי אבן טבא וכו' אתא תנינא קא בעי למבלע לספינתא, אתא פישקנצא פסקיה לרישיה וכו' אתא תנינא חבריה שקליה וכו' וחיה הדר אתא ציפרא פסקא לרישיה שקלוה לאבן טבא והוה הני ציפרי מליחי אותבינהו עלייהו שקלוהו ופרחו להו ואם נספר להם מעשה זו יצחקו מזה ואנחנו נרוק ונצחוק על המשוגעים האלו שבדמיונם המתועב הפיכו ביצים והטילו שרצים וילדו הבל הם הבל ודבריהם שקר והשומע להם אסף מלא חפניו שוא ושקר, והעושים כמעשהם והבוטחים עליהם יהיו כמוהם,

לאחר חיתום שטרות שלחו לי פאקס (לא ידעתי ממי כי לא נתנו הכתובת אבל כנראה שהוא אמת) שכבר דנו בזה רבותינו מדור הקודם ויצא הדבר להתירא וחתמו שם הגאונים רש"ז אויערבאך זצ"ל, אבד"ק וואידסליו

או לא ג) ואת"ל הטיל ביצים ספק אם פולטם למי הנהר, ד) ואת"ל הטיל ביצים וגם פולטם למי הנהר, ספק אם בא שרץ שני ואכלם, כ"ש ביצים שנפלו לנהר גדול והביצים לא נראים לעין, ה) את"ל אכלם שרץ ספק אם זה הדג חזר ובלע שנית אותו השרץ שאכל הביצים, ו) ואת"ל חזר ובלעו שמא לא נצרו בכל זאת שרצים קטנים אלא נתעכל הכל במעי הדג כמו שנתעכל השרץ עצמו או שיצא ע"י בית הריעי, ח) ואת"ל נוצרו שרצים קטנים ולא יצאו ע"י בית הרעי ספק אם יוכלו לעבור ולדחוק ממעיי הדג וליכנס בפנים בבשר, ואו שמתו במעיה או שיצאו דרך הריעי שיותר מסתבר או שעדיין הם במעיה והם קטנים ביותר שלא נראים, והני תולעים שאנו מוצאים מבשר דג הוא ולא מהם אלא דרנא שהוא כשר. והו"ל ס"ס המתהפכת וזה פשוט מאד, וכתבתי זה רק להוציא מלבן וסברתם הנפסדת שאין מאמינין בכריאת הנבראים בבשר הדג א"כ לדידהו ע"כ צריכין לגבב סיבות וספיקות וסברות כדי להגיע למסקנתם שזה תולעת לדידן אפ"י לפי סברתם אין כאן איסור כלל. ולא תהא תורה שלמה שלנו כדמיונות שלהם.

(ואמת אגיד שאם הי' איזה הלכה של איסור והיתר בתורה בנוי על סברות ויסודות משונות כאלו שהדג אכל שרץ ובתוך בני מעים שמיד מתעכל השרץ משריץ ביצים והדג

מבשר וקרא ליה שויבריין ודו"ק וכמ"ש לעיל.

דף ג) מייתי ראי' מרבינא ואמו הצדיקת. וכבר כתבתי דמשם אין ראי' כי אמו היתה בקיאה וידעה מה הוא התולעת של דג כשר ועיין כנה"ג מה שכתב בזה. ומה שהקשה שם עוד מכבד שהתליעה כשירה ולא חששו שהתולעים נקבו הבני מעים, ולפענ"ד יש לדחוק דאדרבה מדאמרו תלעים בכזורי ברור לנו דמינה קגבלי, הוא רק משום שרצו להדגיש לפי שברור לנו שמינה קגבלי אבל ימצאו במשך הזמן תולעים אחרים שלא מינה קגבלי אלא יתברר לנו שע"י נקיבת המעיים באו או דרך החוטם הני ה"ג דיהיו אסורים. ופשוט דבאם באמת נמצא תולעת בבשר דג שיתברר לן שבא מעלמא ומחוץ וכגון דרך החוטם או אזנו ודאי אסור לאכלו, ולכן באמת אוסרין תולעים הנמצאים בקארפף בזמן שיש בהם תולעים לפי שהם באים מבחוץ אף שבש"ע כתיב כל תולעים, אלא כל שלא נתברר אמרינן כיון שנמצא במקום מוצנע תחת העור או בבשרו של דג אמרינן בכירורו דמינה קגבלי ועיין בפנים מפר"ח.

בדף ד. ה) שיצא נגד הני דסברי נשתנו הטבעים, יפה כיון בזה מאד ואני בעז"י הארכתי בזה בכמה מקומות בתשובתינו בדברי הריב"ש והרשב"א ורבינו הרא"ש בתש' ועוד כמה מהראשונים ודברי רבינו הח"ס כי

זצ"ל. אבד"ק טרטיקוב זצ"ל. רבי משה פיינשטיין זצ"ל. האדמו"ר מפאפא זצ"ל. כ"ק האדמו"ר מקלויזענבורג זצ"ל. ולהכחל"ח הגאונים רבי ב"צ אבא שאול שליט"א. רבי יוסף שלום אלישיב שליט"א. רבי חיים גריינמאן שליט"א. אבד"ק דעברעצין שליט"א. אבד"ק האליין שליט"א. רבי ישראל יעקב פישער שליט"א. רבי ניסן קרעליץ שליט"א. אבד"ק קרלסבורג שליט"א.

והגם כי אין הז"ג לפלפל מ"מ לכבודו ולכבוד מר אביו הגאון שליט"א הנני להעיר איזה נקודות בתש' אלינו. בדף ב' אות א) שהשרצים נכנסים דרך המעיים כתב וז"ל הלא רב אשי אומר פשיטא דאי מעלמא אתי לישתכחו דרך בית הרעי ומינה דא"א לעולם שלא יעצר במעיו. ולפענ"ד לא הבינותי שהרי והלכתא קוקיאני אסירי מ"ט מינם ניים ועיילי לי באוסייה פי' כשהבהמה ישנה נכנסים בחוטמה ומשם לקנה ריאה וכבוד הלכך לא משתכחי דרך בית הרעי עיין רש"י ובתוס' שם ד"ה קוקיאני שחולק אינו חולק אלא דבדגים איירי ולא בבהמה אבל על עצם המציאות לא פליג ומפרש דאפשר דעייל ליה באוסייה ולא משתכח בבית הרעי.

באות ב' שם הביא מכנה"ג דדרני הוא מין מסוים ומע"כ חולק על זה. לכאורה מדברי מהרא"י שהבאתי נראה נמי דהם הכירו התולעים שבאים

ר' אברהם שחזר בו וס"ל שלא חזר בו. ומ"מ לעצם החילוקי דעות לא הבינותי והרי במילתא דעבודי לגלויי לא משקרי אינשי ובפרט בנו החביב על אביב הרי בידו להרים טעלי או שיכנסו שני אנשים לקודש פנימה ולשאול ואו שיאמר מעולם לא אסרתי או מעולם לא התרתי או אסרתי והדרנא בי. ובעצם דברי המאירי מה שמספקא ליה שנראה דקאי על מין מסוים דוקא, לפי מה שביארתי לעיל מדברי מהרא"י ז"ל לא קשה גם משם יתר דבריו נהנתי מהם וי"ר שיזכה לישוב על מי נח עדי יבא ינון ולו יקהת עמים.

ולדעתי כל החורבן במדינה זו נמי אך ורק שהעתיקו את כל התורה לשפת ענגליש ע"י קאלידזש פראפעסארען ונמסרה כל התורה בעונ"ה בידי רבני לומדי חכמת התיכונים אשר כבר העיד עליהם רבינו הרא"ש והרש"ל ועיין ספר הישר המיוחס לר"ת ומה שכתבו עליהם לכן אין לסמוך עליהם כלל וכלל לא והפך בה הפך בה דכולה בה.

ובזה הנני ידידכם המצפה לישועת ה' כהרף עין, בלב ונפש

מנשה הקטן

חס מלהזכיר ולסמוך על שינוי הטבעים לענין או"ה שאם נסמוך עליהם אז אקרא כאן לשון רבינו הרשב"א למה לן ישיבות וגמ' ותוס' ודברי חז"ל וללמוד אותם דברים שנשתנו וכמו לענין רפואות שאין מתרפאין ברפואות שבזמן התלמוד הכ"נ לענין או"ה א"כ כל מורה הוראה ילך ללמוד בתיכונים קאלעדזש בלע"ז וילמוד ספרי חילק ובילק ובש"ס הנדפס בענגליש ובסברותיהם וסוף יצא מדת ישראל לגמרי עפרא לפומייהו עיין שו"ת הרא"ש שציינתי עלה בסמוך ודי בזה ובח' הארכתי בזה.

שוב ראיתי בשו"ת שבט הלוי ח"ד סי' פ"ג מדברי המאירי ומע"כ בנו ודאי יודע כוונתו ומ"מ מצינו כעין זה בכ"מ פ"א מהל' אישות ה"ב אמה שכתב הרמב"ם האשה נקנית ובכסף מדברי סופרים כתב הכ"מ זה דבר קשה וכו' ומצאתי כתוב שהרמ"ך בהגהותיו העיד שרבינו עצמו הגיה בספרו ושולשתן דבר תורה, וגם אני מצאתי כן בתשובות ה"ר אברהם בנו, מכל מקום לי נראה שאין עדותו נכון ממה שכתב רבינו עצמו בפ"ג וכו' הנה לא הועילה לרבינו הכ"מ עדותו של הרמ"ך ובנו

מאכל הראשון בסעודת שבת

בשם הרה"ק ר' בונם מפרשיסחא זצ"ל: מה שאוכלין הדגים בש"ק במאכל הראשון, מפני שהדגים היו הברואה הראשונה מבעלי חיים וקדושת השבת הוא שורש החיים, ע"כ נהגו ישראל להתחיל העונג שבת ממין דגים. (שיח שרפי קודש)

הרב יחזקאל ראטה

אבדוק"ק קארלסבורג

בירור להיתר בענין הנ"ל

תולעים" ואם היה איזה מין תולע הנמצא בבשר דגים שהוא אסור משום דמעלמא אתי לא היה להם לומר כל תולעים, וצ"ל מדפסקו ואמרו כך ע"כ הכי גמירי להו וכדאמר כה"ג בגמ' אלו טריפות נ"ט לגבי היה מהלך בדרך ומצא בהמה שפיה גמום וכו' בידוע שהיא טהורה, ומסיק שם בגמרא דע"כ צ"ל דגמירי דליכא בציוור כזה ממין טמא עיי"ש, ה"נ בני"ד ע"כ צ"ל דהכי גמירי להו.

וכן הדבר מוכרח מצד עצם ההלכה, דאם היה שייך מין תולע הנמצא בדגים דאתי מעלמא ואסור, א"כ היה כדין שיאסרו כל מיני תולעים הנמצאים בבשר, מכיון שאין אנו בקיאים בהן בשמותיהן, וכדאסרו מהאי טעמא בסי' פ"ה כל מיני חגבים עיי"ש בטו"ז בריש הסימן, ומה גם דלגבי תולעים לא נמסר לנו שום סימנים, ומכיון שסתמו ופסקו דתולעים הנמצאים בתוך בשר הדגים מותרין משמע דליכא מין תולע של דג שיהא אסור.

ומה שרצו לדקדק מדברי רש"י ז"ל שפירש "גרבילייש" בלע"ז דמשמע דבא לומר דרק מין זה שרי, ותלו באילן גדול ספר כנה"ג הגהות ב"י אות ק"א

בעזה"ת לסדר וכל טוב אדוניו בידו תשנ"ז לפ"ק

בדבר השערוריה אודות התולעים הנמצאים בתוך הבשר או בין עור לבשר של דגים הנקראים בלע"ז "קאנאדישע ווייט פיש וויניפעק" דלפ"ד החוקרים סיבת מקור מוצא התולעים הוא שאיזה דג פולטת ביצה במים, והביצה נפתחת בעודה במים ורוחשת שם, ואח"כ נכנסת תוך הדג וחודרת ונכנסת תוך עומק בשר הדג, ושמה מתגדלים לתולעים הללו, עד שלפי דבריהם יש על תולעים הללו חשש דמעלמא אתי.

הנה בשילהי אלו טריפות (ס"ז:): קפסיק ותני דבשרא אסור דכוורי שריין, ופירש"י ז"ל תולעים הנמצאים בין עור לבשר עיי"ש, ולפום פשוטו משמע דכל מיני תולעים הנמצאים דינם כן דבשרא אסירי דכוורי שרי, דלא חילק ולא בילק משמעני בזה, ועפ"י כתב בטור ובשו"ע יו"ד סי' פ"ד סעיף ט"ז וז"ל כל תולעים הנמצאים וכו' בדגים במעיהם אסורים בין עור לבשר או בתוך הבשר מותרים עכ"ל, מלשון זה מבואר דכל מיני תולעים הנמצאים בבשר דגים מותרין, דהא אמר "כל

ומהשתא מה שלפי"ד החוקרים מין תולע זה הנמצא בבשר הדג מעלמא אתי, קבלת חז"ל מכחישתן, ולדברי חז"ל אנו שומאין בדיני תורה ומשה אמת ותורתו אמת והן בדאים, או אף אי לו יהיבנא כדבריהם שמין תולעים אלו מתהווים מיזה דג טמא שמשריץ ביצים וכנ"ל קבלו חז"ל שאופן זה מקרי מינייהו קרבו שהוא רק כח כל דהו שלפי הגדרת חז"ל הוא אפס ואין, ועיקר גדילתו מיני' ובי' הוא.

ועוד דלפי"מ שהצצתי בו עד כמה שמגיע ראות עינים כדרך ראיית בני אדם, אין לו שום דמות של תולע, אלא נראה כמין גיד דק (שקורין נערף) שהוא מפרכס גם אחר שהמיתוה, כמו זנב הלטאה המפרכסת אחר שהמיתוהו וכמבואר בש"ס בכמ"ק עיי' נדה מ"ד ועוד, ואין זה ברור שהוא בכלל מין תולע, וזה עדיף ממה שמבואר בבית אפרים הובא בדר"ת ס"ק כ"ח בענין מי נהר שנראין בתוכן אף לאחר סינון כמו תולעים דקים רוחשים, די"ל שבאמת אינן תולעים כיון שאינן נראין כתולעים ממש רק כמין חוטי' דקין שמתנועעים, ואפשר שהוא התחלת הריקום של דגים שפרים ורבים בנהרות עיי"ש שיש חולקין עליו, אבל בני"ד לפי דברינו אין זה ברי' בפ"ע כלל והבן, ועיי"ש עוד בד"ת ס"ק קע"ו משו"ת פרי הארץ בענין זה תשובה מב' גדולים מזמן קדמון בתולעים הנמצא בבשר בהמה כמו גידים לבנים ארוכים ודקין מאוד

לפירוש הא' עיי"ש, לענ"ד אין בכדי דקרוק כלל, דאם כוונת רש"י ז"ל בזה שהוא איזה מין מסויים דווקא, א"כ היה לו מקודם לומר בזה הלשון ורק המין שקורין "גרבילייש" ולא לומר מקודם תולעים בסתמא, אלא דכבר נודע דרש"י ז"ל הוא פרשן, ודרכו לפרש הדברים בלשון לעז שהיה בימיו רגילין בו בכדי שיתפרש הדבר ויקל להם להבין מאיזה תולעים המדובר, ע"ז פירש תולעים של בשר הנקראים בלעז "גרבילייש" לפרש הדבר להרגילים לדבר בלשון לעז והוא פשוט.

ועוד דלשון ליי"ש, היינו כינים בלשון לעז אשכנזית כנודע, וידוע שיש כינים שהוא ע"ג העור מבחוץ ויש שהוא בפנים בין עור לבשר, ומפרש רש"י ז"ל דהמדובר כאן מהכינים הנמצאים בין עור לבשר הנקראים "גרבילייש" ולא הנמצאים בחוץ ע"ג העור, ועיי' ג"כ בדברי המתרגם שנראה כן, באופן שלא בא רש"י ז"ל להדגיש איזה מין מסויים דווקא, אלא בא לאפוקי מהתולעים והכינים הנמצאים בחוץ ע"ג העור שהן אסור דאותן מעלמא קאתי, והוא נכון בפשט דברי רש"י ז"ל, באופן שאין מדברי רש"י שום משמעות של דקרוק דהמדובר הוא רק במין מסויים ובוודאי אין לדחות ע"י דבריו הלכה קבועה ופסוקה בש"ס ופוסקים דאמרו דכל מיני תולעים הנמצאים בבשר מינייהו קרבו.

מת, ואין העדות מתקיים ע"י הפסולים עיי"ש באורך מענין זה, אך אף אם יתברר שהוא תולע מ"מ קבלת חז"ל קובע לנו דמינייהו קרבי ולדברי חז"ל אנו שומעין וכמו שכתבנו, באופן יהי איך שיהי אין שום כח בעולם תופס מקום לעקור הלכה קבועה ופסוקה בש"ס ופוסקים לא לאיסור ולא להיתר, ודבריהם בטלין ומבוטלין לא שרירן ולא קיימין.

ואמרינא ראי' לזה דהנחת חז"ל לא ישתנה בשביל דברי החוקרים דהנה פסקינן באו"ח סי' שט"ז ס"ט דכנה מותר להרגה והטעם מבואר בש"ס ופוסקים משום דכנה אינה פרה ורבה, אף דלפי דברי החוקרים גם כינה פרה ורבה עיי' בספר הברית מאמר י"ד פ"ח דחכמי אומות העולם אמרו דלא ימצא שום רמש ובעל חי בעולם אפילו בקטני הכמות עד מאד אשר יתהוו מן האשפתות או מן עפר הארץ או ממקום נסרח או ממאכל נבאש וכדומה, רק יתהוו מן הביצים אשר יטילו אמותם תוך האויר ויפלו על הדברים הנזכרים וחום השמש יוציא מהם תולעים עיי"ש, מ"מ לא הרהיב אף אחד מהפוסקים לשנות ההלכה ולומר דכעת שנודע ע"י החוקרים שפרה ורבה א"כ חל עליו חיוב נטילת נשמה או שנאמר דנשתנו הטבעים כפי ששמעתי שיש מזדנזין לומר כן, אלא בודאי צ"ל דלפי"ד חז"ל דברי החוקרים נגד קבלת חז"ל וה"נ בנ"ד מכיון שחז"ל פסקו

ולא נראה בהם ראש ולא צורת תולעת, וכ' שם דאם אמת הדבר שהם תולעים בוודאי אסורים, אבל אגיד לך את הרשום בזכרונני שבימי חורפי נמצאו כאלה בצפת ת"ו והכריזו עליהם שהם אסורים, ואח"כ נתברר הדבר שלא היו מין תולעים ומכלל הרבנים הי' הה"ג מהר"י אבולאפי"א עיי"ש.

אלא דמשום הא אין בידינו להכריע דהוּו בכלל חסרון חכמה שנעלמה מאתנו באורך גלותינו ואפשר דבדבר זה יש להתחשב אם מה שאומרים החוקרים מכיון שאינו מנוגד לדיני תורה אלא הוא בירור מהות הדברים עיי' משכ"נ בשו"ת עמק התשובה חלק ב' סי' צ"ט לענין בירור היתר עגונות דהא דאין בעדות המומרים ונכרים כלום אף אם הוא באופן דאין חשודין דמשקרי, מ"מ פסולין לעדות הן, היינו באופן דאין לפנינו שום מת המוטל לפנינו, וכל ידיעתינו שמת הוא רק ע"י פסולי עדות הנ"ל, בזה הדין נותן דהואיל והדבר צריך לעדות והן הנה פסולין לעדות לפיכך אין לקבל דבריהם, דהתורה פסלה עדותן אף במקום שאין אנו חושדין דמשקרי, אבל אם הוא באופן שיש לפנינו מת והכל מעידין עליו שזה מת, רק בירור הדבר שזה המת המוטל לפנינו הוא פלוני אלמוני הוא על ידי פסולי עדות, ואין חשודין דמשקרי וכבאופן דלא מרעי אומנתייהו, א"כ שוב אין הוא דמסהדי שפלוני מת, דהא הוא מוטל לפנינו

שע"י זה יוכל להתרועע איזה סעיף בשו"ע אין שומעין להן כלומר לא ס"ל ודחינן לה במה שאפשר, וכך היה מורין ובאין רבותינו הקודמים וזו היא הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון, ואם המצא תמצא איזה מהלכים בספרי החוקרים שהוא מנוגד לדתי התורה דבריהם בטלין הן לגבי דיני תורתינו הקדושה ואפס ואין הן לגבי קבלת חז"ל.

והנה אחר כותבי הדברים שמוע שמע אזני תלמידים מזדנזין לומר, דמצינו כה"ג אף שנאמר בדברי ש"ס ופוסקים תולעים סתם, אפי"ה לא על הכלל כולו נאמר דיש מין היוצא מן הכלל, והוא דלגבי תולעים הנמצאים על הריאה דפסקינן בטוש"ע יו"ד סי' ל"ו סעיף ה' דלאחר שחיטה פירש ע"פ דברי הש"ס בפ' אלו טרפות דף מ"ט, אפ"ה כתבו הפוסקים האחרונים דמין תולע הנקרא "מאטאליציא" אינו בכלל דזה יוכל להיות שמחיים נקבו הריאה, עיי' בשו"ת חת"ס יו"ד סי' מ"ד וטוט"ד מה"ת סי' ל"ה ל"ו, ועוד כמה אחרונים עיי' בדר"ת ס"ק ק"ג שהביא חבל אחרונים בענין זה עיי"ש, וא"כ ה"נ נימא בנ"ד דלא על הכלל כולו נאמר דתולעים הנמצאים בבשר מינייהו דקרבו.

האומנם המעיין בתשובת מרן החת"ס זי"ע יתבאר לו דמשו"ה מטריף ב"מארטאליציא", משום דיש שינוי בנקבים שיש בו ליקוי של אדמימות

ואמרו דתולעים הנמצא בבשר מינייהו קרבו ע"כ כך קבלו וזה נקרא מינייהו קרבו לפי הגדרת חז"ל ודברי החוקרים ישתקעו ולא יאמרו לגבי דיני תורתנו הקדושה ומשה אמת ותורתו אמת ולענ"ל היא ראי' ברורה שאין עליה תשובה.

נעוד דלפי"ד מהלך החוקרים דהתהוות התולעים הוא שאיזה מין תולע מנקיב הבני מעיים ומשריץ ביצים תוך הבשר, א"כ לפי מהלכם בזה לגבי בהמה ועופות היה צריך להיות הבהמה והעוף טריפה מדין ניקב בני מעיים או אחד מאברים הפנימיים וכדומה לפי דרכי מהלכם, וע"ז לא שמענו שיחוש, משום דנקטינן דמינייהו קרבו, ואפי' תולעים הנמצאים בריאה ויצאו לחוץ אמרינן דאחר שחיטה יצאו, אבל לא אמרינן שניקבו הבני מעיים והריאה ונכנסו לתוך הריאה וכדומה לזה דברים אשר ברו לפי מהלכם, אלא וודאי צ"ל דלא מחשבותינו כמחשבותיהם ולא דרכיהם דרכינו, אלא נקיטא להו לחז"ל דכל אלו התולעים מינייהו קרבו, והוא ברור ואין נפ"מ בזה בין בשר לדגים דבכולהו נקטינן דמינייהו קרבו, אלא דבבשר אסור משום אבר מן החי, והוא ברור].

ובעיקר הדבר קבלתינו בדרכי הוראה מרבותינו הקודמים והא לעיי' בש"ס ופוסקים דהיינו טור ושו"ע ונו"כ ולפסוק לפי המבואר בדבריהם ואם יתעורר איזה פקפוק על איזה דבר

ע"י מין תולע "מאטאליציא" שאפשר שנעשו הנקבים מחיים, דעתם לומר, דמה שאמרו חז"ל דתולעים היוצאים מן הריאה ונקבו הריאה אמרינן דלאחר שחיטה פירש המדובר הוא דווקא בתולעים אשר תחילת הוויתן הוא בריאה, אבל לא בתולעים שרחשו על הריאה ממקום אחר, דעל זה לא דברו חז"ל דעליהם אין שייך טעמי ונימוקי הדברים שאמרו הפוסקים למה אמרינן דלאחר שחיטה פירש וכמבואר בדבריהם, עיי' בטוטו"ד בשם התבואות שור משם הב"ח עיי' בשו"ת נפש חי' יו"ד סי' ג', ובאמת גם לפי"ד אתיא דבתולעים המתהווים בתוך הריאה אין נפק"מ בין מין תולע לתולע, דעל כולם נאמר הכלל דלאחר שחיטה פירש דתולעים סתם נאמר.

האומנם בעיקר הדבר נראה דמעיקרא דדינא אינו פירכא מהתם להכא דשני ענינים נפרדים הם, ואין הנושאים דומין זה לזה, דתמן בתולע הריאה מיירי מענין טבע מהלכם של התולעים, וניתן להאמר דמה שאמרו חז"ל שטבעם הוא להיות פירש אחר שחיטה המדובר הוא במין תולעים הנודעים הנמצאים בריאה ונקראו בפוסקים תולעים הלבנים שנודעים שדרך להגדל ולהמצא בריאה, משא"כ מין תולע "מאטאלינוציא" אפשר שאין זה בכלל סתם תולעים [ועי' בדברי טוטו"ד שיש לדייק מדבריו כן וכ"נ משאר דברי הפוסקים], וע"ז דנין להנה ולהנה אם זה ג"כ

שמורה שמחיים נעשה, ובאופן זה לא אמרו הפוסקים להחיר, אבל לא שיש נפק"מ בין תולע לתולע, דוודאי מא שאמרו חז"ל על הכלל כולו אמרו, אלא שס"ל שדברו רק כשאין בהנקבים שינוי של לקות עיי"ש, וכן דעת הטוטו"ד מה"ת סי' ל"ה ול"ו, שלפי הלכאורה כל התולעים בכלל, אלא שלבסוף הטריף משום שראה בהנקבים שינוי של לקות ובלוי סביבם ויש בו צורות דם שניכר שנעשה מחיים, אבל זחל זה היה בכלל מה שאמרו חז"ל דלאחר שחיטה פירש עיי"ש בדבריהם, באופן שאין שום פירכא משם לנ"ד דאמרנו דעל הכלל כולו אמרו דמינייהו קרבו, מכיון שאין רואין שום מין לקות שבאו מבחוץ כמחשבות החוקרים.

עוד היה נראה לומר אפי' לפי"מ שנראה מקצת מחברים דס"ל דלא דברו חז"ל מתולעת "מאטאליציא", אפי' לא יראה בו שום לקות אפ"ה אפשר לומר דמחיים פירש עיי' בדרכי תשובה סי' ל"ו ס"ק ק"נ, שמחבל אחרונים שהביא בענין זה יש משמעות מכמה אחרונים שנראה כן מדבריהם [וקשה לי להביא דבריהם שיתארך הדברים], אך גם לפי מהלכם אינו פירכא לנ"ד, דלפי המבואר בתשובת חת"ס ז"ל מתבאר דתולעים אלו מתהווים בכבד וממנו רוחשין על הריאה עיי' בדבריו שמבואר כן, וא"כ לפי מהלך זה נראה לענ"ד דיש חילוק מבואר בין תולע מאטאליציא ובין נ"ד, והוא דהפוסקים האחרונים אשר טרפו

בכלל מה שאמרו חז"ל שדרכן לפרוש אחר שחיטה.

נכלל בו, כל שאנו רואין לפי ראות עיני אדם דגדלים בבשר והוא ברור.

משא"כ בנ"ד דנחיתא לפסוק מהות ושורש התולעים הנמצאים בבשר, ממה נובע שורש מציאותן בכדי להכשיר גוף התולעים, אם היה כוונתם רק על מין תולע הנודע בבשר היה להם לפרש הדבר ולפרט המין שעליו כווננו חז"ל, ולמינחת ב"י סימנא כדרך שפירט בין טמא לטהור בבהמות ובעופות ובחגבים, בכדי שיבינו להבדיל בין הטמא ובין הטהור, ובלא יבואו לטעות ולהכשיר ובפרט שהוא דבר המסור לכל גדול וקטן, והו"ל עכ"פ למימר מין תולעים הגדלים בבשר מינייהו קרבו, שהיה במשמעותו שאינו כולל כל התולעים הנמצאים בבשר, ומדקא סתים ואמר תולעים הנמצאים בבשר משמעותו שבא לפסוק על כל מיני תולעים הנמצאים בבשר דמינייהו קרבו, ומזה כתבו הפוסקים בלשון "כל תולעים" דמשמעותו שכולל כל מיני תולעים, עכ"פ שני ענינים נפרדים הם ולא ראוי זה כראוי זה והדברים ברורים למבינים, באופן דבנ"ד שכתבו כל תולעים בוודאי משמעותו כל מיני תולעים, ולא ניתן להוציא מן הכלל איזה מין תולע הגדל בבשר שלא יהא

ומהשתא גם בנ"ד נאמר דחז"ל דברו בתולעים המהווים בתוך הבשר, דעליהן אמרו דמינייהו קרבו, ובהן אין לחלק בין מין תולע לתולע דתולעים סתם אמרו וכל מיני תולעים בכלל דהיינו המתהווים בבשר, ואיה"נ אם המצא תמצא תולעים שהתהוו בחוץ ורחשו לתוך הבשר שזה ניכר ע"י נקבים שמבחוץ יהי' נידונים אחר מקום הוויתן, אבל לא על התולעים אשר הוויתן הוא בתוך בשר הבהמה והדגים, והדברים ברורים לענ"ד, באופן שאין משם שום רא"י לאופן הציור דנ"ד, והנה כל זה כתבנו אף אם נאמר דשני הנושאים דומין להדדי אפ"ה אינו פירכא מהתם להכא.

סוף דבר אחר שירחצו הדגים היטב באופן שלא יהיה בו חשש משום פירש ורק משום תולעים הנמצאים בתוך הבשר, אין בו שום חשש איסור לפי דיני התורה והוא ברור.

והשית"ב ינחנו בדרך אמת באור תורתנו הקדושה לאור באור החיים אמן.

הק' יחזקאל ראטה

אכילת דגים גדולים דייקא

בספר דברי אמת (פ' מטות) כתב דבשבת מצוה לאכול דוקא דגים גדולים, כי דג מרמו לעולם היותר גבוה דהוא העינא פקיקא, עינא דלא נייע ונטיר תדירא כמו דכתיב חנה לא ינוט ולא יישן שומר ישראל.

הרב בן ציון יעקב הלוי ואזנר
 אב"ד דבר"ץ ובית הוראה "שבט הלוי"
 ארה"ב, מאנסי נ.י.

ביאור להיתר בענין הנ"ל

בעזה"ת עש"ק לס' "המכסה אני מאברהם" התשנ"ז

ע"ד השאלה שעוררו איזה אנשים לאחרונה, אשר קמו לאסור את המותר לנו מדור דור, וזאת אחרי שמצאו "תולעים חיים" בדגי הוואיי"ט פיי"ש, והנה למעשה אלו הם התולעים השכיחים בהרבה מיני דגים בבשרם, ואשר מעולם הוחזקו בהיתר גמור, ואין איש פוצה פה, וכמבואר בשו"ע (י"ד סי' פ"ד סט"ז) אולם המעוררים הנ"ל מחסרון בקיאות בזה, עמדו על דעתם לאוסרם, ותלו דבריהם בחכמי הטבע הגויים, אשר המציאו "חדשות" לגבי שרצים אלו, דהיינו, שבתחילה נוצרים הם משרץ הנמצא במעי דג הפיי"ק, המשריץ ביצים, ופולטם למי הנהר, ומהם נוצרים שרצים קטנים, שעדיין אין נראים לעין האדם, ואח"כ בולעם שרץ אחר, והדג הוואיי"ט, בולע את השרץ הגדול על הקטנים, עד שלבסוף הגדול מתעכל במעיו, והקטנים אינם מתעכלים, אלא חודרים ממעיו לתוך בשרו, תמצית הדברים, שלדעתם אלו התולעים הנראים לפנינו, יש לאוסרם כשרץ גמור, אחר שכבר שרצו [במים ו] במעי הדג, קודם שנתקעו בבשרו, ע"כ תוכ"ד.

חכמי הטבע מכחישים יסודות הבריאה

איברא אחרי עיון מעט, מיד מצאנו שאין קול רעש הנ"ל, ראוי אף לתשומת לב, בהיותו בנוי ומיוסד אך ורק, על פי דעת חכמי הטבע, אשר הנחתם סותרת לדעת תוה"ק וכדלהלן, וראשית יש להקדים כאן יסוד גדול, השופך אור לכל נידון דידן, והוא, דאמנם חכמי הטבע הוכרחו להגיע למסקנתם הנ"ל, אחרי "שהם מכחישים אחד מיסודות הבריאה", שבע"ח יכול להבראות אף

מעיפוש וכדו', אשר לדעתם זאת אי אפשר, זולת בדרך פו"ר, ומאחר שמשובעדים הם להנחתם זו, על כרחך השרצים הנ"ל, לא נוצרו בבשר הדג, משא"כ לדידן שאנו מקובלים דלא כן, וכמו שייסד הרמב"ם בספר המצוות (ל"ח קע"ט) וז"ל, "ואינו נמנע התיילד הצרעה או הנמלה או זולתם וכו' מן "העיפושים, ובתוך האוכלים", אלא אצל הסכלים, "שאין להם ידיעה בחכמת הטבע" אלא יחשבו כי כל מין אי אפשר שיתיילד איש מאישו, אלא מזו"נ, עכ"ל, וכעין זה כתבו להדיא

דיחוי דברי המעוררים

איברא דאנו גם לכל אלה איננו צריכים, אחרי שסוגיא מפורשת והלכה רווחת בדינו, ששרץ הנמצא תוך בשר הדג מותר, ממילא מה לנו ולדבריהם, ותמה תמה נקרא על המעוררים הנ"ל, ששמו כלל לב לדבריהם, בו בזמן שכל עיקר יסוד הנחתם בזה סותר לפשטות ולעיקר דברי חז"ל, והאמת הוא שהדברים כה פשוטים, עד שמשורת הדין לא היה ראוי להתייחס ולהשיב כלל ע"ז, וכאשר ידוע, שהגאון בעל אג"מ ז"ל, כשנתבקש בשעתו לכתוב תשובה על דבר היתר הדגים הללו, ענה כמתמיה, מה לי לכתוב תשובה, שהשו"ע צודק?, ע"כ, אולם מה נעשה לאחותינו ביום שידובר בה, שקמו עתה מעוררים כנ"ל, לסתור סתימת השו"ע ולאסור את המותר וכאמור, ומצוה על כל מורה צדק, לתפוש בזה דרכי אבותינו ורבותינו, ובראשם הרשב"א והריב"ש ז"ל, שכאשר קמו בימיהם מעוררים כנ"ל, שנתפתו להאמין לדברי הטבעיים, כנגד דברי חז"ל, נעמדו כעמוד ברזל לדחות דבריהם, וכדלהלן, כן עתה בנידון דידן, ותכתב זאת לדור אחרון, שמא יקומו היום או מחר מעוררים חדשים, לסתור פסקים ודינים אחרים, מכח הבלי חכמי הטבע, אשר כידוע שבכל פינה והלכה, דתיהם שונות מדתינו.

ראשית עלינו להעתיק מקור סוגיין (חולין ס"ז ע"ב) והוא דבמסקנא מחלק

רש"י (במשנה חולין קכ"ו ע"ב) לענין עכבר, והתוס' (שכת י"ב ע"א ד"ה שמא), לענין כינים, דכל אלו נוצרים מהארמה ועיפוש, ושלא בדרך פו"ר, והדברים עתיקים, וכ"כ בספר הברית, ועתה הראה לנו ידידינו הרה"ג מנחם פישער שליט"א אב"ד דק"ק וויען מאנסי, בשו"ת אפרסקתא דעניא (סי' כ') שג"כ העיר בזה, עיי"ש.

מעתה פשוט, דדי היה כבר בזה, בכדי שלא נחוש כלל לדבריהם, וכ"ש שלא יזכרו ולא יפקדו דברי חכמי הטבע בביה"מ, כי עליהם ועל כיו"ב זעק הנביא, לא מחשבותם מחשבותי אמר ה', והמעוררים הנ"ל שרצו להיבנות על פי מסקנתם, נמצאו בעקיפין מעורדים ומסייעים, לדיעה זרה, החולקת על אחד מיסודי אמונתנו, אוי לנו שכך עלתה בימינו.

מה עוד שגם המציאות ממילא תכחיש כל עיקר הנחתם, כי אנו בדקנו ומצאנו, שהתולעים הנ"ל חפורים ודבוקים בעומק הבשר, עד שניכר בעליל ששם נוצרו, ולא עוד, אלא שכל תולע סגור ומסוגר בתוך שליתו, החופפת אותו כצמיד פתיל, ללא יכולת תנועה וזיע כ"ד, עד שאי אפשר בשום אופן, ששרצו ובאו ממקום אחר, הנה כל אלו לבד, יחד עם המון ספיקות כדלהלן, יעידו על כי "שקר בימינם ושוא דבריהם".

פעמיים, ומעיד בפשיטות דלא כן, וכמו שאמר, פשיטא ד"אי מעלמא אתו, לישתכחו דרך בית הרעי" כלומר, דפשיטא ליה, וכך הורה כלל לדורות, שכל שרץ הנבלע דרך פה הדג ומגיע למעיו, לעולם לא יעצר במעיו, וכ"ש שלא יצא משם למקום אחר, אלא ימצא דרכו עם הפסולת עד בית הרעי, ויצא מהגוף, וכמש"כ כן המאירי להדיא, [וא"ש לפ"ז דבדקדוק נקט הש"ס, בית הרעי, ולא מעיו, והבן], וראה והבט, דלא די שלא נמצא חולק על רב אשי בהנחה ברורה זו, וכדחזינן דרב ששת לא השיב לו כלום, אלא דלאיכא דאמרי, אף רב ששת בעצמו סובר כן, וכן נקטו כל הפוס' כדבר פשוט, ואחר דבריהם, נבוא אנן, ונאמין לחכמי הטבע הנ"ל, שקבעו ממש היפך דברי חכמינו ז"ל.

ועוד א"כ למה אסרו שם תולעי בשר דבהמה, רק משום איסור אבר מן החי, וכמו שנראה מפשטות דברי רש"י, וכך הבין המנ"ח (מצוה קס"ג סק"ג) ודלא כחזו"א (יו"ד סי' י"ד), ה"נ היה להם לאוסרם משום שרץ, אחרי שלדברי הטבעיים הנ"ל, ה"נ אי אפשר שנוצרו מבשרו, ונמצאו שכבר שרצו קודם שבלעתם הבהמה, והיו מרויחים בזה, שזה יותר שייך לעיקר לימוד הפסוק הנזכר בש"ס, ולא היו נצרכים לחפש טעם זר לאוסרם, ויותר נפ"מ, שלוקה חמש על אכילתם, כאוכל פיטותא.

שם הש"ס, בין תולעי קוקיאני, שהם תולעי המעיים, דאסירי, משום שכבר שרצו על הארץ, טרם שנכנסו דרך נחירי הבע"ח, לבין "דרני דבישרא" שהם שרצים הגדלים בין עורו לבשר, או בעומק הבשר, דאמנם בבהמה הם אסורים, מטעם אחר, דלא הועילה להם שחיטה, משא"כ בדגים מותרים, משום דנוצרו מבשרו, ובהתירא קא גבלן, ע"כ.

והנה כל המעיין היטב בסוגיין ימצא, שלא די שדבריהם סותרים לפשטות דברי הש"ס, אלא שחכז"ל ברוב בינתם, סגרו וחסמו עלינו הדרך, בכל שורה ופיסקא שם, שלא יקום מאן דהוא ברבות הימים, ויחוש לאסור בזה, אף מכח ספק וחומרא, כאשר עשו המעוררים הנ"ל, ונבוא לפי סדר דבריהם, ה' יאיר עיני, וזהו חששם.

(א) שהתולעים כבר שרצו במעיו, ומשם חדרו לבשר.

(ב) חז"ל לא התירו אלא תולע מסויים, ולא הנמצאים כהיום.

(ג) לא התירו אלא הנמצאים בבשרו, משא"כ כשנמצאו גם במעיו.

(ד) שהשרצים ניכרים במיקרסקופ, דבר שלא היה ידוע לחז"ל.

(ה) שמא בזמנינו נשתנה הטבע.

(א) שהתולעים כבר שרצו במעיו, ומשם חדרו לבשר.

הנה לא ידעתי האיך יאמרו כזאת,

הלא רב אשי עומד וצווח בסוגיין

מאז שניתנה תורה, או נעלם מהם החילוקים שיש לחלק בזה, ונמצא שיצא ח"ו מכשול מתח"י בהוראה זו וכי אמרה תורה שלח ל"תקלה", אתמהה.

ומה שאמרו כן בשם הכנה"ג, אין הספר תח"י, אבל אם כתב שם כן, אין ספק, שדבריו בזה מרפסן איגרא, וסותרים לכל בנין ומנין הפוס', שכולם פה אחד התירו להדיא, כל תולעים שהם וכאמור, ומלבד זה ה"ז גם מופרך מעיקרו, דמלבד דשם "דרני" הוא שם כולל לכל סוגי תולעים, ומה שנקרא "דרני דבישרא" להורות שכאן הוא נתפש לבשר, וכשהוא נתפש בדבר אחר, נקרא ע"ש ד"א, וכאשר נראה להדיא כן בערוך (ערוך דרן). שליקט כמה מקורות בש"ס לזה, עיי"ש ותמצא, שזהו מורה על סתם תולע, הנתפש, פעם ביריעות, ובעץ, וכאן בבשר, וז"ב ופשוט, עיי"ש.

הנה מלבד זה תימה, דאי ס"ד כדבריהם דיש בתולעת בשר הדג שני סוגים, א"כ אדמפליג בש"ס בין "קוקיאני" שהיא תולעת המעינים, שנכנסת בדוחק לגוף, וממילא אינו שכיח, ובפרט לשיטת התוס' שם, ל"דרני דבישרא", שהם תולעת הבשר, המותרת, ליפליג וליתני בדידה, דהיינו, בדרני דבישרא עצמה, בין מין המותר והאסור, וכ"ש בין המציאות המותרת והאסורה, לפי דבריהם דג"ז שייך, אלא על כרחך דפשיטא להו, דכזאת לא היה ולא נברא.

(ב) חז"ל לא התירו אלא תולע מסויים, ולא הנמצאים כהיום

אחרי שהרגישו המעוררים, שדברי חכמי הטבע סותרים לדברי חז"ל וכאמור, העלו חששם בדרך אחר, והוא דחז"ל לא התירו רק בסוג תולע ידוע, ואילו הטבעיים דיברו מסוג אחר, ותלו שהתולעים הנמצאים כהיום, ממין האסור הם, או דחכו"ל בש"ס כשהזכירו "דרני דבישרא" נתכוונו רק למין תולע מסויים, ונתלו בזה על שמצאו כן בכנה"ג.

אולם מרא דאברהם, הנה אנו כהיום כבר אלפי שנים, מיום שניתנה תורה וחתמת הש"ס, ואחרי שכל חכמי הדורות וגדולי הפוסקים הראשונים והקדמונים, והטור והשו"ע (י"ד סי' פ"ד ס"ז) הסכימו כולם פה אחד להתיר זאת, ולא עוד אלא כשהעתיקו הדין, נזהרו ולא הזכירו שום תנאים להיתר, אלא סתמוהו בלשון רבים, ובלשון כולל, וכדאי בשו"ע (שם) בזה"ל "כל תולעים" וכו' ו"הנמצאים בדגים" וכו' בין עור לבשר או בתוך הבשר מותרים, וכן העתיקו כל הפוס', והראשונים ז"ל הרגישו זאת בהדגשה מיוחדת, וכדלהלן, ולא קם עד היום הזה איש, לחלק, בסוגי הדגים, או השרצים, או הנהרות והמדינות, ונבוא אנן ונחלק בחילוקים חדשים, אשר לא שערום אבותינו, היעלה על הדעת שאבותינו ורבותינו ז"ל, שכל רז לא אניס להם, נעלם מהם טבע הבריאה,

שאינ מדרכם להוסיף הדגשות יתירות כנ"ל, ומה ראו כאן שהוסיפו הדגשות אלו על דברי הש"ס, אם לא שדבר ה' היתה בפיהם, לדחות כל צד חשש בהיתר הדגים, אשר יעלה מי ברבות הימים, לכך הוכרחו להדגיש כנ"ל, שאין זה במציאות.

והרוצה לחתור ולהיווכח עוד עד היכן הדברים מגיעים, צא ולמד כן, אף משיטות המחמירים בדין זה, ה"ה הרמב"ם (פ"ב ממאכלות אסורות הי"ז), והסה"ת, דמ"מ לא אישתמיט אף אחד מהם, לאסור כהנ"ל, וכידוע שבעצם דבריהם נדחקו המפרשים מאד, שלא יסתרו סתימת הש"ס המתרת, עד שהמאירי כתב שדבריהם זרים, ולדעת המגדול עוז, אה"נ דעת הרמב"ם שוה לדעת ש"פ להתיר שרצי הדגים, וכך נראה שהבין המנחת חינוך (מצוה קס"ג ס"ק ג') עיי"ש, והאמת הוא, שמאד מסתבר כדבריהם, מדפירט הרמב"ם, תולעים שבמעי הדג, ולא כתב דרך כלל וחידוש, לאסור בכל גווני, עיי"ש, דוק ותשכח, עכ"פ אף לה"ה שהבין שהרמב"ם אוסר בזה, מ"מ לא מצא לפרש דבריו, שתולה "ששרצו דרך נחיריו", עיי"ש, שזה אינו שכיח, ואי ס"ד שיש מקום לאחד מחששות הנ"ל, בקל היו יכולים ליישב דבריו, אלא ע"כ דכזאת לא עלתה על דעתם, וכ"ש שלא על דעת הרמב"ם, אף שהיה בקי בחקרי טבע, יותר מכל חכמי אומות הנ"ל.

ג.ב. שוב הרגשתי שא"א מו"ר הגאון שליט"א בשבט הלוי (ח"ד סי' פ"ד) כתב דאפשר דשייך שני סוגי תולעים, עיי"ש, ואם כי לא זכיתי להבין ד"ק בזה, וכאמור, אבל כיון שיצאו מפומיה דמר, הריני מבטל דעתי, אבל לדינא ממילא אין נפ"מ בפרט זה, דסו"ס גם לדעתו, על כרחך דגים הללו מותרים לדינא, וכדלהלן.

דעת הראשונים בפשיטות ההיתר

ומלבד כל הנ"ל ברור, דנעלם מהם דברי הראשונים, ובראשם הרשב"א ז"ל, שכתב בתורת הבית הקצר, (פ"ב ע"ב) בזה"ל, תולעים הנמצאים בדגים, בין עור לבשר, או בתוך הבשר מותרים, שאלו "באמת" מבשרן נגדלו, עכ"ל, ובהגהות אשר"י כתב, אבל תולעים בכוורי "ברור הוא לנו דמינה קגבלי" ולכך שרי, הילכך תולעים שנמצאו בגוף הדג שרו, עכ"ל, וביותר מבואר כן בר"ן, שכתב וז"ל, בד"ה דכוורי שריין, תולעים הנמצאים בבשר הדגים, "שלא היה אפשר שבאו מן החוץ — אלא נוצרין מבשרו, שריין", גם המאירי כתב וז"ל, ומורנא היא תולעת הנמצא בתוך הבשר, הן בבהמה, הן בדגים, "ודאי לא מחוץ באו — אלא שם נתהוו", והוא ענין מנייהו גבלי, עכ"ל, הרי לנו ארבע אבות ראשונים, הכותבים בהדגשה יתירה, שכל שנמצאו התולעים בבשר, אז "ודאי" "ואמת" שמקורם בבשרו, וכל הבקי בלשונם, מוצא כאז פלא.

ועוד הלא קיי"ל (שם ס"ו ע"ב) ובשו"ע (שם ס"י פ"ד ס"א), דשרצים שבבורות שיחין ומערות שאינם נובעין, מותרים, ולכן אמרו חז"ל, שוחה ושותה מהם אף בלילה, ואין חושש לכלום, עיי"ש, ומעתה הגע בעצמך, אם התירו חז"ל שתייתם לכתחילה, על אף שהיה מקום גדול לחוש לדבר השכיח, שמא ברבות הימים פרשו התולעים מחוץ לדופני הבור, או מאחר שמגולים לאויר העולם, שמא גם שרצים אחרים ויתושים נפלו לתוכו, ואעפ"כ אמרו שותה מהם, וכל עוד שלא הוחזקו באיסור, סמכו שהשרצים שבתוכו דהיתר הם, ואם באלו הקלו, נבוא אנן בתולעים דידן, שמוחזקים ועומדים בהיתר לפנינו, ונחוש שמא של מין איסור, או באיסור באו, אתמהה.

ועוד מצאנו דכבד שהתליעה כשירה, וכדאי (חולין מ"ח ע"א) וכן הלכה פסוקה בשו"ע, וא"ת דיש מקום לדבריהם, שהתולעים נוקבים מעי הבע"ח, ויוצאים משם למקום אחר, א"כ מאי פסיקא להו להתיר תולעי הכבד, ולא חששו לדבר השכיח, שמקורם במעי הבהמה, ונקבוה ונטרפה, ולכה"פ היה להם לצוות לבדוק אח"ז, אלא על כרחך דלהא לא חיישינן.

מעשה רב באכילת "דגים המתולעים".

נוסף לכל הנ"ל, הנה מצאנו בסוגיין, שרבינא היה מיקל ביותר

וכן למדנו מדברי הסה"ת המובא ברשב"א סוגיין, שאף שהחמיר בזה, מ"מ כבר כתב הי"ש"ש (שם ס"י ק"ד) כדבר פשוט, דעד כאן לא החמיר, אלא כשנמצאו התולעים ע"ג חתיכות הדגים, די"ל דנפלו מבני מעיו כשקרעם, עיי"ש, וכעין זה כתב הב"ח (יר"ד סוסי" פ"ד) עיי"ש, אבל לאסור הנמצאים תוך הבשר, מאן דכר שמייה.

לא מחזקינן איסורא

ומלבד כל הנ"ל, מי יקום לסתור הכללים הידועים, דקיי"ל "לא מחזקינן איסורא", והכלל "דכאן נמצא כאן היה", וה"נ מאחר דסו"ס הדבר ספק, דמלבד דברי חז"ל שקבעו היפך דבריהם, הלא יש הרבה סתירות וספיקות בדברי חכמי הטבע עצמם, וכדלהלן (כד"ה וכבר כתב) עיי"ש, מעתה מאחר שעצם הדבר מוטל בספק, גדול, ואנו זרע אברהם, מודעים לדעת וקביעת חז"ל, שסתם שרצי בשר הדגים דהיתר הם, מהכ"ת לחוש שמא ממין האסור הם, הלא קיי"ל בכל התורה, "דלא מחזקינן איסורא", מה תאמר שמא מ"מ מקורם מבחוץ, ופרשו והגיעו בדרך האסור, גם זה אינו, דסו"ס מאחר שבאופן שאנו מוצאים אותם, הרי הם עומדים בפנינו חפורים בעומק הבשר, ובחזקת היתר, מהכ"ת נחוש שהגיעו בדרך האסור, היכן נעלם הכלל הנ"ל, והכלל "דכאן נמצא וכאן היה", בפרט בהתאסף כל האמור לעיל ולהלן.

ע"א) דמשעה רב עדיף מכל, והלכתא היא, ומה לנו יותר.

ג) לא התירו אלא הנמצאים בבשרו, משא"כ כשנמצאו גם במעיו

ומה שרצו להמציא חילוק חדש זה, הנה מלבר סוגיין הסותרת, וכנ"ל, גם המציאות כהיום תוכיח להדיא היפך הנחתם זו, דכידוע שנמצאים כהיום תולעים מסוג שונה, תוך מעי הדגים, הנקראים מישגא"ן וואיי"ט, אשר הם נפליטים דרך בית הרעי, וא"ת כהחוקרים הנ"ל, למה גם שרצים אלו לעולם לא עוברים לבשרו, ומאידך לעולם לא ימצאו מסוג שרצי הבשר תוך מעי הדג, ועל כרחק דכל אלו יעידו ויוכיחו יותר ממאה עדים, על אמיתת דברי אלקים חיים דרב אשי, "שאינן לשרץ הנמצא בבשר", עם שרץ הנבלע דרך הושט, ולא כלום, דקים להו, שהנבלע דרך פיו, סופו לצאת דרך בית הרעי, והקב"ה השם גבול לעולמו, שם חק וגבול זה לשרצים הללו והשרץ דנידון דידן, שהעידו חכז"ל ד"מיניה גבלי" גבולו וגיבולו מבשר הדג, שם יצירתו, ושם משכנו וסופו, ותו לא מידי.

ד) שהשרצים ניכרים במייקרוסקופ, מה שלא היה ידוע לחז"ל

ומה שרצו המעוררים ליישב, שהש"ס והשו"ע אינם סתירה לדבריהם, שלעולם האמת כחכמי הטבע, אלא שמאחר שגם כהיום אינם נראים אלא

באכילת דגים אלו, עד שהיה אומר לאמו, "אבלע לי ואנא איכול", כלומר, שתבליע לו לכתחילה התולעים תוך מאכלו, וכך יאכלם, ומה שלא היה רצה לראותם, לא היה אלא משום מיאוס, וכמש"כ רש"י, מעתה א"ת כאחד מחששות הנ"ל, הלא תימה גדולה, שאמורא גדול כמו רבינא, ינהג ח"ו קלות ראש כזה, שאם אמנם יצא מחשש מיאוס, אבל האיך העלים עיניו, ולא חש לאחד מחששות הנ"ל, שמא כבר שרצו מקודם, או שמא נתחלפו במין האסור, או שמא נמצא גם במעי הדג ממין תולע זה, ולכה"פ היה לו לבקש מאמו, שתבדוק אחריהם, מה תאמר שרבינא היה בקי בהן ובשמותיהן, התינח שהיקל בזה לעצמו, אבל האיך לא חש לנהוג כן בפני אחרים, וכן מסדרי הש"ס, האיך לא חששו מלקבוע עובדא שלו בש"ס, שמא ילמדו אחרים ממנו, להקל בשאר דגים, ובסוגי שרצים האסורים, אלא על כרחק דרבינא לשיטתו, שהניח שם יסוד איתן וכלל גדול בזה, "דכוורי שרי" דהני כי גבלן "בהיתירא גבלן" והיה לכו סמוך ובטוח בהתירו, עד שהורה לאמו בתורת הוראה כללית, שכל שרץ שתמצאנו בלוע בבשר הדג, תאכילנו בשופי, ממנו וממנה יראו וכן יעשו, ואתה המעיין ראה והבט, כמה גדולים דברי חכמים, שלא די שלא נמצא בגמ' חולק על רבינא בזה, אלא הרי לפניך עדות ברורה, ומעשה רב מאמורא קדוש, איך שנהג בזה. וכבר הורונו חז"ל (ושכת כ"א

מתוך בשר הדג, ודלא כחכמי הטבע, וכן דחו הראשונים בדבריהם הנ"ל כל ס"ד, שמא מין אחר הם, והבן.

ה) שמא בזמנינו נשתנה הטבע

גם מה שעדיין יש שרצו לאסור, על אף כל דחיות הנ"ל, כי אמרו, דילמא נשתנה הטבע בזמנינו, וכדקיי"ל בכמה ענינים, וכ"כ בשו"ת להורות נתן (יו"ד סי' כ"ד) עיי"ש, אחר המחילה מדבריהם, אין לדברים אלו שחר ומקום פה כלל, דבשלמא אם הש"ס והשו"ע היו מיחדים התירם לסוג שרץ מסויים, וחכמי הטבע על המאמינים בדבריהם, היו בקיאים מאיזה סוג דיברו חז"ל, והיו מוכיחים שאלו כבר בטלו ועברו מן הארץ, וכהיום נתחדש מין שרצים חדש, או אולי ואולי היה מקום לדבריהם [לחומר], אבל עכשיו שהש"ס והשו"ע וכל הפוס' סתמו דבריהם, ולא עוד אלא שכתבו ההיתר בלשון כולל ובסתם, דמשמע להדיא אדרבא, דבאו להתיר בזה, כל מין תולע אשר תחת השמש, אשר ימצא בבשר הדג, בכל מקום שהוא, ועד סוף כל הדורות, וכאמור אין מי שיכחישם, לרבות הטבעיים עצמם, שאין אומרים שעתה נתחדש או נשתנה שום דבר בזה, וא"כ מה מקום להא דנשתנו הטבעיים, לענינינו פה.

כ"ז כתבנו לפי מציאותו של דבר, אבל האמת הוא, שגם אם יבואו חכמי הטבע ויראו לנו בחוש ובעין שאכן נשתנה הטבע, מ"מ דבר ה' יקום, ואנו

במייקרקופ, צ"ל דנחסר מחז"ל ידיעה זו, אומר אני שמלבד עצם הודאתם זו, שאינם נראים אלא במייקרקופ, היא גופא תסייענו הרבה להיתר, וכדלהלן, הלא למשמע אוזן דאבה נפשינו, דאין לך לעג על דברי חכמים גדול מזה, דלפ"ז נמצא דקביעת הש"ס והשו"ע עפ"י הלממ"ס להתיר זאת, היתה ח"ו מרגע ראשון בטעות ושלא בדקדוק, ובחסרון ידיעה, פירוש הדברים, שאבותינו ורבותינו נכשלו והכשילו את עם ה', אחרי שנחסר מהם האמת והמציאות בחכמת הטבע, ישתקע הדבר, ותאלמנה שפתים הדוברות על חז"ל אף בעקיפין כדברים הללו.

מה עוד, שכל עצם הנחתם, דהשרצים הללו כבר נוצרו ושרצו במעי הדג, אף בגודל מייקרקופ, מופרכת ביסודה מעיקר דברי הש"ס, דקאמר שם "מיניה גבלי", ועוד אי שם, בהיתרא קא "גבלן" אשר כל תינוק יודע, שלשון "גיבול" מורה על שעת יצירת הבע"ח, כלומר, שחז"ל, קבעו ויסדו ממש ההיפך, שגיבול ויצירת שרצים אלו, נעשה בבשרו דוקא, ולא קודם, וכמפורש גם בר"ן, שכתב בד"ה מורנא דבישראל, וז"ל, אלא "נוצרין מבשרו" ועו"ש בד"ה, וכי גבלי בהיתרא גבלי, "כשהם נוצרין — בהיתר נוצרין" עכ"ל, ובמאירי כתב בזה"ל, "אלא שם נתהוו" עכ"ל, הרי דפשיטא להו שעיקר תחילת יצירתם והווייתם, לא היה ולא נברא, אלא

ממש ההיפך דבריהם, וכאמור, ולא עוד אלא שהראשונים הוסיפו וקבעו, שדברי חז"ל בזה הם כה אמיתיים וודאים, עד שאי אפשר כלל בענין אחר, וכנ"ל בשם ד' אבות ראשונים.

דחיית הדמיון למבואר בתש"ו האחרונים

ומה שעשו סניגורין לדבריהם, עפ"י האמרי יושר (ח"ב סי' י"א), והיגל יעקב (סי' כ"א) והחזון איש (י"ד סי' י"ד), פשוט דאין לזה שום טעם, דהנה אם רצו, היו יכולים לצטט המון תשובות כהנה וכהנה בזה, אבל מה לתבן עם הבר, ולא די דאחרונים הנ"ל לא אסרו בנידון דידן, אלא אדרבא פשיטא להו להתיר, דהרי כתבו להדיא לחלק, בין התולעים שעליהם נסתפקו, שהם היו דבוקים ע"ג דג הקאר"פ מבחוץ, וזה אשר הביאם להסתפק, דשמא תחילת יצירתם במים, ואחר ששרצו שם, נדבקו בגוף הדג, משא"כ בנידון דידן, שחכו"ל הסכימו פה אחד, שנוצרים מגוף הבשר בפנים, לא עלתה על דעת אדם עד היום לאסרם.

אין לסמוך על המעיד כנגד המבואר בש"ס

איברא מה לנו להתייחס כלל לדברי חכמי הטבע, אחרי שכבר הסכימו הפוס' שלא לסמוך אף על עדי ישראל, המעידים כנגד המבואר בש"ס, וכאשר האריך הרשב"א (ח"א סי' צ"ח) בזה, עד אשר כתב וז"ל, אפי' יצאו כמה,

מדברי השו"ע לא נזוז, וכמו שכבר הניח המהר"ם שי"ק ז"ל, בזה כלל גמור ונוקב, בתשובתו המפורסמת לענין מציצה, (י"ד סי' רמ"ד) וכך כתב שם, ואיך נבטל דברי אלקים חיים, ואפשר שהוא הלמ"מ, מפני אומדנא וסברת הרופאים וכו', וכי תימא "אולי נשתנו העיתים", על כרחך הכלל כך הוא, דשינוי העתים אי אפשר לומר בתרי אנפין, בדבר שהוא הלמ"מ, א"א לומר שינוי העתים, שדברי אלקינו קיים לעולם, וא"כ כיון שנמסר לנו עפ"י ה' לכל הזמנים ולכל המקומות וכו', א"כ ה' הוא היודע אם יהיה עתיד שישתנו העיתים, איך מסר הקב"ה דבר זה הלמ"מ לאסור לעולם, ועל כרחך "או שלא נשתנו, או שאפי' נשתנה, מ"מ אסור", כגון וכו', עכ"ל, וכמה נכונים ומתאימים דברי קדשו ז"ל ממש לענינינו, עיי"ש עוד ותמצא, ותו לא מידי.

ומה שעוררנו כמה ת"ח, דבכל זאת מצאנו שאומרים נשתנו הטבעיים, וכגון לענין ולד הנולד לח', שלדעת הש"ס אינו בר קיימא, וכהיום נשתנה וכדו', זה לק"מ, דכבר כתב הרשב"א המובא לקמן, דלעולם נחפש כל טצדקי לקיים דברי חז"ל, וכגון שחז"ל דיברו רק דרך כלל, ועל הרוב וכדו', משא"כ בנידון דידן דזה אי אפשר, דהלא ממש בנקודת התורפה הקובעת כל עיקר הדבר אם הוא שרץ או לא, בדבר זה עצמו נחלקו מן הקצה אל הקצה, וקבעו חז"ל

ועתה האיר לנו ידידינו כש"ת הרב יחיאל שטיינמעץ שליט"א, בדברים חוצבים אשר כתב הריב"ש ז"ל (סי' תמ"ז) בזה, וז"ל, ידעת הארון, "שאינ לנו לדון בדיני תורתנו ומצותיה, על פי חכמי הטבע והרפואה", שאם נאמין לדבריהם, אין תורה משמים חלילה, כי כן הניחו הם במופתיהם הכוזבים, ואם תדין בדיני הטריפות על פי חכמי הרפואה, שכר הרבה תטול מהקצבים, כי באמת "יהפכו רובם ממות לחיים ומחיים למות, ויחליפו חי במת", וכו' וכן בדיני דריסה ואחרים שאין ספק, שהם מלעיגים בנו עליהם וכו', והרמב"ם ז"ל כששנה מעט ואמר וכו', לא הודו לו, ואעפ"י שהיה הרב ז"ל חכם בחכמת הרפואה והטבע, ובקי בנתוח, כי "לא מפי הטבע והרפואה אנו חייני", ואנחנו "על חכמינו ז"ל נסמוך, אפי' יאמרו לנו על ימין שהוא שמאל", עכ"ל.

ולא רק לענין טריפות, אלא ה"ה בשאר דברים, כאשר כבר כתבו האחרונים והסכימו, שאין לסמוך על דברי הרופאים, רק כשיש רגלים לדבריהם, ובמילתא דעבידא לגלויי, וכמו שכתבו הח"ס והד"ח וש"א, והובא במהרש"ם בהרבה מקומות ומהם (בח"א סי' כ"ד) עיי"ש, וכ"ש במקום שדבריהם סותרים לדברי חז"ל; שאין שומעים להם, ויותר מזה כתב התויר"ט (כלאים פרק ה') לעניני מדידות ומדות, וז"ל, אבל הם ראו ש"דברי חכמי המדות

ויאמרו כך ראינו, "אנו מכחישינ אותן, כדי שיהיו דברי חכמים קיימים", ואם יש מי שלבו נקפו, ויאמר שמא לא דברו חכמים אלא על הרוב, אם כן, כבר בטלת כלל משנתנו וכו', עכ"ל, ועוד כתב, שאפי' אם העד יראה ויוכיח עדותו בחוש ובמציאות, נקום ונכחיש עדותו, ונקיים דברי חז"ל, ולעולם נחפש כל טצדקי שבעולם, למצוא אף ספיקות ואפשריות שונות להכחיש עדותו, ובלבד שלא יכחיש דברי חכמים, ע"כ, ואם כך כתב הרשב"א, אף כנגד עד ישראל כשר, העומד וצווח ומוכיח כדבריו בחוש ובעין, כ"ש בנידון דידן, כנגד עדות עכו"ם, אשר פיהם דיבר שוא, ואין שום הוכחה ברורה לאמת דבריהם.

אין לסמוך על חכמי הטבע והרפואה

וכ"ש שאין לסמוך על הבליהם, הקובעים לרוב דברים בהשערה בלבד, וכדמרגלא בפומיה דהפמ"ג ז"ל בעניני טריפות, שאין לסמוך על עדותם כלל, כי פיהם דיבר שוא, וראש המדברים באחרונים בזה ה"ה הפנים מאירות (סי' י"ב) כתב וז"ל, שאין לסמוך אדברי רופא וכו', עד דאיכא איזה דבר המכרר שדברי הרופא אמת, וכו' עכ"ל, ואם הוא כתב כן, אף בדבר שהוא ספק לכל העולם, מה נאמר בנידון דידן שחז"ל עומדים ומכחישים דבריהם, פשיטא דאין לנו עם דבריהם ולא כלום.

דיבר שוא, ושכיח טעותא גבייהו, וכן אין שום רגלים לאמת דבריהם, וחוזן מזה, זהו דבר שלעולם לא יתברר על נכון, כי מי הוא זה המסוגל לאמת דבר, הנוגע למתרחש במעמעקי הנהר, ובין עיקולי ומעי כל הדגים והשרצים המעורבים בתהליך זה [כפי תיאוריהם], ועיקרו נוגע, ליצור שאין בו ממש, וכ"ש שאין עינו של בשר ודם שולטת בו מרוב קוטנו, נוסף לכך שהוא דבר טעון מעקב של שבועות וחדשים, ואחרי כל אלה, עדיין נותרו בזה כמה וכמה ספיקות וס"ס וכדלהלן, דפשיטא דהדרין לסתימת דברי הש"ס והשו"ע, להתיר הדבר בפשיטות.

ולמעשה כבר העיד בשמו, של א"א מו"ר הגה"צ שליט"א, המומחה העולמי והמפורסם לעניני תולעים, הרב משה ואי שליט"א, בחוברתו "מהדרין", דלא די שהסכימה דעתו, לדעת רוב גדולי וזקני ארה"ק ושאר כל העולם, להתיר דגים אלו בפשיטות, אלא שהורה לו לפרסם ההיתר בשמו, וכדברים האלו שב והעיד הרב הנ"ל זה עתה, והוסיף שזה היה, אחרי שגילה בפני מר א"א מו"ר הגא"ש המציאות, שאם באנו לאסור דגים הללו, לא ימצא דג לחולה, ש"כמעט אין לך דג בעולם, שאין בו תולעים בבשרו", ושמעתי שגם חכמי הטבע מאשרים הנחה זו.

אמתיים, שא"א לדחותם בשום פנים", ו"לא מפני כן נזוז מדברי הש"ס", אבל נתלה זה בחסרון ידיעתנו, עכ"ל, הרי למדנו כמה היה מוחלט אצל הקדמונים, שלא לקבל דבריהם, וזה אף במקום שהיה נראה דבריהם אמת, כ"ש בנידון דידן, שאין רואה ואין נראה, אלא הכל בהשערות בעלמא.

אם יש רגליים לדברי חכמי הטבע

עתה תוך כדי בירור הנידון בבית מדרשינו, מצאנו ששאלה זו כבר נשאלה זה כעשרים שנה, לפני א"א מו"ר הגאון שליט"א, וכמבואר בשבט הלוי (ח"ד סי' פ"ד), והנה שם כתב כמה פעמים, שאין להחמיר בזה "אלא כשיש רגליים לדבריהם", ויש שהבינו כוונתו לאסור, אבל לא דקדקו, דמלכד זה ששנה שם פעמיים, שסתימת הטור והשו"ע היא להתיר, עוד כתב שם, וז"ל, ולא באתי כאן לקבוע, אם עדותם נכון או לא, "דודאי פיהם דבר שוא, ושכיח טעותא גבייהו", ובסוף התשו"י סיים בזה"ל, ואמנם בגוף השאלה אי אפשר להכריע הכרעה גמורה, "עד שנדע אם יש רגלים לדבר", למה שאומרים המדענים הגויים, אם נתברר וכו' עכ"ל.

והנה דבר גדול דיבר א"א מו"ר הגאון שליט"א בזה, וכן הבינו רבים וגם שלמים כוונתו, דמאחר שלמעשה אין להאמין לדבריהם וכמש"כ, שפיהם

הספיקות שיש בדבריהם

ועתה נבאר מקצת מהספיקות שיש בעיקר דבריהם.

(א) כאמור התולעים נמצאים חפורים, ואין זכר לביאתם ממק"א.

(ב) דנמצאים הם תוך שליא סגורה ומסוגרת, אשר אין לה מציאות לתנועה כ"ד, וכאפרוח בביצתה.

(ג) מאן יאמר שהתולעים החפורים בבשר, הם אותם שבלע הדג, יותר נראה שאותם שבלע נתעכלו, יחד עם השרץ הגדול, ויצאו עם הרעי, וכפשטות דברי הש"ס, ואלו שבבשר אחרים הם שגדלו שם.

(ד) ואף את"ל דנשארו, מסתבר שעכ"פ נתעכלו במעיו, עד שנהפכו למזון הדג, ונתפשט בכל חלקי גופו, כדרך כל בעל חי, ומהחיידיקים והבאקטריות שנתלוו עם מזון זה, נוצרו השרצים בבשר הדג.

(ה) ואף את"ל דמהמעיים באו, מאן יאמר דבזה נחשבו פירש, דלא מצאנו בגמ' אלא מפרי לפרי, או מגרעין לפרי, וגם זה נשאר בתיקו, משא"כ בנידון דידן שכ"ז מתרחש תוך מימי הנהר ומחשכי מעי הדג, דלכאור' פשוט דזה לא חשיב פירש, דלא גרע משרצי שיחין ובורות, ובפרט לפמש"כ הפמ"ג (שם מש"ז סק"ה) דאפי' אם נח התולע על הדג לא מיקרי פירש, והובא דבריו בחזו"א (שם סוס"ק ג') לדינא, א"כ כ"ש

בנידון דידן, דאף לדעתם מעולם לא פירש השרץ רק בתוך מעיו.

(ו) ואת"ל דחשיב פירש, מ"מ פשיטא דאין זה אלא בתולע, שכבר הגדיל, בכדי שעין האדם מכירה בו, משא"כ בנידון דידן ששיעורו קטן מזה.

(ז) נוסף לכך שהטבעיים סותרים עצמם, דלדעת חלקם, גודל התולעת היא פחות מ-200 מייקרו, גודל שאין נראה לעין האדם כלל, ולדעת אחרים גודלה 300 מייקרו, שאמנם העין כבר מבחנת בו, אבל כל זה בדוחק גדול,

(ח) כבר הביע א"א מו"ר הגאון שליט"א דעתו כמה וכמה פעמים, בע"פ ובכתב, דאין מתחשבים בתולעים קטנים כאלה, וכמש"כ בשבט הלוי (ח"ז קכ"ב) להתיר משום זה נקודות השחורות שע"ג הפירות, אף לדעת הרשב"א, אף שביסודם תולעים הם, והטעם, דכל שאין נראה לאדם צורות תולעים וסימני רחש, רק ע"י זכוכית מגדלת, אף שעצם הנקודה נראית לעיני האדם, מותר, ולא שם תולעת עלה, ועוד המון דחיות וספיקות שיש בדבריהם.

ובר מן דין ומן דין, הלא ידוע ומפורסם, שהחוקרים מחליפים שיטתם חדשים לבקרים, וכמו שכבר לעג להם הכר"ו (יו"ד סי' מ') שכתב שם וז"ל, ובפרט יסודות חכמי הטבע, בנו עפ"י נסיון, היום היתה ההסכמה כך, וכאשר באו אנשים שראו ההיפך, "אף הם נזורו אחור מהסכמתם, ועשו כלל

מעטה יאמרו חוקרי ומדעני הטבע הגויים מה שיאמרו, אנו אין לנו אלא דברי בן עמרם, ואף אם יוכיחו לנו בחוש ומציאות, ששרץ גדול כעכבר, נכנס במעי הדג, כל עוד שנמצא שרץ בבשר הדג, או בין עור הדג לבשרו, נתירנו בשופי כדברי חז"ל, ומעטה לא מיבעיא, דהדגים הללו מותר לטחון אותם אף לכתחילה על תולעיהם, אלא אף אם רואה השרצים בעין מותר לאוכלן, והיינו עם הדגים יחד, [וכמו שדקדק החז"א ז"ל שם, מדברי הרמב"ם, עיי"ש], ובתנאי שעדיין לא פירש, ושיעור פירש תלוי בדקדוק דברי הרמ"א ומהרש"ל וש"א, עיי"ש, כלל הדברים שדין דגים אלו — כדין גבינה המתולעת, שכבר נהגו להחיר עפ"י דברי הרמ"א, וכמו שנראה כן גם מתוך ציוני הגר"א בשו"ע, דהיינו הך, ואין בזה אף צד חסידות והידור להחמיר, אא"כ פירשה וכאמור, שאז יסיר התולעת בלבד, ותו לא, והעידו לפנינו עדים נאמנים, שכן שמעו מפי גאוני וזקני הדור, ובראשם הגה"ק מקלוזנבורג, והגר"מ פיינשטיין ושאר גאו' זיע"א, שהתירו הדבר כביעותא בכותחא, והקפידו מאד על הבאים לאסרם.

שלא לאסור את המותר

ואם כדאי אני נלענ"ד יותר, דראוי לכל ת"ח אף להראות היתר בזה לאחרים, וכ"ש שלא להורות שום צד חומרא בדבר, או להעמיד פיקוח

אחר", וכן תמיד, וכו', עכ"ל, וביותר הדבר הוא כן בענינינו, כי גם מסקנתם בענין השרצים אינה תואמת ביניהם, אלא זה אומר כך וזה אומר כך, ועכשיו ממש תוך כדי כתיבת שורות אלו, בא לידינו כתב מהם, בו הם מאשרים, בעצמם שכל עיקר קביעתם הנ"ל, לא היה אלא בהשערה בעלמא, וע"ז נבוא ונסמוך לדחות המוסכם לנו בתוה"ק, אתמהה.

1034897

היתר "דגים המתולעים" הלכה למעשה

תבנא לדינא, דלפי כל האמור נמצא, שכל מין דג שבעולם אשר ימצא שרצים בבשרו, לא שנא בין עור לבשר, או חפור תוך עומק בשרו, כל שאינו בתוך מעיו, או ראשו ונחיריו, הרי אלו מותרים, כסתימת הש"ס וכל הפוס' הראשונים והקדמונים עד הטור והשו"ע והאחרונים פה אחד, שלא אישתמיט איש מהם, להעלות בזה אף צד חומרא כ"ד, זולת הרמב"ם והסה"ת, אשר דבריהם כאמור אינם ברורים, ואשר לרוב פשיטות ההיתר, לא חשו הפוס' להעתיקם כלל, כאשר אנו למדין מהמחבר, שעל אף שהזכיר בב"י דעת הרמב"ם, מ"מ כשבא לשולחנו נמנע, ולא הביא שיטתו, רק לענין תולעי בשר בהמה, ולא לענין דגים, ואף לא בתורת י"א, וזה שלא כדרכו, אף שנוגע לחומרא בדאו', ועל כרחק דכ"ז יעיד, כמה היה רחוק אצלם מלהעלות על הדעת, שום חומרא בזה.

וקבל עם ועדה, האיך נהג חבריו, אמורא קדוש בכגון זו, ועד כמה ראוי ללמוד ממנו, שלא להוסיף איסור וחומרא על דבריהם, וכירושלמי המובא בר"ן (גדרים כ"ב ע"א) לא דייך במה שאסרה תורה, אלא "שאתה אוסר עליך דברים אחרים", עכ"ל, וכן למדנו מעובדות האמוראים בפרקין (דאלו טריפות) שהש"ס מביא כמה פעמים, שהאמוראים הק' אכלו כמה פעמים מה שאסרו אחרים, עיי"ש, וכן אי' ביש"ש (חולין סי' ק"ה), שהורה לו רבו בשומן השורץ תולעים, שיסיר אותם הנראים לעיין, והשאר יאכל, עיי"ש.

אם יש בזה חשש בל תשקצו אחר שנתברר היתר הגמור שיש באכילת דגים אלו על שרציהם, ראוי להוסיף שאף משום בל תשקצו לא שייך בזה, וכמו שנראה מהעלמת הפוס' חשש זה, והיינו כל עוד שאין התולעת בעין ממש, ולמי שהתולעים מאוסים בעיניו, הרי הברירה בידו לנהוג כרבינא, שיבליעם תוך מאכלו, ואז אף אם יודע שהם נמצאים שם, שצלאם ובשלם יחד, וכ"ש אם טחנם, תו ליכא בכל אלו, משום בל תשקצו, דאין ניכרים, וכמש"כ הש"ך (סי' פ"ד ס"ק ג') עיי"ש.

והנלענ"ד כתבתי.

להוצאת התולעים, כי נמצא בזה מוציא לעז על הראשונים, ולועג לדברי השו"ע, [מלבד הפסד ממון ישראל שיש בזה], וכאשר אנו למדין מעובדא דרבינא בסוגיין וכנ"ל (בר"ה מעשה רב), דכל בר בי רב תמה, אה"נ דהיה סבור להתירם, אבל סו"ס מה לו להכניס עצמו בכך, לאכול דוקא דג זה, ובפרט שהתולעים היו מאוסים בעיניו, ולא עוד אלא שאמר לאמו אבלע לי ואיכול, דמשמע דנתכוין לעצם התולעת, שתבליענו תוך המאכל, וכפרש"י, עיי"ש, ולמה לא ביקשה, דגים אחרים, או שתחפש אחריהם ותסלקם, או לכה"פ שאם יגיעו לידה, שתסלקם, והנה הוא ציוה ממש על ההיפך.

ועל כרחק, דרבינא כוחא דהתירא אתי להשמיענו, וללמדנו עד כמה היו דברי חז"ל חביבין עליו, וכ"ש שלא להחמיר כנגדם, וכדאי' בגמ' (ברכות י"א) בגנות המחמיר כב"ש, ובירושלמי (סוף פ"ה דתרומות) איתא, כשם שאסור לטהר את הטמא, כך "אסור לטמא את הטהור", עכ"ל, ויותר מזה כתבו הפוס', שכל המחמיר במה שהתירו חכמים, יש בזה צד מינות, וכפתח"ת (יר"ד סי' קט"ז ס"ק י') בשם הסולת למנחה, ולכן התאמץ רבינא בדוקא לאוכלם, וקבע רב אשי עובדא זו בש"ס, כדי להורות לדורות עולם —

בעינא פקידא

בס' מנחת יעקב כתב דלפי שהדג אין לו עפעפים ואיניו פתוחין, והוא רמז שהקב"ה עיניו אל יראיו פקוחות להשגיח עליהם ברחמים גדולים.

הרב משה ויא
עידה"ק ירושלים ת"ו

תולעי דגים*

מבוא: איסור תולעים

1. חומרת האיסור

איסור אכילת שרצים ותולעים הוא אחד האיסורים החמורים ביותר שבתורה, והאוכל שרץ המים – שרצים החיים במקוה מים [כגון סרטנים או טפילים שעל עור דג קרפיון (ארגולוס)], עובר על ארבעה לאוין, האוכל שרץ הארץ – שרצים הרוחשים על הארץ [כגון נמלים או תולעים שבפירות], עובר על חמישה לאוין, האוכל שרץ העוף – שרצים בעלי כנפים המתעופפים [כגון זבובים ויתושים], עובר על ששה לאוין.¹

2. למה החמירה התורה

הפרי חדש רוצה לבאר שהתורה החמירה באיסור זה היות והמצאותם של שרצים במאכלים הוא תופעה שכיחה, ועל פי רוב החרקים קטנים ומוסווים, וללא בדיקה יסודית קשה לגלותם ועלולים להכשל באיסור, לכן הוסיפה התורה איסורים רבים כדי לזרזנו לבדוק היטב, וז"ל של הפרי חדש: "והחמירה התורה בזה בהרבה לאוין ומלקויות להיות שהוא איסור מצוי מאוד בפירות בירקות ובקטניות ברוב מיני מאכלות, ואי אפשר ליזהר מלהכשל בהם, אם לא בזריזות גדול ולפיכך הוצרך הכתוב לזרז ביותר ולהרבות לאוין באיסור שרץ הארץ, ומעתה כל האדם יזרז בעצמו מלהכשל באיסור זה וגם לדרוש ברבים

* מגליון מהדרין (ניסן תשנ"ו)

(1) מקורו בויקרא י"א, מ"ג.

(2) גמרא פסחים כ"ד. מכות ט"ז: ועי' רש"י שם המבאר את הפסוקים מהם נלמדים

הלאוין, ועי' פרי חדש יו"ד סי' פ"ד ס"ק נ"ג המפרט את הפסוקים.

רמב"ם פ"ב מהלכות מאכלות אסורות, הלכות ה', י"ב, י"ג.

ועי' בבן איש חי, שנה ראשונה, פר' צו, סעי' כ"ז וז"ל: "ואם מקילה בבדיקה

אפשר שיהיה תלוי בצוארה חיוב מלקות יותר משערות ראשה".

חומר איסורו, כי היכי דלפרשו מיניה, ואני את נפשי הצלתי ישמע חכם ויוסף לקח.³

3. שרץ השורץ

"וכל שרץ השורץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל"⁵ מפסוק זה אנו לומדים שרק שרץ השורץ על הארץ נאסר, אבל שרץ שלא שורץ על הארץ אינו אסור⁶, גם תולעת שגדלה בתוך פרי בעודו מחובר לקרקע נחשבת ששרצה ואסורה, כדברי הגמרא במסכת חולין⁷ "אמר שמואל קישות שהתליע באביה אסורה, משום שרץ השורץ על הארץ" ומבאר רש"י⁸: "בעודה מחוברת הוי כמהלכת ע"ג קרקע, אבל התליעה לאחר מכן מותרת עד שתצא לאויר" הרי שפרי המחובר לקרקע דינו כארץ ונחשב שהתולעת שרצה על הארץ לעומת זאת תולעת שגדלה בפרי בעודו תלוש מן הארץ מותרת היות ולא שרצה על הארץ, וכל זמן שלא פרשה מן הפרי היא מותרת.

4. תולעים בדגים

דגים, היות והם אינם מחוברים לארץ, נחשבים לדבר תלוש, ולפי"ז תולעים הנמצאים בתוך הדגים, צ"ל מותרים, ולעומת זאת תולעים שכבר היו במים, ורק לאחר מכן חדרו לתוך הדג, כבר שרצו בחוץ ודינם כשרץ המים האסורים, היות ובדגים עלולים להמצא כמה סוגי תולעים נבאר דינם בפירוט:

(א) תולעים בחלל הבטן.
 (ב) תולעים על עור הדג.
 (ג) תולעים בתוך בשר הדג.

(3) פרי"ח יו"ד ס"ס פ"ד.

והנה גם בלשון הרע מצינו שהחמירה התורה מאוד באיסור זה בריבוי לאוין ועשין (עי' ס' חפץ חיים), ואולי הטעם משותף, היות וגם לשון הרע הוא איסור שקל להכשל בו, וגם הוא באמצעות הפה, לכן הרבתה התורה איסורים כדי לזרזנו לשמור היטב על פינו, וכעין זה מצאנו בזוהר סוף פרשת שמיני, וכן מצינו שהמרגלים כאשר הוציאו דיבת הארץ יצאו תולעים מלשונם (ראה רש"י במדבר י"ד ל"ז).

(5) ויקרא י"א, מ"ח.

(6) חולין ס"ז.

(7) שם.

(8) שם ד"ה באביה.

פרק א: תולעים בחלל הבטן

בגמרא חולין (דף סז ע"ב) איתא: אמר רב ששת בריה דרב אידי, קוקיאני אסירי פירש"י תולעים שבכבד ושבריאיה מאי טעמא מעלמא אתי פירש"י: שבלעתן הבהמה עם האוכלים ותחילתן שרצו על הארץ וכו', והלכתא קוקיאני אסירי.

לדברי רש"י הדיון הוא על תולעים הנמצאים באברים הפנימיים של בהמה, והם אסורים היו וכבר שרצו על הארץ ורק לאחר מכן הבהמה בלעת אותם, לעומת זאת מביאים תוס' (ד"ה קוקיאני אסירי) וכן הרא"ש (סי' ס"ט) וכן הרשב"א (תוה"א ב"ג פג:): שר"ת חולק על רש"י ומבאר שקוקיאני אלו תולעים בתוך דגים, שהם אסורים, וכן ביארו הגאונים (רשב"א) וכן נפסק בשו"ע (יו"ד סי' פ"ד סעי' ט"ז): "והנמצאים בדגים במעיהם אסורים" ומבאר הש"ך (ס"ק כ"א) "דמעלמא אתו ונכנסו דרך חוטמו בשעה שהדג נייחי, ועי' בביאור הגר"א (ס"ק מ"ב) והפמ"ג (סי' פ"ד שפ"ד אות מ"ג מבאר שהם אסורים מספק שמא מעלמא הם, ובפר"ח (ס"ק מ"ה) מבאר: "אם נמצאים במוח או בכבד אסורים דמעלמא קאתי כו' ואם נמצאים במעים אסורים משום שבלעתם עם האוכלים".

והחכ"א (סימן ל"ח סעיף כ"ח) אוסר גם אלו שבתוך הפה ובאוזניים ובמוח וכן הובא בערוה"ש (ס"ק נ"ט).

ובכה"ח (אות קח) מביא בשם הזבח"צ שיש להזהר להסיר המעיים של הדגים אשר ניצודים באמצעות תולעים פתיון?⁹

2) בימינו מצויים תולעים קטנים בצבע לבן, ורוד או אפור באורך סנטימטר אחד עד ארבעה סנטימטרים (Anisakis, phocanema) בחלל בבטן ועל האברים הפנימיים של דגי-ים.

הם מצויים בעיקר בדג אדום (רוטבש) ובמטיס ("הערינג") ולעיתים גם בדגים אחרים כגון: מקרל, קוד, בקלה ועוד, בדרך כלל התולעים נראים כעין נחשים קטנים המפותלים סביב עצמם.

9) בדרכ"ת (ס"ק קס"ח) דן על תולעים הנמצאים בצמוד לשדרת הדג, ומביא בשם השולחן גבוה (ס"ק נ"א) הרוצה להתיר, אלא שנוהגים להוציאו משום מיאוס [ויש להבין מהו החילוק בין תולעת זו לשאר תולעים שבתוך הדג].

והם נצמדים לאברים הפנימיים של הדג או לדפנות הבטן וכן לאשכול הביצים, לעיתים הם עטופים בקרום דק ונראים כעין עדשים קטנים. לפעמים הם מופיעים בקבוצות, צמודים זה לזה כעין אשכול, ופעמים מופיעים כבודדים.

בדג "זוייט פיש" – (White Fish) הנפוץ בארה"ב, מצויים תולעים לבנים, בתוך המעיין ובחלל הבטן של הדגים.

בדג קרפיון טפילים קטנים (ארגולוס) לעיתים נכנסים בראש ובין הזימים.

כמו כן בדג אמנון לעיתים מצויה תולעת (Contracecum Nematoda) בגודל מספר מילימטרים עד מספר סנטימטרים, בחלל הבטן, קרוב לשדרת הדג, כפי שנתבאר לעיל מוסכם על כל הפוסקים שתולעים אלו אסורות, לכן צריכים להקפיד לנקות היטב את חלל הבטן של הדגים, וכן יש לקרצף היטב בצמוד לעצם השדרה ולהתבונן אם נותרו תולעים¹⁰.

בביצי דגים המשמשים ליצור סלטי איקרא (העשוים מדג הערינג) מצויים בדרך כלל תולעים אלו וצריכים לבודקם היטב ולהסיר את התולעים לפני השימוש.

פרק ב': תולעים על עור הדג

(1) בחכמת אדם (סי' ל"ח סעיף כ"ח) כתב וז"ל: אבל הגדלים על העור מבחוץ בוודאי אסורים דמעלמא אתו".

בדרכ"ת (ס"ק קפ"ד) דן על דג קרפיון שיש לו שני עורות, והתולעים נמצאים בין שני עורות, שהם אסורים, היות ורק התולעים הנמצאים תחת העור התחתון מותרים.

וכן בחזו"א (יו"ד סי' י"ד אות ו' ד"ה אחרי), דן על הטפילים שעל עור

(10) היות והמון עם אינו מתמצא בחשש התולעים המצויים בתוך הבטן, ראוי שבדגים בהם מצויים נגיעות גבוה, כגון בדג אדום (רוטבש), תינתן הוראה לדיינים בחו"ל להסיר את צדדי חלל הבטן או לפחות לחייב לציין על ארז הדגים שיש לבודקם ולנקות היטב בכלל הבטן.

ראה "תהודת כשרות" (מס' 10 פירוט אופני הבדיקה) (בליווי תמונות).

הקרפיון וז"ל: "אחרי חקירה נתברר שאין עור על גבן אלא הן שוכנים על העור" וכתב עוד שם אות ח' וז"ל: שמעתי אח"כ בשם ספרי הטבע שהם נולדים מבחוץ וע"י איזה סיבה נופל זוג מהם בבריכה עד שממלאים את כל הבריכה, והם נופלים על הדגים מוצץ דמם ושמנם וא"כ בטל הספק אולי מיניה קא רבו ואיסורם מוחלט שהם שרץ המים".

(2) בימינו נפוצים תולעים על העור של דגים מסויימים:

בדג קרפיון מצוי טפיל קטן – "ארגולוס" (Argulus), שצורת גופו כעין עיגול פז, צבעו כמעט שקוף עם שתי עיניים זעירות שחורות, הוא נצמד על עור הדג וקשה להבחין בו הן מחמת גודלו (בין מילימטר א' לשני מילימטרים), והן מחמת היותו כמעט שקוף, (וכבר תיאר אותו באריכות בספר חכמת אדם סי' ל"ח סעיף כח).

(3) בבריכות הדגים עלולים להיות עוד טפילים על עור הדגים, המצוי הוא לרנה (Learnaea) הנראים כחוטים לבינים באורך סנטימטר, המחדיר את ראשו לתוך עור הדג וגורם לפנים אדומים על העור, הם פוגעי בקרפיון, ולעתים הם בבורי, או דגים אחרים, הגדלים בבריכות.

כמו כן בהאדום ("רוטבש") מצוי לעיתים רבות טפיל גדול, בגודל עד 5 ס"מ בצבע קרם או חום, המחדיר את ראשו בגודל סנטימטרים או שנים לתוך הגוף הדג, ואין אפשרת להסיר את הראש גם כאשר מקרצפים את עור הדג¹².

(4) תולעים אלו שעל עור הדג איסורם מוסכם על דעת כל הפוסקים והיות והמון עם אינו מבחינים בהם, מחובת הרבנויות לדאוג לניקיון הדגים, דגי בריכות מגיעים לתנובה ורק לאחר מכן מופצים לחנויות, ואפשר להעמיד משגיחים שיפקחו על טיב הדגים, לצערנו רק בערים בודדות קיימת השגחה.

(11) ובאות י' כותב החזו"א: אם הבריכות פוסקות מן המעיין עדיין אין היתרם מוכח, אם אביהם שרץ פרה ורבה והוליד זרעו במים שבכלים ושבבורות י"ל שזרעו מיוחס אחריו וכו" וצריך להבין את דבריו שא"כ בטל כל דין "תולעת שלא פירשה". היות וכל התולעים נולדים מביצים של תולעים שהיו פעם בחוץ.

(12) יש ובשלב מסויים בחייו חלקו מחיצוני של הטפיל נושר, אבל החלק המוחרר לתוך הבשר נותר בתוכו, מחמת גודלו הוא ניכר היטב לעין, אבל רק מומחה מבחין בנגיעות הפנימית, שבתוך הבשר.

בדג רוטבש צריך לבדוק את המשלוחים המגיעים מחו"ל, ולהתנות את ההכשר במשלוחים נקיים.

פרק ג': תולעים בתוך בשר הדג

1) הגמרא במסכת חולין (סו:): "דרני דבשרא אסירי, דכוורי שריה" אמר לה רבינא לאימיה אבלע לי ואנא איכול, א"ל רב משרשיא בריה דרב אחא לרבינא מאי שנא מהא דתניא ואת נבלתם תשקצו לרבות דרנים שבבהמה, א"ל הכי השתא בהמה בשחיטה היא דמשתריא והכי מדלא קא מהניא להו שחיטה באיסורייהו קיימן אבל דגים באסיפה בעלמא משתרי והני כי קא גבלן בהיתרא קא גבלן".

מהראשונים משמע שההיתר של תולעים הנמצאים בבשר הדג הוא משום שברור לנו שהתולעים נוצרים בתוך בשר הדג עצמו ולא באו מבחוץ ולכן מותרים, וז"ל האור זרוע (הל' טריפות סי' תל"ז) אבל תולעים בכוורי ברור הוא לנו דמינייהו גבלי" עכ"ל, וכן הוא במאירי (בחולין שם) וז"ל: "ומורנא הוא תולעת הנמצא בתוך הבשר הן בבהמה והן בדגים, ודאי לא מחוץ באו אלא שם נתהוו", עכ"ל.

וכן משמע בר"ן, בהגה' אשרי ובים של שלמה (פ"ג דחולין סי' ק"ד) ובחינוך (מצוה קס"ג)¹³.

וכן נפסק בשו"ע (סימן פ"ד סעי' ט"ז) "והנמצאים בדגים וכו' בין עור לבשר או בתוך הבשר מותרים" ומבאר הש"ך (שם ס"ק מ"ג) וז"ל: והנמצאים בדגים במעיהם אסורים דמעלמא אתו לתוכן, אבל הנמצאים בהם בין עור לבשר שרי, דמהם גדלים, ולית בהם משום אבר מן החי, דהא דגים באסיפה בעלמא סגי להו", עכ"ל.

2) בימינו מצויים לעיתים קרובות תולעים קטנים בתום בשר דגי ים, וכן בין העור לבשר, לדעת המדענים להבדיל מדעת חז"ל, התולעים נולדים במים ורק לאחר מכן חודרים לתוך בשר הדג¹⁴.

13) ועי' ברמב"ם (פ"ב מהל' מאכלות אסורות הל' י"ז) שמפרש שיש לחלק בין תולעים שבאו בחיי הדג שתמיד אסורים, לבין אלו שבאים לבשר לאחר מיתת הדג, שמותרים, אך שאר הראשונים לא הסכימו עם דבריו.

14) יש לציין שבדגים רבים מצויים טפילים שונים בבשרם, ועקב שינויים אקולוגיים החלים בעולם, הבעיה הולכת והחריפה.

לפי תיאור המדענים, בחלק מהמקרים, כאשר התולעים נמצאים בים הפתוח, גודלם מירוסקופי ולא ניכרים לעין, הם נבלעים על ידי סרטנים קטנים, ובתוך קיבתם הם גדלים, הסרטנים עם התולעים בתוכם נבלעים על ידי דגים קטנים ואלו האחרונים נבלעים על ידי דגים יותר גדולים (הם דגי המאכל המגיע לשווקים). ודרך קיבתם הם נוברים לתוך בשר הדגים, לאחר מכן הדגים הגדולים נבלעים על ידי כלב הים ובתוך קיבתם התולעים מטילים את ביציהם, הביצים יוצאות לים הפתוח אם הפרשות כלב הים, מהם יוצאים שוב תולעים מיקראסקאפיות הנבלעות על ידי סרטנים קטנים, וחוזר חלילה.

על פי תיאור זה, שבתחילה התולעים היו בים הפתוח, מחוץ לגוף הדג, א"כ הם כבר פרשו, ולפי"ז הם לכאורה צ"ל אסורים עפ"י ההלכה¹⁵, ועי' בשו"ת שבט הלוי להגר"ש וואזנר שליט"א (ח"ד סי' פ"ג ובח"ז סי' קכ"ב) החושש לאיסור, וידידי הגאון ר' אלי' פאלק שליט"א (במדריך לבדיקת תולעים) רוצה לבאר, שהיות והתולעת בחיותה בים הפתוח מחוץ לדג, היא בגודל מיקרוסקופי, ולא ניתן לראותה בעין, הרי על פי ההלכה כאילו אינה קיימת ומותרת, ורק כאשר היא בתוך הדג, היא מגיעה לגודל הנראה לעין, נחשב כאילו רק אז "נולדה" -- כשהיא בתוך דבר תלוש -- ואף פעם לא פירשה -- ומותרת¹⁶.

ומאחד מגדולי הפוסקים שליט"א שמעתי סברא הפוכה, היות והתולעת הזו שהיא כעת בגודל הנראה לעין, היתה פעם בחוץ (אפילו שאז היתה קטנה) נחשב שפירשה ואסורה.

3) אם נקבל את הסברא הראשונה שאין להם דין של תולעת שפירשה, יש

15) יש לציין שלעיתים בספרי מדע, יצורים קטנים נחשבים למיקרוסקופיים גם אם ניתן להבחין בהם בעין, ורק קשה להורותם ללא הגדלה, נולא הצלחנו לקבל תשובה מוחלטת מאנשי מדע נידוננו, ולפי המובא בספרי מדע, נראה שישנם מינים הניכרים לעין].

עוד יש להעיר שלפי דעת המדענים, התולעים שבתוך בשר הדג הם אותם התולעים שתוך המעיים ובחלל הבטן, (ומהבטן חודרים לתוך הבשר של הדג), וכבר ביארנו לעיל שעפ"י דברי חז"ל ופסק השו"ע התולעים שבחלל הבטן איסורם מוחלט. 16) ואולי אפשר לבאר היות וחז"ל לא התחשבו בדברים מיקרוסקופיים, הם נחשבים "שנולדו בתוך הבשר".

עדיין מקום להסתפק, כיון שהדג הגדול בלע את התולעים כאשר הם היו בתוך הדג הקטן, ובלע אותם עם הדג, הרי זה דומה לספק הש"ס (חולין ס"ז ע"ב), פירשה וכו' מתמרה לתמרה מהו, תיקו" ומבאר רש"י (ד"ה מתמרה לתמרה): "ולא שרץ על גבה אלא מזו אל זו, מי אמרינן כיון דלאו היינו אמה שורץ קרינן ביה או דלמא אויר העולם בעינן" והש"ס נשאר בתיקו לחומרא, וא"כ בנידון דידן, מדג אחד לתוך דג אחר דלאו אמה היא, בוודאי יהיה אסור, ועכ"פ יש דין ספיקא דאורייתא לחומרא.

ועי' שו"ת שבט הלוי להגר"ש וואזנר שליט"א (ח"ד סי' פ"ג), החושש לזה.

4) עוד יש להסתפק, לפי הביאור שתולעים אלו נחשבים שלא פירשו היות והתולעים נבלעו תחילה ע"י שרימפ שהוא טמא, יש לדון האם הם חיים חלק מגופו של השרימפ ודינם כדין היוצא מן הטמא טמא, ואפילו לא פרושו הם אסורים, וכאשר הדג הטהור בולע אותם עם השרימפ באיסורם קיימי.

5) כאשר הצגנו את שאלותינו בפני גדולי הפוסקים שליט"א, היו שקבלו את הסברה הראשונה שאין הם נחשבים שפירשו, היות וכאשר הם היו במים גודלם היה מיקרוסקופי. כן שמענו מהגרש"ז אויערבך זצ"ל, הגר"נ קרליץ שליט"א הגרב"צ אבא שאול שליט"א, הגר"י פישר שליט"א, ועוד.

והגר"ש אלישיב שליט"א לא קיבל סברא זו היות ולדעתו ס"ס הם היו בחוץ ונחשבים שפירשו.

אולם למעשה כל גדולי הפוסקים אתם התייעצנו בנידון, נוקטים בדעה שהיות ולדברי המדענים אינה קיימת מציאות שתולעים נוצרו בתוך בשר הדג עצמו, ותמיד באו מבחוץ א"כ דבריהם סותרים את דברי חז"ל, אין אנו מתחשבים בדעתם ולא זוה הלכה פסוקה ממקומה, ואין לחוש לתולעים הנמצאים בתוך בשר הדג".

17) לגבי נאמנותם של מדענים, מצאנו שהתחשבו בדעתם כאשר באים לבאר את המציאות, בספר אמרי יושר (ח"ב סי' י"א) כותב: "כיון שהדבר נוגע לדאורייתא וכמה לאווין והדבר תלוי בסברא ומהות טבעית מה כוחי להכריע, ולדעתי הוא נכון הדבר ע"י חכמי הטבע שיאמרו שורש התולעים מאין הם, ואם יאמרו שמגוף הדג שרצו יש פנים להתיר".

[וראה גם חזו"א (יו"ד סי' י"ד אות ח') ז"ל: "שמעתי אח"כ בשם ספרי הטבע שהם נולדים מבחוץ וכו' וא"כ בטל הספק וכו' ואיסורם מוחלט שהם שרץ המים"].

כן שמעתי הלכה למעשה המגרש"ז אויערבך זצ"ל, מהגרי"ש אלישיב שליט"א, מהגר"נ קרליץ שליט"א, מהגאון הרב בן ציון אבא שאול שליט"א, מהרג"ח גריינימן שליט"א, וכן הורה לי בע"פ הרב וואזנר שליט"א, [בניגוד למה שכתב בספרו], ואמר לי להורות כן לרבים.

וכן מצאתי בשו"ת משנה שלמה [להגר"ש גראס שליט"א סי' ל"א] המביא שהגאון הרב משה פיינשטיין זצ"ל התיר כנ"ל.

פרק ד': תולעים שפירשו מבשר הדג

1) נתבאר לעיל שתולעים הנמצאים בבשר הדג מותרים, ויש לדון מה דינם אם הם יוצאים מבשר הדג ונכנסים בחזרה, וכן מה הדין אם פירשו לגמרי מבשר הדג, או תולעת שחציה בבשר וחציה בחלל הבטן.

הדבר יתכן בדגי ים טריים, בהם התולעים עדיין חיים ולעיתים יוצאים מן הבשר למעיים וחוזרים בחזרה, וכן בעת הבישול עם התחממות המים הם נמשכים לחום ועלולים לצאת מן הבשר למים.

לגבי תולעים שבתוך בשר בהמה: הרא"ש (סי' ס"ט) מביא שתולעים מתים הנמצאים בקערה שנפלו מן הבשר אין לאסור דלא חיישינן שמא פירשו מחיים חוץ לחתיכה, וכן כתבו המרדכי (סי' תרמ"ו), בעל התרומה (סי' ל"ו), הגהות מימוניות (פ"ב מהל' מאכ"א אות ה') בשם סמ"ג (לאוין קל"ב מ"ד:), וכן כתב הטור שנהגו להתיר.

לגבי תולעים שיצאו מן הבשר: בהגהות אשר"י (סי' ס"ט הגה' ג') מביא את הראבי"ה (סי' אלף צ"ג) המתיר תולעים שבגבינה אפילו פירשו לגמרי,

אבל כאשר דברי המדענים סותרים את דברי חז"ל אין אנו מקבלים את דעתם, וכן הוא בפלתי (יו"ד סי' מ' ס"ק ד') וז"ל: "ואדרבה חיזוק מבלי לילך אחרי מציאות הטבע, רק כפי התורה אשר לנו מורשה, ומה בכך שמכחיש חוקות הטבע וכו' ובפרט יסודות חכמי הטבע, בנוי עפ"י ניסיון, היום היתה הסכמה כן, וכאשר באו אנשים שראו ההיפך, אף הם נזורו אחור מהסכמתם, ועשו כלל אחר וכו', וע"ע בענין סתירת המדע במכתב מאליהו (ח"ד עמ' שנ"ו בהערה) וכן בספר עלה יונה (עמ' ע"ג, פ"ג), ובשפתי חיים (להגה"צ הרב חיים פרידלנדר זצ"ל, מועדים ח"ב עמ' קמ"ג - ק"ס).

והמרדכי (שם) הביא בשם רשב"ט שההיתר הוא רק אם פירשו לגב הגבינה אבל אם פירשו לגמרי וודאי אסורים.

ובהגהות שערי דורא (אות מ"ז ס"ק ב' ד"ה והרא"ש) ז"ל: "והרא"ש כתב תולעים הגדלים בבהמה, שבין עור לבשר אסור לאוכלם לפר"ת ובדגים מותר, הכי נהוג שלא להקפיד לאכול דגים שיוצאים מגופן תולעים לבנים ורגילים לצאת מקצת ולחזור, ואנו קורין אותן שויברין ולפעמים נמצא במעיהם אותם תולעים וכשמנצאים במעיהם רגילים להשליכן, אפשר משום דמאוסים, אבל כשיוצאין מגופן וחוזרים אין מקפידים דניכר וידוע דמגוף הדגים קאתו, והיינו רביתייהו לצאת ולחזור, מהרא"י ז"ל, ובפ"ק א' הביא עוד, "שדוקא לא פירשו ע"ג חתיכה, אבל פירשו ע"ג חתיכה אסורים" עכ"ל.

2) והרמ"א (סימן פ"ד סעי' ט"ז) הביא את הגה' שערי דורא להלכה שאם פירשו קצת מותרים, אבל אם פירשו לגמרי אסורים. וכן מבאר הש"ך (ס"ק מ"ד), והפר"ח (ס"ק נ"ה) האריך לבאר שאם פירשו אסורים מהתורה, וכן הוא בפר"ת (ס"ק כ"ט).

לעומתם בפלתי (סי' פ"ד ס"ק ח') מאריך בנידון ומסיים: "לכן וודאי בעל נפש יחמיר כי הרבה רבוותא המחמירים אבל אין למחות ביד המקילים כי יש להם על מי שיסמוכו, הראבי"ה וסייעתו ויש"ש וכדאי הם לסמוך עליהם אפילו שלא בשעת הדחק" ובערוה"ש (סי' פ"ד סעי' צ"א) חושש לתולעים שפרשו מהבשר בזמן הבישול שאסורים.

3) והנ"מ לדינא: א. כאשר מוצאים בחלל הבטן של הדג תולעים שחלק מגופן תחוב בתוך בשר הדג, הם מותרים.

ב. כאשר מבשלים דגי ים טריים (לא קפואים), ומניחים אותם בתוך כלי עם מים קרים המתחממים לאט, טבעם של התולעים להמשך לחום והם עלולים לפרוש מבשר הדג לתוך המים, מן הראוי קודם להרתיח את המים ולכניס את הדג לתוך המים הרותחים כדי שהתולעים ימותו מידית בתוך בשר הדג, ולא יפרשו למים¹⁸, [בדגים קפואים, התולעים כבר מתים ולא יפרשו בזמן הבישול].

18) כעין המבואר בשו"ע (יו"ד סי' פ"ד סעי' ח') לגבי בישול לאחר י"ב חודש.

פרק ה': בל תשקצו

במהרש"ל (פסו"ט ס' ק"ד) כותב שתולעים בבשר יש בהם משום בל תשקצו, (והבא בט"ז ס"ק כ"ג) ועי' מהרש"ם סעי' ח'.

ובשבט הלוי (ח"ז סי' קכ"ג אות ג') מביא מספר מנחת יצחק (על ספר החינוך מצוה קס"ג אות ח') שיש ג' חילוקים באיסור בל תשקצו וז"ל: כשאינו רואה את התולעים כלל מותר לכתחילה, תוך הפרי או המים אם רואה אותם ואוכלם ביחד אם הפרי או המים איכא שיקוץ קצת, וכשהם בעין ואוכל (אפילו במינים שאין איסור שרץ) עובר בבל תשקצו מן התורה.

לפי זה כאשר מבחינים בתולעים בתוך בשר הדג, או כאשר חותכים את הדג ומבחינים בתולעת יש להסירה.

גודל מעלת אכילת דגים בשבת

במס' שבת דף קי"ח, וקראת לשבת עונג, במה מענגו ר"י ברי' דר"ש בר שילת משמי' דרב אמר בתבשיל של תרדין ודגים גדולים וראשי שומין ועי"ש בדף קי"ט ביוסף מוקיד שבת שזכה לשם זה בשביל שהי' מכבד את תשבת בדגים, ועיין בשו"ת חוות יאיר סי' קע"ט, שהי' המנהג לשלוח לאדם מכובד דג משובח לכבוד שבת, וכתב המג"א סי' המ"ב סק"א בשם התיקוני שבת לאכול דגים בכל ג' סעודות שבת.

וכתב בסדר היום וז"ל אם אפשר להשיג לו דגים בין רב בין מעט הוי עונג שבת לעשות מהם תבשיל, ומצינו בכמה מקומות שהדג הי' שמחה בסעודה כשמחה העמידה להיות לצדיקים, וכמו המעשה דאותו חייט שהעלה דג לכמה נוהבים (מובא בטו"א ח' סי' תק"ד) נראה מזה שלצורך הסעודה ושמחה הוא דגים ואפי' שיהי' דבר מועט שם דג איקרי וכן אמרו רז"ל שמי שאין יכולת בידו לענג את השבת כראוי יעשה דבר מועט לכבוד שבת ומאי נינהו כסא דהרסנא שהם דגים קטנים.

ובקיצור של"ה כתב, יהי' נזהר בכל סעודה לאכול דגים, וגם עפ"י הסוד ענין גדול הוא וגם רוב הצדיקים מגולגלים בדגים וע"י אכילת דגים בשבת יוכל לתקן נשמתם, ואם הוא יבא לידי כך שהוא ג"כ יגולגל בדגים אזי יזמין הש"ת שיאכל הדג שהוא ישראל כשר וצדיק מדה כנגד מדה.

ובספר בני יששכר כתב, דהנה אשכחן במעשה בראשית ברכה בשלשה דברים, והם בשלשה ימים זה אחר זה רצופים, ברכה לדגים ביום ה' וברכה לאדם ביום ו' וברכה לשבת ביום, וסימנך בנאות דשא ירביצני ר"ת של דשא דגים שבת אדם, ואדם הוא ישראל את קרויים אדם, ע"כ אוכלים דגים לכבוד שבת, ויתברך בשלש ברכות ביום המנוחה וזהו על מי מנוחות ינחלני והחוט המשולש לא במחרה ינתק.

הרב מנחם פישער

ר"מ מתיבתא נחלת יעקב, ודומ"ץ קהל עדת יראים

בירור להיתר בענין הנ"ל

בדברי חז"ל כשאמרו בגמ' (חולין ס"ז ע"ב) ובשו"ע "דמנייהו קגבלי", וכן פסקו כל הראשונים — חוץ משיטת הרמב"ם והתרומה שלא הובאו דעתן בשו"ע כלל — ופסקי ותני כל הפוסקים, שהני התולעים הנמצאים בתוך בשר הדג בלי שום חילוק בשם של הדג או בשם התולעים כשרים הם מחמת האי טעמא דמנייהו קרבי.

וכנראה בפשטות לשון הפוסקים שהכוונה הוא שהתולעים נוצרים מן הבשר לחוד בלי תוצרת חוץ כלל, ואמרו זאת בדרך וודאי ולא בדרך ספק כמבואר בלשון האו"ז הל' טריפות (סי' תל"ז) וכ"כ בהגהת אשרי שם, וכן כתוב בר"ן שם וז"ל: ומורנא הוא תולעת הנמצא בתוך הבשר הן בבהמה והן בדגים שלא היה אפשר שבאו מן החוץ אלא נוצרים מן הבשר ושריין עכ"ל.

וכלשון הזה כ' במאירי וז"ל וודאי לא מבחוץ באו אלא שם נתהוו עכ"ל, הרי מפורש שזה היה לחכז"ל כדבר ברור ולא עפ"י רוב רק וודאי גמור ולכן פסקו שהתולעים שריין.

ולכאור' א"כ מהו כל השאלה ושקלא וטריא וכי מסופקים אנו ח"ו, אם נסמוך

עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ שלא נכשל בדבר הלכה ונזכה לאסוקי שמעתתא אליבא דהילכתא.

הנה דברי השו"ע בסי' פ"ד סעי' ט"ז ידועים, דתולעים הנמצאים בבני מעים אסורים שמא מבחוץ באו, והנמצאים בין עור לבשר או בבשר מותרים דמנייהו קגבלי, ובנ"ד, דלפי דעת חוקרי אומ"ה מבחוץ הם באים כי נתברר להם מציאות הדברים כך, שיש דג טהור שמניח ביצים של תולעים בתוך הים ולפי דעתן קורין להם שם תולעת השורץ במים, ואח"כ באין שרצים שבמים הנקראים זאקע"ן, וכולעין את ביצי התולעים הללו ואח"כ באין הדגים שאנו דנים עליהן הנקראין "ווינעפע"ג ווייט פיש" וכולעין את השרצים הנ"ל, ובתוך מיניהן נתעכלין השרצים, אבל התולעים נשארין בלי עיכול, ובורחין לתוך בשר של הדג, ושם נתגדלין לתולעת גדול כמו שנמצאים אח"כ לפנינו בתוך בשר הדג, ע"כ תוכן דבריהם בקיצור, והשאלה הוא, אי צריכין לחוש לדבריהם.

ומה שעומד לפנינו לבאר בתור דבר הלכה, הוא קודם כל לברר מהו הפי'

נזכר בתלמוד חלוק בין בהמה לעופות, ואע"פ שהי' הרב ז"ל חכם בחכמת הרפואה והטבע ובקי בניתוח, כי לא מפי הטבע והרפואה אנו חייך, ואנחנו על חכמינו ז"ל נסמוך, אפי' יאמרו לנו על ימין שהוא שמאל, שהם קבלו האמת ופירושי המצוה איש מפי איש עד משה רבינו ע"ה, לא נאמין אל חכמי היונים והישמעאלים שלא דברו רק מסברתם, ועל פי איזה נסיון, מבלי שישגיחו על כמה ספקות יפלו בנסיון ההוא, כמו שהיו עושין חכמינו ז"ל כמוזכר בפרק המפלת (גדה ל: עכ"ל).

ועכשיו נבוא אל המכוון בעזהי"ת, שאע"פ שנניח שיש דברים בגו במה שהוכיחו חכמי הטבע שבאין מבחוץ, אבל לא כמו שהן אומרים שהתולעת ממש בא מבחוץ, והוא אחרי ששמענו עדות החוקרים מפי הרה"ג שליט"א באסיפת הרבנים, שבעוד התולעים נמצאים במים אינם נראין לעין רק במיקרוסקא"פ, — ועפ"י התורה אין זה תולעת כמבואר בחכמת שלמה להגר"ש קלוגר (י"ד סי' פ"ד) ובדרכ"ת שם, ובשו"ת דברי ישראל (י"ד סי' י"ב) האריך בענין באציללע"ן דאין בהן איסור כלל שהרי אין לך שום מאכל שאין בו מהם וכל האויר והמים מלא מהם עיי"ש, ולמעשה אין להם ידועה ברורה ממש לראות התולעים בגופן בעודן הן במעי השרצים של מים שנקראין זאקע"ן, אלא שרואין שם שום דמיון לגוף התולעת, ובמצב זה

על עדות חכז"ל, אלא שיש מגדולי דורנו שליט"א שרצו לחדש ולומר היות שראינו שלפי דעת חכמי הטבע באין התולעים מבחוץ צריכין אנו לחשוש לדבריהם לחומרא ולומר שאולי יש שני מיני דגים או שני מיני תולעים ולא בכל תולעים אמרו לנו חכז"ל הכלל הזה שמנייהו קגבלי, והני שנמצאים עכשיו הוא תולע אחרת ממה שדברו הש"ס והשו"ע, ויש אשר טענו שאולי נשתנו הטבעים כמו שמצינו בכמה ענינים בשו"ע.

ובאמת כבר דנו ע"ז גדולי הדור בדור העבר והתירו מחמת שאין לחשוש כלל על חכמי הטבע במקום שסותרין את דברי חכז"ל, כמבואר בהדיא בשו"ת הריב"ש (סי' תמ"ז) בדברים ברורים וחוצבים להבות אש וזל"ק: בדבר השאלה ידעת האדון נ"ר שאין לנו לדון בדיני תורתנו ומצותיה על פי חכמי הטבע והרפואה, שאם נאמין לדבריהם אין תורה מן השמים חלילה, כי כן הניחו הם במופתיהם הכוזבים. ואם תדין בדיני הטרפות על פי חכמי הרפואה, שכר הרבה תטול מן הקצבים, כי באמת יהפכו רובם ממות לחיים ומחיים למות ויחליפו חי במת ... וכן בדיני הדריסה ואחרים, שאין ספק שהם מלעיגים בנו עליהם יוצק זהב רותח לתוך פיהם, והרמב"ם ז"ל כששנה מעט ואמר שצומת הגידין הם בעצם התחתון בעופות, לא הודו לו, אחרי שלפי סוגית הגמ' נראה שהוא בעצם האמצעי, ולא

בעלמא, שאין הם רואין דבר זה באספקלריא המאירה אלא הכל ע"י הפיקטשער"ס שאינה מאירה כלל וכלל ובדדמי להן שכך הוא.

וע"כ קמה וגם נצבה עדות תורה"ק וחכז"ל שאמרו שמינייהו קרבי, שאין צריך לפרש מינייהו קרבי כפשוטו ולומר שאין להן שום שייכות עם החוץ אלא שפיר מתקיימת שניהם שיש השפעה מן החוץ, ומהו ההשפעה היינו הבאציללע"ן, שהחכמי הטבע קורין לזה תולעת, ולנו הוא רק עיפוש גמור ועוד יותר שזהו רק גורם שיתעפש בתוך הבשר כדי שיתהווה מן הבשר תולעים כמו שאומרין חכז"ל שמינייהו קגבלי, ולפיי"ז הכל על מכונו יבוא בשלום, ואין צריך לחשוש לדבריהם של חכמי הטבע כלל וכלל לחומרא, שהרי אחרי עדותן ג"כ א"א להן להתברר על מכונם שהתולעת גופה מתגדל שם, אלא יש דבר אשר נתגדל אחר שבא לשם דבר מה מבחוץ, ומה מאוד נאמנים עלינו דברי חכז"ל שאמרו שמינייהו קרבי בדרך וודאי בלי שום ספק ואין צריך למיחוש וראה נא בח"ס בחידושיו במס' חולין ס"ו ע"א ד"ה שוב וכו' איך ששמח אחר שעלה בידו להעמיד דברי חכמינו ז"ל על אמתתן שלא יתנגד המציאות בנידן הדג הידוע שלא היה לה סנפיר ע"ש היטב בדברי קדשו ז"ל.

וכעין זה ראיתי בחזו"א (יו"ד סי' ה') איך שמשתדל ליישב ולקיים את קבלת חכז"ל בענין טריפה אינה חי,

הן נבלעין לתוך גופו של הדג הווייט פיש, והם אומרים שבעודו במעי הווייט פיש נתגדל קצת יותר ואין להם בירור אם הוה אז נראה לעינים או לא, ואח"כ נתעכלין השרצים שנקראין זאאקע"ן, ובאמת גם התולע נתעכל עמה, את"ל שיש ממש בתולעת הנ"ל, וכמבואר ביו"ד (סי' פ"ג) ונקטינן להלכה דטהור שבלע את הטמא, דינו כנתעכל במעי הטהור ושרי, אם אינו שלם וכבר התחיל להתעכל אז כל חלקיו דינן כנתעכלי כמבואר בש"ך ושפ"ד שם ס"ק ל' ע"ש.

ואין לחלק שכאן התולעת כדין בריה בפני עצמו ולא נתעכל שאם כן גם בדגים פעמים שיש בתוך מעיו דג שלם שיש במעיו תולעים ושרצים ודגים טמאים שכן הוא דרכם שהגדול אוכל את הקטן ואיך סתמו לנו הפוסקים ולא חילקו בזה, היוצא לנו מזה שאפילו תמצא לומר שיש שם תולעת אז בוודאי מדין התורה קיל"ן שנתעכל - ומה שנשאר הוא רק כח הבאקטערי"א של התולעת, וזהו מה שנכנס לתוך בשר הדג - לפי דבריהם שהן אומרין שרואין שנכנס דבר מה לתוך בשר הדג, - ואח"כ ע"י העיפוש הזה גורם שיתגדל שם תולעת בבשר, אבל התולעת הנתגדל שם בבשר אין הוא אותו התולעת שהי', שזה כבר נתעפש ונתעכל, אע"פ שהן אומרים שלא נתעכל, ע"ז אין להם בירור, שהרי אפילו לפי דבריהם הוא רק השערה

הרופאים, וא"כ איך נתישבו דברי חכמים אשר המה כמסמרות נטועים לעד, אבל למ"ש ניהא עכ"ל החזו"א.

הרי ברור שאם אפשר להכין דרך ישר בהבנת דברי חכז"ל ולא יסתרו דברי חכמי הטבע בוודאי עדיף הרבה משנאמר דברים דחוקים מאוד מאוד שיש שינוי בטבעים שלא שמעתן און עד הנה כל הדורות, ועוד שהרי לפי דברי חכמי הטבע מעולם כך היתה שבאו התולעים מבחוץ, והן אומרים כן על כל תולעים שבכל דגים שבעולם א"כ לפי דבריהם לא נשתנו הטבעים, ואנו ניקם את דבריהם ולדחוק ולומר שנשתנו הטבעים, מה שהם ג"כ לא אומרים, אלא מאי, אנחנו בדעת חכז"ל קמנו ולא צריך לילך אחריהם כלל.

ואודות מה שיש אומרים שיש שני מיני תולעים, וכי לא היה דבר זה גלוי לפני המחבר והרמ"א וש"ך וטו"ז וכל נר"כ השו"ע לחלק שיש רק מין א' של תולעים שמותר הוא ויש הרבה שאינם מותרים, וא"צ להאריך ולהסביר הדוחק הגדול שיש בזה, ואי"ה עוד יתבאר במק"א. ולפי דרכנו שביארנו לעיל א"ש הכל על נכון אלא שהפירוש במינייהו קרבי או מנייהו קגבלי אינו כמובן הפשוט שרק מינייהו בלי שום השפעה מבחוץ שע"כ צריך לעשות סתירה גלויה בין מה שאמרו חכז"ל ובין מה שמבררין חכמי הטבע בפרט הזה, וכתוצאה מזה לחוש גם על דבריהם בניגוד לדעת התורה שלימה שלנו.

וגם שלא יסתור את המציאות של חכמי הטבע בדרך יסודי ונפלא מאוד וזל"ק: ואף בטריפות דמן ארכובה ולמעלה אין מעידין בזמננו דמנתחים הרופאים וחיים, ואין לתמוה על זה, דבאמת נראה דברא הקב"ה רפואות אף לטריפות ... ואמר בפסחים (נ"ו ע"א) שחזקיה גנז ס' רפואות ופירש"י שהיו מתרפאין מיד, אלא שלא נתגלו בכל דור ודור ובכל מקום ומקום, ויש אשר נתגלו וחזרו ונשכחו והכל ערוך ומסודר מאת הבורא ב"ה בראשית הבריאה, ונמסר לחכמים לקבוע הטריפות ע"פ רוח קדשם שהופיע עליהם, והנה היה צריך להקבע בב' האלפים תורה כדאמר ע"ז (ט' ע"א), דיני הטריפות לדורות, וכדאמר ב"מ (פ"ו ע"א) רבי ור"ג סוף משנה ר"א ורבינא סוף הוראה, ואין לנו תורה חדשה אחריהם והיו קביעות הטריפות כפי השגחתו ית' בזמן ההוא, ואותן המחלות שהיה פרוונקא דמלאכא דמותא בזמן ההוא שלא נתן הקב"ה לברואיו אז רפואת תעלה להן המה הטריפות שאסרתן התורה בין בזמן ההוא, ובין בזמן של הדורות הבאים שמסר הקב"ה את משפטי התורה שלהן לחכמי הדורות ההם ... וז"ל הרמב"ם (פ"י מה"ש הי"ג) וכן אלו שמנו ואמרו שהן טריפה אע"פ שיראה בדרכי הרפואה שבידינו שמקצתן אינן ממיתין ואפשר שתחיה מהן אין לך אלא מה שמנו חכמים שנאמר ע"פ התורה אשר יורוך עכ"ל. ודבריו ז"ל סתומים, שכנראה הוא מקיים אמתת דברי

שהוא מחמת חסרון ידוע ולהלכה אין חוששין לזה כלל.

ועוד סברא להקל שייך בזה לאוקי דברים בחזקתן לפי כללי החזקה שבידינו בכמה מקומות בשו"ע (עי' באו"ח סי' תס"ז מג"א ס"ק י"ז) בחזקה דכאן נמצא וכאן היה, ולומר שכיון שנמצא בתוך הבשר שם היה ושם נתהווה כמו שפוסק המהר"ם לובלין שם בנמצא חטה בקערה אין אוסרין החבית, משום שכאן נמצא וכאן היה ואין מחזיקין איסור ממקום למקום, ויש הרבה אופנים בשו"ע שמצינו שסומכין ע"ז מה"ת באיסורי דאורייתא, ומצאתי און לי בשו"ת מהרי"א אסאד ביו"ד סי' ס"ו במה שמצאו תולעים קטנים מכורכים ומונחים על בני מעיין של עופות מבחוץ, והשאלה מאין באו אי מתוך בני מעיין ונקבי את בנ"מ או שנתהוו שם במקומם, וכ' שם המהרי"א להתיר בשביל שאנו אומרים ששם נתהוו במקום שמצאו אותן, אע"פ שמעולם לא מצינו בעופות דבר כזה בש"ס ובדברי חז"ל, אבל הואיל וראינו שיש במציאות כזה בדגים ובתוך הבשר שאמרו חז"ל שמנייהו קגבלי א"כ גם אנו אומרים שנתהוו הני תולעים שם מחום הטבעי ולא אמרינן שנקבו ובאו מתוך מעייהן.

וגם הוסיף שם המהרי"א דליכא למימר שתולעים דקין כזה וקטנים יעשו נקב וינקבו בנ"מ ויותר עדיף לחדש ולומר שמנייהו קגבלי מחום

ועי' בשו"ת אפרקסתא דעניא (סי' כ') שהניח בצ"ע כל הענין של מינייהו קרבי, לפי חכמי הטבע אבל לפי דברינו לק"מ ועיי"ש.

אמנם אפי' לו יהיבנא שהסברא שאנו אומרין כאן אינו על צד וודאית ונניח שיש מציאות שבעולם שגם נתגדלין התולעים ואינם נתעכלים ובאין לתוך הבשר כדבריהם ממש, לו יהי' כן, אין זה עושה ספק השקול כלל שהרי כנגד זה יש בירור גמור מעדותן של חכמי תוה"ק שאין דבר זה כלל, עכ"פ שפיר נסמך על ספק ספיקא בכמה ספיקות א' שמא אין כאן תולעת כלל שהוא קטן משיעור הנראה לעינים ואת"ל שיש שם תולעת שמא נתעכל ואת"ל שלא נתעכל שמא לא נכנס בבשר אלא נשאר שם והני שבבשר מנייהו קרבי וליכא למימר שזה הוה סי' חסרון ידוע, קודם דחסרון ידוע לכל העולם הוה ספק, כמבואר בי"ד סי' צ"ח ואפי' הוה חסרון ידוע, הלא שיטת הש"ך בי"ד סי' נ"ג ס"ק ט"ו בשם תשובת משאת בנימין בס' מ"א דבס"ס אפי' ב' הספיקות הן מחמת חסרון ידוע ג"כ סמכין על זה להקל, וט"ז שם ס"ק ח' כתב דרק משום דשמוטה מפורש בש"ס להחמיר לא רצו לסמוך על זה רק בדוחק או בהפ"מ, אבל בכאן אדרבה הלא הדבר מפורש בש"ס ושו"ע להקל רק נגד הספק הנולד מכח החוקרים וודאי מהני ספק ספיקא אפי'

שהמאכל בחזקת היתר עומדות ולא נתערב בו איסור מעולם.

וכמו"כ יש לדון בזה שהרי הדגים אם נאמר שנאסר אותן מחמת התולעים הלא יאסרו לגמרי, שהרי הן מלאים בתולעים על כל גדותן בתוך הבשר שלהן, וממילא יש לדון בזה שלא נוציא הדגים מחזקת היתר שיש להן.

ואע"פ שיש לפקפק בהאי מלתא מכח סברת המשל"מ פ"ב מהלכות טומאת צרעת הלכה א' דלא שייך לאוקמי אחזקה בספיקא דדינא אלא בספק במציאות, אבל היכי דנעשה מעשה, ומספקא לן היכי אגמריה רחמנא לא שייך לאוקמי אחזקה דהכי אגמרה דאטו מפני חזקתו של זה נשתנה מה דאגמרה רחמנא למשה, ותמה שם על שו"ת פני משה ומהר"א ששון שלא הרגישו בחילוק זה ע"ש וממילא לכאור' כאן שיש לנו ספק אם התולעים שריין ניהוו כספיקא דדינא ולא יועיל חזקה, אבל זה אינו דאע"פ שיש ספק אחד בכאן שהוא באמת ספיקא דדינא, והיינו דאפי' פירש התולעת מן הבני המעיים לתוך הבשר הוי זה רק כמו מפרי לפרי שנשאר בש"ס בתיקו, ונפסק בשו"ע מספק לחומרא, אמנם כל שאר הספיקות שבנידון דידן הלא הם כולן ספק במציאות, ספק אם יש תולעת הנראה לעינים כלל, ואת"ל שיש כאן תולעת, ספק שמא נתעכל, ואת"ל שלא נתעכל, שמא לא פירשו לתוך הבשר, ואת"ל שפירשו, נשאר ספיקא דהש"ס הנ"ל,

הטבעי וכל זה כתב מהרי"א לאמר במקום שאין לו שום עדות מפני חז"ל שמינייהו קגבלי, עכ"ז פסק שם שכאן נמצא וכאן נתהוו ומנייהו קגבלי ולא מחזקנין איסור ומכש"כ בנידון דידן דמבואר בש"ס דמני' קא גבלי ודאי אמרינן דכאן נמצאו וכאן נתהוו, אע"פ שיש לחלק דשם סמכינן על נשחטה הותרה ואוקי בחזקת היתר עד שיוודע לך במה נטרפה, ולכן תלינן להקל כמו דתלינן בידא דטבחא, משא"כ בכאן הלא אין כאן חזקת היתר, שהרי לא על הדגים אנו דנים רק על התולעים בעצמן.

אמנם זה אינו, שהרי הדגים בעצמם אם נאסר אותן מחמת התולעים יאסרו כל הדגים לגמרי, שהרי אמרו המומחים שא"א לבודקן מחמת דקותן ורוביין וממילא שפיר יש לדון בזה שלא נוציא הדגים מחזקת היתר שיש להן וכמו שביאר סברא זו בשב שמעתתא (שמעתתא ג' פ"ז) בנוגע חזקת איסור בכה"ג ותלי ליה בפלוגתא שבין הרמ"א והטו"ז ביו"ד סי' קכ"ז, ותמצית דבריו שם דה"ה בחזקת היתר דעת הרמ"א והנקודה"כ שם דדנין על כל החתיכה או כל התערובות אע"פ שלא נאסרו רק מחמת דבר איסור שיש בו וממילא הנך דגים בחזקת היתר הן עד שיוודע לך במה נאסרו, וע' שם ברווחא שמעתתא שהעיר מתוס' יבמות פ"ב ע"ב דסבירא להו כשיטת הרמ"א והנקו"כ הנ"ל

שמסרו לי וכו' וזה כתב בספרי הטבע והם שרץ המים במוחלט עכ"ל, שלכאור' בנה יסודו על חכמי הטבע ואסר דבר שבפשטות היה מוחלט בשו"ע להקל, ולפ"ז לא נשאר לנו להקל רק מטעם שנתעכל וגם חזקת היתר... כמבואר לעיל, אם לא שנחלק דגם רבינו החזו"א לא קאמר דבר זה רק משום שמסרו לו על מין א' דווקא כמוש"כ שם וז"ל שפרים ורבים לאלפים ורכבות ועל פני הכותלים מטיילים המוניהם לעין כל מסתכל עכ"ל, אבל בכגון נידון דידן שאם נאמין לחכמי הטבע אז הלא הרבה מינים יאסרו ולא נשאר לנו לכלכל את דברי השו"ע בשום מציאות ידיעה כהיום לשכל אנושי שהרי החוקרים אומרים סברותיהם בכל מציאות של תולעים בתוך הבשר ואולי גם מה שלא רצה רבינו הגדול פוסק הדור בעל שבט הלוי שליט"א להקל בתשובתו הרמתה בח"ד ס' פ"ג חוץ מהטעם המבואר שם, אולי ג"כ מטעמו של החזו"א הנ"ל ואיך שיהא הדבר צריך אצלי תלמוד והשי"ת יאיר עיני בתורה"ק.

ובהיות שכבר לפני עשרים שנה יצא הדבר בהיתר לפני גדולי הדור שדנו אז על הדברים, וכתוכם הגה"ק בעל ויחי יוסף מפאפא זצ"ל והגה"ק מוואידסלאו זצ"ל וגם שמענו בשם הגאון בעל אגרות משה שאמר שאך למותר יהי' לכתוב תשובה בענין זה שדברי המחבר אין צריכים הסכמה, א"כ כל דברינו

ועכ"פ בכל הספיקות מהני חזקה להכריע הספיקות להיתירה (ועי' בשערי תורה כלל ד' שהאריך טובא בפרט הזה).

ומה שיש כאן עוד ספיקא דדינא, הרי בזה מבואר בפרמ"ג ס' פ"ד ס"ק י"א דכל אלו הם בעיות בש"ס וסלקו בתיקו ומהני בהו עוד ספק לעשות ספק ספיקא, והרי כאן לכל היותר הוה כמו מפרי לפרי, ובזה מהני ס"ס, מכל הלין טעמא אין מקום להחמיר, וכמובן שכ"ז רק לסניף לדברינו הקודמים, והעיקר בזה כמו שכתבנו שדברי חזו"ל אין צריכין חיזוק שהן כיתד שלא תמוט, וממילא לפי"ז יוצא כנוגה דבריהם ז"ל שפסקו בשו"ע שכל תולעת, בלי שום חילוק, ובלי שום חילוק באיזה דגים, אם נמצאים בתוך בשרם או בין עור לבשר שריין.

אמנם בשו"ת להורות נתן (ח"ט ס' כ"ה) החמיר לחוש לדעת החזו"א (סי' י"ד אות ט') שכ' שם לחדש דגם בשרץ שבכלים שמבואר בש"ס ובשו"ע להיתירה, אינו אלא אם נולד מכח ההיול"י שבמים, אבל אם אביהם שרץ והוליד זרעו במים או זרעו מיוחס אחריו, ולפי דבריו יוצא דגם בנ"ד אע"פ שלא היה התולעת נראה לעינים אם נעשה ממנו שרץ אח"כ אע"פ שלא פירוש כלל אפ"ה נאסר אח"כ, משום שלפי דעת חכמי הטבע בא מזרע של שרץ ומיוחס אחריו, וכד נעיין בדברי החזו"א גופא כתב שם וז"ל כפי

הזנחה גדולה אצל ההמון עם, שאין יודעין ואין מדקדקין לבדקו כראוי, ודיברתי עם מומחה ויר"ש שבודק דגים, ואמר לי שאפילו נוטלין כל המעיים בכת אחת עדיין נשאר מיעוט המצוי בדגים שיש עליהן מן התולעים הנ"ל, וצריך להזהירן לבדקן כראוי ולהדיחן יפה יפה, זה מה שנלע"ד בס"ד בהלכה זו ויעזור לנו השי"ת שלא נכשל ח"ו בשום מאכל של איסור ונזכה לישועתן ושמחתן של ישראל בב"א.

יום ג' לסדר וישמר משמרת מצותי
חקותי ותורת תשנ"ז לפ"ק

הק' מנחם פישער

המה רק להראות מקום לדבריהם של הגאונים, שכבר התירו הדבר כדרכה של תורה, אמנם אם יש לחוש שהתולעים יפרשו אז אסורים התולעים כנראה משו"ע (סו"ס פ"ד) אבל בפשטות נראה שאין לחוש שיפרשו התולעים, שכי' בשו"ע שאותן שיפרשו נופלין בשעת הדחתן, וממילא מובן שצריך להדיח הדגים יפה יפה.

ואגב צריך להודיע ולעורר שעל מה שצריכין בעיקר לחשוש וליזהר, הוא על התולעים הנמצאים ב"בני מעיים", [שזה נמצא גם ב"מישיגען ווייט פיש", היות שהתולעים שנמצאים שם, וודאי נפסק בשו"ע לאיסור לכו"ע, משום דמעלמא אתי ואסורין מן התורה, ויש

השגחה פרטית

בספה"ק מאור ושמש בפ' בראשית בד"ה ויאמר א' יהי אור וכו' בא"ד כ' וז"ל אנו רואים הרבה יאורים קטנים שיש בהם דגים מרובים וחרבה נהרות גדולות שאין בהם וטעם הענין הוא שיהי' האדם מכיר עי"ז השגחת פרטיות של הבורא ית"ש, וכאשר השי"ת חפץ במעשי האדם החפץ במצות הוא מזמין לפניו שיתהוו דגים בהנהר ושיובלו אליו לכבוד שבת.

ידאג כל השנה...

כתב בספר הק' בית אהרן בשם הרה"ק רבי שלמה מקארלין זצוקלה"ה, צריך לדאוג יותר אם אין לו דגים בשבת יותר מענין שאמרו בו רז"ל ידאג כל השנה חס ושלום.

*

סיפר הרה"ק ר' יוחנן מסטאלין זי"ע דאצל אדמו"ר בעל בית אהרן זי"ע פעם אחת בליל יוה"כ הי' צעקות, ושאל על זה, ואמרו לו דנכבה נר של חיים לאחד, ואמר זה שסויות, יותר צריך לדאוג אם אין דגים לשבת מזה, ואמר מי שאין לו דגים לשבת ידאג כל השנה.

(שמע שלמה)

הרב אהרן טייטלבוים

אבדק"ק נירבאטור

בירור להיתר בענין הנ"ל

והדג וייטפיש בולע את הזאפלענקטין, והחומץ שבתוך מעי הווייטפיש מעכל את השרץ הזאפלענקטין, ואז מתחיל השרץ קארסידיע לנענע ולברוח ממעי הווייטפיש, שאין יכול לחיות במעי הווייטפיש מחמת החומץ דשם, ומשנה שם צורתו קצת וגם נתגדל קצת בערך 10-15%, ואז נקרא בלשונם "אירלי פרעסערקויד" *Early Plerocercoid* ודוחק עצמו דרך עור המעי הווייטפיש, ובלי עשיית נקב בעור מעיו, הוא נכנס לבשרו, ולפי דעת המומחה הנ"ל אף בגודל הנ"ל עדיין לא נראה לעין האדם כיון שאין לו צבע, וזה נעשה לכל היותר עד עשרים שעות משעה שהווייטפיש בולע את הזאפלענקטין, ובתוך בשר הדג הוא מתחיל להתגדל להיות לשרץ כפי מה שמוצאין בבשרו, ואחר שנכנס לבשרו עשה סביבו כיס קטן ונראית כשליא מליאה ליחות שנראה כמוגלא, והשרץ חי בתוך ליחות הזו, ואז נשתנה צורתו תארו וגדלו ונראה כברי' חדשה ממה שהי' במעיו קודם שנכנס לבשרו, ונקרא אז בלע"ז "פלארעסערקויד" *Ploercercoid*, והחיות שרץ זו הוא לכל היותר עד שש שנים ואח"כ הוא מת ונתעכל ונבלע בבשר הדג.

בנידון השאלה שמוצאין תולעים בתוך בשר הדג של ווייטפיש, שהתולע נקרא בלע"ז "טריוינאפריס קראסעס" *Triaenophorus Crassus* וכפי שהייתי אצל דר. דיק ב"יאניווערסיטי של מעניטאבע" בוויניפעק, שמסר לי המציאות, שהדג "נארדערן פייק" מטיל ביצים להים, ומאלו ביצים נוצר שרץ קטן הנקרא "קארסידיע" *Coracidia*, בגודל 51-70 מייקראנס, (באינטש יש 25,000 מייקרנס) שלא נראה לעין האדם, והחיות של השרץ הזה — אם לא נבלע ע"י שרץ אחר — הוא לכל היותר עד ב' שבועות.

ושרץ הקארסידיע נבלע ע"י שרץ אחר הנקרא בלע"ז "זאפלענקטין" *Zooplankton* והקארסידיע הנ"ל נתגדל יותר בתוך מעי הזאפלענקטין עד בערך בין 300 — 150 מייקראנס, וזה תלוי בהסכום של השרצים קטנים שנבלעו בתוך הזאפלענקטין הנ"ל, דכשנבלע יותר אז כל אחד קטן יותר, שאין לו שם הרבה מקום כ"כ להתגדל, ובמעיו הזאפלענקטין נשתנה שמו שנקרא בלע"ז פראסערקויד *Proceroid*, ולפי דעת המומחה הנ"ל אף בגודל הנ"ל עדיין לא נראה לעין האדם, כיון שאין לו צבע, בתוך מעיו של הזאפלענקטין השרץ פראסערקויד אין מנענע כלל,

שם סתם דרני דכוורי, וכן הוא לשון הגה' אשרי וז"ל: אבל תולעים בכוורי ברור הוא לנו דמינה קגבלי ולכך שרי הלכך תולעים שנמצאו בגוף הדג שרו, ולא חילק בין המיני תולעים, וכ"ה בר"ן שם וז"ל דכוורי שריין שהם תולעים הנמצאין בבשר הדגים — שלא הי' אפשר שבאו מן החוץ — אלא נוצרין מבשרן עכ"ל. וכ"ה לשון המאירי וז"ל ומורנא הוא תולעת הנמצא בתוך בשר הדגים — וודאי לא מחוץ באו אלא שם נתהוו — והוא ענין מינהו גבלי, וע"ז אמר דכוורא שרי. וכ"ה לשון האור זרוע וז"ל תולעים בכוורי ברור הוא לנו דמינייהו גבלי עכ"ל.

והמחבר ביו"ד סי' פ"ד סט"ז פוסק דכל תולעים הנמצאין בדגים בין עור לבשר או בתוך הבשר מותר. ולא חילק בין המיני שרצים.

ולא זכיתי להבין את דברי הגאב"ד זכרון מאיר שליט"א בשו"ת שבט הלוי ח"ד סי' פ"ג שנוטה לאיסור ממשמעות המאירי דהא דמתיר הש"ס דרנא דכוורי — הוא דווקא במין מסויים שידוע שנוצר בתוך בשר הדג, ולא בסתם תולעים שנמצאין בבשר הדג, ואין לנו הבקיעות לדעת אם זה סוג דרנא, וע"כ אין בידינו להתיר, דיש לחוש שסוג זה באה מבחוץ שאסור עכ"ד, הא מדברי הש"ס וראשונים ופוסקים הג"ל משמע דהי' ברור להם להיתר בכל סוגי תולעים שנמצאין בבשר הדג.

והדג פייק הנ"ל בולע את הווייטפיי"ש קטן אז במעיו של הפייק נתעכל הווייטפיש, והשרץ הנ"ל פלארעסקויד נשתנה לביצה בתוך הדג פייק, שאח"כ יוצא להמים, שמביצה זו נוצר שרץ הנ"ל הנקרא קארסידיע, וחוזר חלילה כנ"ל.

והנה כפי העדות של המומחה הנ"ל — כל הדגים שנוצרים בימים יש להם שרצים בבשרם, והכמות של השרצים הנ"ל בדג הווייטפיש תלוי בהכמות של הפייק במים אלו, שהפייק מטיל הביצים להמים, וגם לפי דברי המומחים לא שייך בשום דג שיתהוו שרצים מהבשר, בלי שיכנס מבחוץ, אלא כל התולעים באין מבחוץ, בערך כאופן הנ"ל.

והנה צדדי ההיתר בשרצים אלו הוא — א) דעדותן של המומחין א"א לאסור מה שמבואר בש"ס ובפוסקים להיתר.

דהנה מבואר בש"ס חולין דף ס"ז ע"ב הלכתא כרב ששת דקוקיאני אסורין משום דמעלמא אתו, דכוורי שריין, וכדפי' רבינא שם משום דכי קא גבלן בהיתרא קא גבלן, ורש"י פי' שם מינה גבלי (דבהמה), וז"ל לשון גדלי מן הבהמה עצמה הן גדלין ולא שרץ הארץ נינהו עכ"ל.

ורש"י פי' שם דדרני דבשרא הם תולעים הנמצאים בין עור לבשר, וכ"ה בדגים, ולא חילק רש"י בין המיני תולעים שנמצאין בדגים, דהש"ס התיר

(ב) היינו רבותייהו — שלא נראה לעין האדם —

לברר על השרץ שנמצא בדג אם שרץ זה קודם שנכנס לבשר הדג היה נראה לעין, וא"כ אף להי"א שבגודל 300 מייקראנס הו"ל נראה לעין, בוודאי שיש הרבה מהם קטנים מזה שבוודאי לא נראה לעינים, וא"כ כל שרץ הוא ספק נראה לעינים, ויש לצרף זה לשאר היתרים המבוארים לקמן.

(ג) היינו רבותייהו — שזה סדר חיותו —

שהיות שא"א לשרץ זה לחיות בלא מהלך סדר הזה, שקודם שנבלע בתוך הזאפלענקטין אינו חי יותר מבי שבועות, ואח"כ הוא נשתנה למין אחר, שצורתו וגדלו נשתנית, ובתוך הזאפלענקטין אינו יכול לנענע, דלפי דעתם מתחיל לנענע בתוך מעי הווייטפיש אחר שנתעכל הזאפלענקטין, ואז מתחיל לנענע מחמת החומץ שבמעיי הווייטפיש, ובורח אז ממעי הווייטפיש לתוך בשרו, ואז נשתנה תוארו וגדלו, ומתחיל להיוצר למה שאנו מוצאים אח"כ, דהיינו שנעשה סביביו כיס מלא מוגלא, והוא נעשה דק וארוך בערך בין 4-15 אינטשעס, וא"כ היינו שרץ חדש שנולד בתוך הבשר — דהוה כבריא חדשה שנולד שם — אף שנולד משרץ שבא לשם מחוץ, דכל צורתו וגדלו נשתנה למין אחר, כיון שאין זה הצורה והמין ברי' שבא מחוץ, וחזי' דרך זה בשרצים, שממין א' נוצר מין שני, שלא שייך זה בכנ"א, וא"כ זהו בכלל מה שמוזכר בש"ס על

הנה מבואר בפוסקים שמה שאינו נראה לעין האדם הוא מותר שאינם בגדר שרצים. דכ"ה בדרת"ש יו"ד סי' פ"ד סקמ"ה לענין חומץ, בבינת אדם סי' ל"ח סקמ"ח, שו"ת טוטו"ד הוב"ד בשו"ת שבט הלוי ח"ד סי' קכ"ה אות ב', ערוך השלחן סי' פ"ד סל"ו, ובשו"ת שבט הלוי ח"ז ס"ב סק"י. והנ"כ דקודם שבא השרץ לבשר הדג לא נראה השרץ לעין האדם, וע"כ השרץ האיסור נולד בבשר הדג, דמקודם ל"ה עליו דין שרץ, כיון שלא נראה לעין האדם.

ואף למי שירצה לומר שגודל 300 מייקראנס הוא נראה לעין האדם בלי כלי מיוחד כשיניחו על נייר צבוע, באמת בשרץ זה אינו כן, דכיון שאין לו צבע הרי לא יראה שיש שם איזה דבר, ועוד דבוודאי כשיודע במחשבתו שהניח שם איזה דבר, בע"כ יודע עינו איפוא להסתכל ולחפש, אבל כשאינו יודע שיש שם איזה דבר לא יראה עינו את זה. ועוד דבמעיו הוא מעורב עם טינוף של עיכול המאכלים שבמעיו, וא"א לראות שרץ הזה בתוך הטינוף שבמעיו.

ועוד דלדבריהם הגודל של הפראסערקויד הוא בין 150-300 מייקראנס, ובוודאי שיש הרבה מהם שהם בגודל שאינם נראים לעין האדם, ועכ"פ מידי ספיקא לא נפקא, וא"א

כי כל לשון שריצה תנועה עכ"ל.
וברש"י מס' חולין דף סז ע"ב ותחלתן
שרצו על הארץ, עכ"ל.

ואף להרמ"א שם דמחמיר כהרשב"א
דגם קודם שרוחש הוא בגדר שרץ, עי'
בדרת"ש סקע"ח מכמה אחרונים
דהרשב"א איירי דווקא כשיש לו מקום
לרחוש, ובל"ז אינו בגדר שרץ.

וכיון שקודם דנכנס להווייטפיש חסר
לו שם שרץ, א"כ כשמתחיל לרחוש
בתוך מעי הווייטפיש, אין לו אז שם
שרץ, כיון שלא פ"י לאויר העולם קודם
שנכנס לתוך בשר הדג.

ובש"ס חולין הנ"ל בהאיבעי של רב
אשי כשפירש התולע מתמרה לתמרה,
לפירש"י שם צדדי הספק הם, די"ל
לחומרא — דכיון דלאו היינו אמה
(שלא נוצר שם) שורץ קרינא ביה, וי"ל
לקולא — דאויר העולם בעינן וליכא.
פ"י דהספק הוא אם עיקר קביעות
קריאת השם שרץ הוא ע"י הרחישה —
אף שלא באויר העולם, וכשרחש
מתמרה לתמרה הוה שרץ, או דעיקר
שם השרץ הוא שיבא לאויר העולם —
שלא במקום רביתי' — וכשרחש
מתמרה לתמרה מותר, דלא בא לאויר
העולם. וכ"כ אי' שם באיבעי של רב
יוסף פרשה ומתה מהו, וז"ל רש"י
פירשה מתוך הפרי לארץ ולא ריחשה,
שמתה מיד בנפילתה, מהו, מי אמרינן
כיון דלא הלכה לאו שרוץ על הארץ
הוא, או דלמא לא בעינן שריצה עכ"ל,

שרצי המים ופירות, דקודם שפירשו
ממקום רבוייהו, מותרין.

ובפרט כפי שפ"י בספר מנחת עני
(מהגאון בעמה"ס יד דוד שמוזכר
בנוב"ת סי' מ"ה ובדרשות חת"ס ח"א
דרוש לז' טבת נדפס ההספד שנשא
עליו עי"ש) דכיון שמין זה א"א
להתגדל רק ע"י מין אוכל ההוא, ע"כ
היינו רבותייהו עכ"ל.

היינו רבותייהו — שלא רחש עוד

דקודם שנבלעו לתוך מעי
הווייטפיש, לא רחש עוד מעולם,
דכשהי' שט בתוך הים קודם שנבלע
ע"י הזאפלענקטין, היה ברי' אחרת,
דהי' אז בגודל 51-70 מייקראנס, דאינו
נראה לעין האדם, ואח"כ נתגדל
ל' 150-300 מייקראנס, ונשתנה צורתו
שכשהי' במים הי' עגול ובתוך
הזאפלענקטין הוא ארוך ודק, וגם
המומחים שינו את שמו, שכשהי' שט
במים הי' קוראין אותו "קארסידיע"
ובתוך הזאפלענקטין קוראין אותו
"פראסערקויד". ומאז עד שנבלע לבשר
הדג ל"ה רוחש.

ואי' במחבר יו"ד סי' פ"ד ס"ו דשרץ
קודם שרוחש מותר, משום שאינו בגדר
שרץ, והוא מתוס' ורא"ש, וכן הוא
בהדיא ברש"י ויקרא י"א פסוק י', על
הקרא מכל שרץ המים, וז"ל רש"י שם
בכל מקום משמעו, דבר נמוך שרוחש
ונד על הארץ עכ"ל, וכ"ה ברמב"ן שם,
דשרץ המים כלל לדגים השטים במים,

רחש מעולם ל"ש בו השם שרץ אף שנמצא בדג אחר.

ועוד מבאר שם הגאון שליט"א די"ל דבנידון דידן הוה ודאי שריצה דאורייתא, משום דשני הדגים הם משונים בטבע, ואינו דומה לכשרחש מתמרה לתמרה בלי ראיית אויר העולם, שנקרא ממש דבר א' עכ"ד.

והנה לשון המחבר הוא או שפירש מפרי לפרי, ולא חילק באיזה פירות, וגם לשון הרמב"ם פ"ב הט"ז או שיצאו מתוך האוכל לתוך אוכל אחר.

הרי דלא חילקו בזה, וס"ל דכיון שלא יצא לאויר העולם, י"ל דמותר, ואין נ"מ לאיזה מין שהלך.

ואף לפי"מ שפסק המחבר שם בס"ד לאיסור, כשפירש לגג גרעינתה, ומקורו מהאיבעי בש"ס שם שנשאר בספק דאזלי לחומרא, ע"י בדרת"ש שם ס"ק ב' מכנפי יונה, שהביא מרש"י רשב"א רמב"ם וסמ"ק דפי' דזהו דווקא כשהגרעין הוא חוץ לפרי והשרץ רחש לאויר העולם, אף שהוא עדיין ע"ג הגרעין, וכשהגרעין הוא בפנים הפרי, אין לחוש לפרישת התולע ע"ג הגרעין, כיון שלא נתגלה לאויר העולם, דכל שהבשר הפרי מכסה אותו לא נאסר.

ד) נתבטל בתוך העשיית געפילטע פיש —

ע"י בסי' י"ג דכשאין כוונתו לבטל, מותר לבטל לכתחילה, ל"ש או האיסור

פי' דכאן הוא להיפך מתמרה לתמרה, דאם בעינן שריצה אז בפירשה ומתה מותר, (ומתמרה לתמרה אסור), ואם בעינן אויר העולם, אז בפירשה ומתה אסור (ומתמרה לתמרה מותר). ובנידון דידן, שהזאפלענקטין — שיש במעיו השרץ הקטן — נבלע לתוך הווייטפיש, דאין כאן לא רחישה — שנבלע ולא ריחשה — ואין כאן אויר העולם, מהיכי תיתי שיקבל אז השם שרץ, הא לא שרץ על הארץ, דדווקא כשנולד השרץ במחוכר לקרקע, אז יש עליו שם שרץ אף קודם שריחש וקודם שפירש לאויר העולם, ע"י שם בסוגיא ובראשונים, אבל זה לא נאמר בתלוש כדגים וכו'.

ולא זכיתי להבין את דברי הגאב"ד שליט"א בשו"ת שבט הלוי הנ"ל שמסופק אם זה מקרא שרץ המים כיון שפירש מהדג זאפלענקטין להווייטפיש, (איירי שם בדגים אחרים, אבל הסדר הוא כמו בניד"ד) עפ"י פרש"י הנ"ל, וז"ל שם בשבט הלוי, דכיון דלאו אמה הוא — שורץ קרינן ב"י אע"פ שנתהוה בתלוש, ומכ"ש מדג זה למין דג אחר דלאו אמה הוא עכ"ל, ולא זכיתי להבין, דבש"ס איירי שהשרץ רוחש מפרי לפרי, ע"כ הצד האיסור הוא שעיי"ז יקרא שרץ, אבל בנידון דידן, שהווייטפיש בולע את הזאפלענקטין — שבמעיו נמצא שרץ זה שעתיד להתגדל להשרץ שאנו מוצאין, א"כ כיון שלא

דדבריו הוא כמעט מוכרח, דכן משמע ברש"י שמפרש הא דאמר רבינא לאימיה אבלע לי ואנא איכול, דמשמע דאף שכבר פירש התולע היי אכלו, וע"כ דס"ל דל"ש האיסור שרצים על תולעים שבדגים כיון שאינם גדולי קרקע, וא"כ וודאי שיש לצרף דעות אלו לצדדי היתר הנ"ל, ולהתיר לכתחלה את הדג ווייטפיש.

(ו) לא נתברר אמיתת המציאות הנ"ל —

בשו"ת שבט הלוי שם מסיק שכל שיטתו בזה הוא רק אם יתאמת המציאות כפי המדענים, שהתולעים בבשר הדגים באים מבחוץ, הנה הייתי אצל מומחה גדול בזה, ולא הי' לו במה לברר את המציאות, חוץ במה שהראה לי תחת המייקראסקאפ זאפלענקטין ונראין שם בתוכו איזה מקום שחרות, ואמר שזהו השרץ שיכנס אח"כ לבשר הווייטפיש ויתגדל השרץ שאנו מוצאין שם, והיות שמקום שחרות זה לא נראה כצורת שרץ, ע"כ א"א לדון אם אמת המציאות שלהם בזה, וגם לא נתברר בבירור שכן הוא סדר ההילוך מן מעי הווייטפיש לתוך בשרו, וגם לא הראה לי שום דבר שאוכל לראות בפועל איך שהשרץ נכנס לבשר הדג ממעיו, ובוודאי דבכה"ג אין להם נאמנות נגד דברי חז"ל.

והמומחה הנ"ל אמר לי, שאם אהיי בהלאבראטארי שלו למשך כמה חדשים

של אין מבטלין איסור לכתחילה, ואף להט"ז ביו"ד סי' צ"ט סק"ז דהיינו דווקא כשא"א בענין אחר, הלא מבואר שם במ"ז דכשיש טירחא לתקן בלא היתר הביטול, מותר לבטל לכתחלה כשאין כוונתו לבטל.

(והנה לכאורה כפי צורת התולע זה שאנו מוצאין בבשר, לפענ"ד מסתמא בשעת הבישול מתמעך התולע לתוך בשר הדג, דאחר הבישול לא נשאר ממנו כלום, ובוודאי נתבטל, אבל היות שלא היה מצוי לי דגים אלו, לא בררתי המציאות, ועדיין צריך לברר).

(ה) שיטת הראשונים בדגים ל"ש איסור שרצים — אף כשפירשו, ואסורין רק משום מראית העין.

ועוד וודאי שיש לצרף את שיטת הראבי"ה שהביא המרדכי, והרמ"א בד"מ ט' ובסט"ז מביאו מאו"ה, וסומך עליו להתיר בה"מ את התולעים שבגבינה שפירשו על השלחן, (ומשום מראית העין מותר דווקא כשנתערבו בשאר מאכלים אף שלא נתבטלו בס'), עיי' בהגר"א שם משום דס"ל דבדגים ל"ש איסור שרצים כיון שאינם גדולי קרקע. ועיי' בש"ך סקמ"ח ובפרמ"ג שם דהביאו בסתמא בלי חולק את שי' הת"ת דמתיר לגמרי אף שלא בה"מ, והש"ך מביאו בסתמא, משמע דאינו חולק עליו, ובפליתי סק"ת מסיק דאין למחות ביד המקילין כהראבי"ה, דכדאי לסמוך עליהם אפי' שלא בשעת הדחק,

לחומרא, לא אבין את זה דאין הנידון דומה לראי, דכאן יש לנו לשון הראשונים והפוסקים שמבארים בפרטות דאין לנו על מה לחוש בזה, שהתולעים שנמצאין בתוך בשר הדג בוודאי נתהוו שמה והם מותרין באכילה, עי' לעיל לשון הג"ה אשרי, ר"ן, מאירי, אור"ז, וכבר התקשרנו עם החכמי טבע, ולא הי' להם עם מה לברר אמתת המציאות שהוא כשיטתם, ובשו"ת אמרי יושר הי' הספק שהתולעים פילץ לייז שנמצאין דבוקים על הדג מבחוץ, אם באו מחוץ או לא, אבל לא היה איזה לשון הפוסקים שמעידין להיפך מן המומחים, ע"כ חשש הגאון זצ"ל מלהתיר קודם שיברר את המציאות ע"י חכמי הטבע, אבל לא חשש לברר לחוש לדבריהם היפך מדברי חז"ל, ובוודאי שיש נאמנות לעכו"ם מומחים, כגון לרופא, לברר שהאדם הוא בסכ"נ, אף להתיר לחלל שבת ע"י ישראל באיטור דאורייתא, משום שאין מתנגדין בזה נגד דברי חז"ל, אבל במה שהן נגד חז"ל, וודאי הוא שאסור לקבל דבריהם.

והנה בשו"ת להורות נתן בסי' כ"ה אוסר התולעים שנמצאין בבשר הדג, הנה אין הנידון דידן דומה לשם, דפי' שם כמה פעמים להדיא דאיירי בתולעים שנמצאין במעי הדג וגם בבשר הדג, ונקרא "מאיט מאידען" שהובאו ממדינת דינעמארק, אבל התולעים שמוצאין בבשר בווייטפיש, לא מוצאין בתוך

בחדשי הקיץ, אז יוכל להראה לי את כל אופני ותוצאות הבירור שלו, אבל כהיום אין לו עוד אופנים לברר יותר ממה שהראה לי, והנה וודאי הוא שא"צ לחוש לדבריהם כיון שהם נגד חז"ל, דהא בשו"ע פסק כהראשונים הנ"ל ששרץ הנמצא בבשר הדג בוודאי נתהוו שם ומותר לאכלו קודם שפירש.

ומבואר בשו"ת ריב"ש סי' תמ"ז וז"ל שאין לנו לדון בדיני תורתנו ומצותי' ע"פ חכמי הטבע והרפואה, שאם נאמין לדבריהם אין תורה מן השמים חלילה כי כן הניחו הם במופתיהם הכוזבים עכ"ל, ובפרט מה שמבורר בלשון הראשונים להיפך מזה, דהא לפי דעתם ל"ש הענין של מינייהו קרבו שנתהוו בתוך בשר הדג, שמוזכר בש"ס ובראשונים ובפוסקים, ובע"כ אף אם נימא שיתברר המציאות כפי דבריהם, בע"כ יצטרכו לומר דהדגים אלו מותרים הם באכילה שזהו כוונת חז"ל בהיינו רבותייהו, דאל"כ כל הדגים שיש תולעים בבשרם אסורים באכילה, דהא לפי דבריהם בכל הדגים יש שרצים בבשרם, וכולם באים מבחוץ בערך אופן הנ"ל, ולפי דבריהם אא שיתהוו תולע בבשר הדג, וא"כ לדבריהם דברי שו"ע בטלים ח"ו.

ומה שמבואר בשו"ת אמרי יושר חיו"ד סי' י"א לברר הדבר ע"י חכמי הטבע, דיש מי שאומר דנראה מדברים אלו שהגאון הנ"ל חשש לחכמי הטבע, וה"נ בנידון דידן צריך לחוש לדבריהם

שהשרץ נתגדל אח"כ בתוך הזאפלענקטין ואח"כ בתוך הווייטפיש, הכל הוא מכח היולי, דאם לא הי' נבלע להזאפלענקטין הי' מת בתוך ב' שבועות לכל היותר, ושלא בתוך הווייטפיש א"א להתגדל ולהייצר למין השרץ שנעשה בתוך בשר הווייטפיש, וא"כ בע"כ שאינו דומה התולע שבדגים להכנים שמוזכר בהחזון איש שנוצר מזוג, דהיינו זכר ונקבה, ובנידון דידן שלא נולד מזו"ג, אלא מכח היולי שבמים, וודאי שייך לומר בזה מינייהו קרבו.

וגם מה שבשו"ת להורות נתן חושש לומר שנשתנו הטבעיים מזמן החז"ל והשו"ע, וע"כ צריכין לחשוש לחקירת המדענים, הנה לפי הנ"ל וכפי שפ"י במנחת עני, הרי לא נשתנו הטבעים, אלא דכיון שהתולע שאנו מוצאין נוצר בתוך בשר הדג, דמקודם שנכנס לבשר הדג ל"ה נראה לעין האדם, וגם ל"ה זה המין שרץ שנמצאין, וגם לא רחש מקודם, ע"כ זהו כוונת החז"ל של היינו רבותייהו ומותרים הם, ובאמת לא נשתנה הטבע.

ועוד למה נחוש שנשתנה המציאות, כיון שבחז"ל מבואר להיפך מזה, וקודם שנתברר ע"י שותומצ שנשתנה, בוודאי בצירוף כל הנ"ל, א"צ לחוש לדבריהם.

הרי מכל הנ"ל דאין בידינו לאסור, בפרט שכפי מה שאמר לי הרה"ג ר' טובי' ווייס שליט"א דומ"ץ דקהל

מעיו, דאז הוא עדיין כגודל שלא נראה לעיניו, וראי' לזה, שלפי דעת המומחים התולע נכנס לבשר הדג דרך עור הבטן בלי לנקוב את העור, רק דרך הנקרא בלשונם "סעלס", שהוא בערך 150 – 300 מייקראנס, דלפי דעתם שכיון שאין לו צבע מיוחד, א"א לראותו לעין האדם, וא"כ לא שייך לומר בזה שמוצאין תולע זה במעי הדג, ומה שהמומחים אומרים שבאיזה חדשים בשנה מוצאין את זה, הוא ע"י מייקראסקאפ, ולהלכה זה לא הוה מציאה וכנ"ל, דמה שלא נראה לעין האדם אינו בגדר שרץ.

וגם מה שפ"י שם בשו"ת להורות נתן דמינייהו קרבו ל"ש בזה, אלא במה שנולד מכח היולי שבמים, וכפי המבואר בחזון איש יו"ד סי' י"ד, והנה זה לשון החזו"א שם באות ט' תחלת חלי הכנים באה ע"י זוג א' של השרץ נופל במים של הבריכה, והוא פרה ורבה במהירות מופלגה וממלאים את הבריכה במשפחותיהם לאלפים ורבבות עכ"ל. ומסיק שם באות י' וז"ל שאין דין שרץ שבמים אלא בזמן שכח היולי שבמים מהוין אותן עכ"ל.

והנה בניד"ד, הפייק פיש מטיל ביצה להים שמזה נוצר שרץ הקטן שנקרא קארסידיע, וידוע שמביצה לחוד א"א להיוצר שרץ, שאם הי' מניחין אותו הביצה באיזה מקום חוץ מן המים לא יולד שום דבר, וע"כ דכח היולי של המים מהווה את השרץ, וגם במה

שהביאו מחוץ לארץ ולא הי' להציבור הצטרפות לזה, אבל הי' ברור להם שאין לאסרו.

אבל בנידון דידן, הדגים ווייטפיש אלו, הוא כמעט עיקר חלק מהדגים שמשתמשין לגעפילטע פיש, וגם בחורף יש זמנים שאין ווייטפיש אחרים מצויין, וגם יש הרבה יר"ש שמדקדקין בכל השנה להשתמש רק בדגים אלו, (משום שאין מצוי בהם אותן מין תולעים שנמצאין במעיו שבאים מבחוץ, שזהו לכו"ע תולע האסור), ע"כ בצירוף כל הנ"ל לפענ"ד שמותר לכתחילה להשתמש עם הנ"ל.

אבל זהו ברור שאם הדגים לא היו נתקרו בפריוער בלע"ז, שצריכין לדקדק לרחוץ את כל חתיכה יפה יפה — שלא יהי' עליהם ח"ו איזה תולע שפי' מבשרו, דזה וודאי אסור.

מחזיקי הדת באנטווערפין בשם הרה"ג חנוך דוב פאדווא שליט"א שהתיר תולעים שבדגים, (אף אלו שנזכר בשו"ת להורות נתן), עפ"מ שמוזכר בשו"ע ובראשונים הנ"ל להיתר, ובכה"ג א"א לחוש לדברי המדענים לחומרא נגד חז"ל, וכן נוהגין באנטווערפין להתיר.

וגם הביד"צ של העדה החרדית בירושלים בראשם הרה"ג בעל המנחת יצחק זצ"ל לא אסרו דגים הנמצאין בתוך בשר הדג, משום שלא פירשו, אף לאחר ששמעו מפי המומחים שהתולעים שנמצאין בתוך בשר הדג, נשרצו ע"י שבא לבטן הדג איזה שרץ מבחוץ, וכפי שכתב לי ר' פנחס בינדער נ"י מחברי וועד הכשרות של הביד"צ, שהי' נוכח בישיבת הבי"ד. ואמר לי ר' פנחס נ"י דהבי"ד לא נתנו ע"ז חותמם משום שהנידון הי' על דג מיוחד

איזה צדיקים מגולגלים בדגים

בספה"ק ישמח משה (פר' וירא) מביא מה שהשיב למורו הצדיק הק' החוזה מלובלין צוק"ל על מה שהקשה לו מדוע לא נזכר בתוה"ק בסעודת המלאכים דגים וכן ויזבח יעקב זבח בהר, לפי שעיקר הסעודה היא להעלות ניצוצות ותקן גלגולים, ואיתא בכתבי האר"ז דרוב צדיקים מגולגלים בדגים, והיינו ודאי צדיקים קטנים, אבל הצדיקים הגדולים אין צריכין לשום תיקון, ואז בימי אברהם לא היו רק הצדיקים הגדולים הנזכרים בתורה, וקלטיה מאד ואמר שמשום זה לא נזכר ג"כ בסעודת שלמה דגים, לפי שאז היתה סיהרא במילואה ואיש תחת גפנו היינו שהיו הכל נשמות חדשות.

הרב שלמה הכהן גראס

דומ"ץ דק"ק מחזיקי הדת דחסידי בעלזא
בארא פארק יע"א

בירור להיתר בענין הנ"ל

והנה לכאורה אין כאן שאלה דהרי נפסק בשו"ע יו"ד סי' פ"ד סט"ז ומקורו מדברי הש"ס חולין ס"ז דתולעים הנמצאים בדגים בין עור לבשר או בתוך הבשר מותרים משום דאין פריין ורבין ולא באו מבחוץ, אלא מיניהו קגבלי, והוסיף ברמ"א דאפילו פירשו קצת וחזרו מותרין כי כן רבותיהו לפרוש קצת ולחזור [ולא הוי פירוש], הרי דתולעים הללו מותרים בפשיטות מדינא דשו"ע.

אמנם החוקרים חכמי אוה"ע אומרים שנתבאר להן שתולעים הללו באים מבחוץ, ויש להם הוכחות שונות, ומסבירים השתלשלות הדברים איך תולעים הללו הם נבראים ואיך הם נכנסו לתוך בשר הדג, ורבים הם השואלים והמסתפקים האם יש לנו לחוש למאמרם או לא.

והנה בהשקפה ראשונה כמובן אין כאן שאלה וספק כלל להאמין ח"ו את חכמי אוה"ע נגד [להבדיל בן קודש לחול] חכמי ישראל, חס מלהזכיר, כי חכמי ישראל ידעו הכל מחמת חכמתם הגדולה, ואין לנו אלא דברי חז"ל הקדושים.

הנה בספרי משנה שלמה סי' ל"א ביארנו היטב שריותא דהני תולעים דמותרים המה מדינא דשו"ע יו"ד סי' פ"ד סט"ז דתולעים שבתוך הבשר ובין עור לבשר מיניהו קגבלי ומותרין, ואין לנו לחשוש למאמר החוקרים שאומרים שפרין ורבין ובאים מבחוץ, והצעתי אז דברינו לפני כמה גאונים והסכימו בפשיטות להיתר ובתוכם הגאון האדיר ר' משה פיינשטיין זצ"ל ולהבחיל"ח הרה"ג ר' פישל הערשקאוויטש שליט"א אבד"ק אליין יע"א.

אמנם כעת נתעוררו כמה רבנים ות"ח ומפקקים בדבר, וחוששין למאמרי החוקרים בכל מיני אמתלאות.

ע"כ הנני בזה לעבור שנית פרשתא דא בתוספת דברים לבאר דברים הצריכים ביאור ממה שנתבאר לן וממה שנדברתי עם כמה רבנים ת"ח מופלגים אשר גם דעתם בפשיטות שאין שום חשש ופקפוק בדבר.

(א) השאלה הוא על כמה מיני דגים שמוצאים תולעים בתוך בשר הדג או בין עור לבשר.

ואף אם יתעקש המתעקש אולי בכל זאת הלא אי' במדרש [איכה ב, י"ז] יש חכמה בגוים תאמין, ובפרט בזמנינו שיש להן כל מיני כלים מוכשרין לברר ולראות דברים נפלאים, וא"כ בזמנינו אפשר לראות יותר ממה שהיו יכולים לראות לפני אלפיים שנה, הנה ספק זה היה מקום להסתפק אם חכמת חכמי ישראל היתה חכמה טבעית מה שחכמי ישראל בחכמתם הגדולה חקרו ונתברר להם, אז היה אולי מקום לחשוש שבזה"ז יש כלים ומכשירים אשר על ידיהם אפשר להגיע לברר יותר טוב ויותר בקלות מלפני אלפיים שנה.

אבל היות וחכמת חכמי ישראל אינה באה ע"י חקירות ודרישות כי לא הצריכו לחקור בחכמות הטבע מעצמם כלל, אלא מרוב צדקתם וקדושתם זכו להשיג את כל חכמת הטבע בלי שום מגרעת כאשר עליהם נאמר סוד ד' ליראיו ובריתו להודיעם, וממילא כל רז לא אניס להו, וממילא הדבר ברור ופשוט שלא רק שאין לנו לחשוש לדברי החוקרים, אלא שאסור לנו לחשוש עליהם כלל, ולא לשום לב לדבריהם אשר הם נגד דברי חז"ל הקדושים, וכל מי שנסתפק בדבר הרי הוא ח"ו ככופר באמונת חכמים שהוא מעיקרי האמונה.

אמנם מה שעדיין היה מקום להסתפק ולומר, דהן אמת שנגד דברי חז"ל אין לנו להאמין דברי החוקרים כלל וכלל, אבל עדיין יש להסתפק

ולומר דמאן יימר דחז"ל אמרו בכירור דכל תולעים שבבשר הדג מיניה קגבלי, דילמא מה שהתירו חז"ל תולעים שכתוך בשר הדג משום דמיניה קגבלי, לאו בתורת ודאי התירו לנו זאת, אלא מכח דין רוב, שידעו חז"ל שרובא דרובא תולעים הנמצאים בבשר הדג מיניה קגבלי, אבל עדיין שפיר יכול להיות במציאות תולעים בבשר הדג הנכנסים מבחוץ ופרים ורבים, אלא דאין לנו לחשוש עליהן מאחר שרובא דרובא מיניה קגבלי, — וא"כ כ"ז ניחא בסתם, הא בניד"ד שהחוקרים מחכמי אוה"ע אומרים שנתברר לבהם בהוכחות ברורות שתולעים הללו מחוץ באו, אולי יש לנו לחשוש לדבריהם ולאסרן, דבאופן זה אולי לא התירו חז"ל.

ברם נראה לכאר דאין מקום לומר כן, כי מתבאר להדיא מדברי הראשונים וגדולי הפוסקים דלא מכח רוב אמרו לנו חז"ל דתולעים שבדגים מיניה קגבלי, אלא דהיה ברור להם זאת דכל תולעים שבבשר הדג מיניה קגבלי, ונעתיק דברי הראשונים.

ז"ל האור זרוע הל' טריפות סי' תל"ז "אבל תולעים בכורי ברור הוא לנו דמינייהו גבלי" עכ"ל.

וכ"כ בהג' אשרי "אבל תולעים בכורי ברור הוא לנו דמינייהו קגבלי ולכן שרי" עכ"ל.

וז"ל המאירי בחולין שם "ומורנא הוא תולעת הנמצא בתוך הבשר הן

דבריהם הם נגד דברי חז"ל הקדושים, ואסור לנו לחשוש לדברי חכמי אוה"ע כלל וכלל, כשדבריהם סותרים דברי חז"ל הקדושים.

ועוד יש ליתן טעם לשבח שאין שום מקום לחשוש למאמר החוקרים, דבשלמא אם היו החוקרים מודים לדברי חז"ל שהתולעים הנמצאים בבשר הדג מיניה קגבלי אלא שדג זה משונה ויוצא מן הכלל אז היה אולי מקום לדון לחוש לדבריהם כנ"ל, אבל מאחר שחכמי אוה"ע מאז ומתמיד היו סבירא להו שלא ימצא שום רחש ובעל חי בעולם אפילו מקטני הכמות אשר יתהווה מן האשפתות או מן העפר או ממאכל נבאש ומעיפושים, רק כולם יתהוו ונולדו מן הביצים אשר נוצרו מזכר ונקבה, וכמו שהביא דעתם בספר הברית פ"א שי"ד סי' ה' ע"ש, וכן ידוע דגם היום דעתם כן ומתלוצצים מדעת חז"ל עפ"ל.

וא"כ מאחר שחכמי אוה"ע מכחישים ענין התהוות תולעים מעצמן ולפי דברי כזב שלהם לא שייך כלל ענין זה שתולעים שבדגים מיניה קגבלי, א"כ אין מקום כלל לחלק בין תולעים לתולעים, כי בכל תולעים שבדגים יאמרו אוה"ע שלא מיניה קגבלי אלא שנוצרו ובאו מבחוץ, ולכן מאחר שדבריהם הם בכרירות נגד דברי חז"ל שוב אסור לנו באיסור חמור ליתן אוזן קשבת לדבריהם, והחושש לדבריהם אין אמונתו אמונת אומן ח"ו בדברי חז"ל.

בבהמה הן בדגים ודאי לא מחוץ באו אלא שם נתהוו עכ"ל.

וכ"כ הר"ן שם ז"ל דכוורי שריין תולעים הנמצאים בבשר הדגים "שלא היה אפשר שבאו מן החוץ אלא נוצרין מבשר שריין" עכ"ל — וכ"כ הרא"ה שם.

וכן מבואר להדיא בים של שלמה פ"ג דחולין סי' ק"ד וז"ל ומ"מ נראה דלא אסרינן אלא היכא דאיכא להסתפק דמעלמא אתי ובאו לבני מעיים ואח"כ נפל מן בני מעיים לחתיכה בשעת קריעת הדג, אבל היכא שידוע שלא בא מן בני מעיים כגון שגדלו בין עור לבשר או כה"ג שרי וכו' עכ"ל.

וז"ל אורחות חיים בשם הרשב"א "אבל אם נמצאים בין עור לבשר או בתוך הבשר מותרין שאילו באמת מבשרן נגדלו" וכו' עכ"ל.

הרי מתבאר לנו מדברי הראשונים וגדולי הפוסקים דהדבר היה ברור לחז"ל דתולעים הנמצאין בין עור לבשר ובבשר הדג בודאי מיניה קגבלי, ובודאי לא באו מן החוץ.

ומעתה לאחר שהראשונים ביארו לנו דברי חז"ל שהם העידו דתולעים הנמצאים בבשר הדגים ברור הוא שמיניה קגבלי ואי אפשר שבאו מבחוץ, שוב אין לנו שום מקום לחשוש לדברי החוקרים שאומרים שתולעים הללו מחוץ באו ופרים ורבים, שהרי

ויש לדון מדין ק"ו דאין לשמוע ולחוש כלל לחכמי אוה"ע כשדבריהם הם נגד דברי חז"ל, דהנה הרמב"ם וספר התרומה מפרשים דברי הש"ס בחולין בענין אחר ונמצא לפי דבריהם דכל תולעים הנמצאים בדג מחיים אסורים דמחוץ באו, ועכ"ז מאחר דרוב הראשונים מפרשים דמיניהו קגבלי ולא מחוץ באו, פסקינן כוותיהו, ולא חיישינן לדעת הרמב"ם וספר התרומה.

והגם דהרמב"ם חוץ מהיותו גדול הדור וראש הפוסקים שבכל הדורות, הלא הוא היה חכם הכי גדול בחכמת הטבע, והרי לדעתו תולעים שבדגים לאו מיניהו קגבלי, אלא באים מבחוץ, ועכ"ז לא חיישינן לחכמתו כלל מאחר דרוב ראשונים לא ס"ל כוותיה והתורה אמרה אחרי רבים להטות, וא"כ כש"כ בן בנו של ק"ו שלא נחוש למאמרי וחכמת החוקרים הסותרים דברי חז"ל.

ובר מן דין בשלמא אילו היתה הוכחת החוקרים הוחכה ברורה אז היה אולי מקום לומר שצריכים ליישב שלא יהא דבריהם סתירה לדברי חז"ל, אבל מאחר שכל דבריהם אינם דברים ברורים רק השערות והוכחות שאינן מוכרחים, א"כ בודאי שאין לנו שום חיוב וענין ליישב שלא יסתרו דבריהם הכוזבים את דברי חז"ל הקדושים והאמתיים.

והנה אחת מעיקר הוכחתם וראייתם כתוב בספריהם שיש להם הוכחה ברורה שהתולע נכנס לתוך דג הנקרא הכא"ד

מבחוץ, ע"י שהכא"ד בולע שרץ הנקרא שרימ"ף שבו נמצאים התולעים הללו, שהרי לקחו דג כא"ד בקטנותו ונתנו אותו לתוך בריכת מים שאין בו שרץ השרימ"ף ונתנו לו לאכול מאכלים קלים ירקות וכדומה, ובדקו ולא מצאו בו תולעים, וכשנתנו לתוך הבריכה את השרץ השרימ"ף, והכא"ד אכל אותו, שוב בדקו ומצאו בו תולעים הללו בתוך הכא"ד, הרי דהתולעים באים מהשרימ"ף, ולא מיניה קגבלי, אלו תוכן דבריהם הדבר פשוט דאין ראייה זו ראייה כלל, דהדבר מובן פשוט דכן הוא, דלא כחנם יתהוו תולעים בבשר הדג, דהרי לא בכל הדגים יתהוו תולעים, אלא בודאי שמאכלו של הדג הוא הגורם שיתהוו בו תולעים, דכשאוכל שרצים ורמשים שהוא מאכל קשה אז עי"ז יתהוו עיפושים בבשר הדג ונוצר בו תולעים, משא"כ כשנותנים לו ירקות וכיוצ"ב מאכלים קלים, אזי לא יתהוו בבשרו שום עיפושים וממילא לא נוצר בו תולעים, וכמו שאנו רואים גם בבני אדם שיש שנמצא אצלם תולעים בבני מעיהם וזה בא ע"י שאוכלים מאכלים כבדים ורעים, ועי"ז נוצר במעיהם תולעים כידוע, ומסתמא כן הוא גם בדגים שהמאכלים הקשים גורמים התהוות התולעים, ולכן רק כשאוכלים מאכלים קשים כשרצים וכיוצ"ב דוקא אז נתהוו בהם תולעים משא"כ כשאוכלים מאכלים קלים, וממילא אין ממש בהוכחת החוקרים שאין דבריהם רק השערות שיש להם,

(ב) אמנם כעת נתעורר מחדש השאלה ע"י רבנים שלא עסקו אז בשאלה זו, וע"כ היו מבוכה גדולה הללו אוסרים והללו מתירים, והיות ואצלי היה הדבר פשוט להיתר כמו שנתבאר מאז, ע"כ דיברתי עם כמה מהרבנים והראיתי להם את ההיתר והסכימו עמדי, אמנם עדיין היה כמה רבנים שהעירו הערות בדבר, וע"כ מוטל עלי להוסיף כמה דברים ליישב את דבריהם.

הנה רב אחד העיר לי מדברי השו"ת אמרי יושר ח"ב סי' י"א שהעלה להלכה לסמוך ולשאול דעת החוקרים בענין תולעים שבדגים, הרי דיש לחשוש על דבריהם אלו תוכן דברי הרב הנ"ל.

הנה המעיין בשו"ת אמרי יושר יראה לעין שאין משם שום דמיון לנידון דידן, דשם השאלה ע"ד תולעים שבדגי הקארפי"ן שהתולעים נמצאים מבחוץ על העור ותולעים האלו בודאי יש חשש גדול מדינא דשו"ע שפרים ורבים ובאין מבחוץ, ועכ"ז רצה הרב השואל שם להתירם מחמת כמה הוכחות וסברות שרוצה שם להוכיח שתולעים הללו אינם פרים ורבים אלא מיניה קרבי ונתהוו מעיפושים, והגאון ר' מאיר אראק זצ"ל בתשובתו חוכך בדבריו, בקצת דברים הוא מסכים עמו ובקצת דברים הוא מפלפל עמו, ולכן הוא מסיק שם וז"ל ועכ"ז הענין נוגע לדאורייתא וכמה לאווין והדבר תלוי בסברא ומהות

שהם מוכרחים לומר כן מחמת אי אמונתם בהתהוות תולעים מעצמם כנ"ל, וכבר אמרתי זאת לכמה ת"ח וקלסוה.

ועי' נמי בשו"ת שב יעקב יו"ד סי' מ"א ד"ה. והנה בספק הראשון וכו' שהאריך שם בענין חכמת הרפואה והדומה לה, וז"ל כי ידוע לכל המתחיל בלימוד הרפואות שחכמת הרפואה מניחה ונותנת לפעמים לדבר אחד סיבות רבות ואין אחת מהן מכרחת וכו' וגם יסודותיה בלתי מוכרח וכו' ואינן אלא אומדנות קצתן לקוחות מסברות וקצתן מהנסיון וכו' ולהיות שכל המושכלות הם של ג' מינים והיינו "החיוב והנמנע והאפשר", ובחיוב ונמנע לא נמצא שום ספק, אלא הספיקות נמצאים באפשר עד שאפילו האפשר היותר קרוב וסמוך לודאי אינו ודאי וכו' עכ"ל ע"ש, — וכן הוא בחכמה זו שבנויה כולה על סברות ואומדנות וחשבונות שאינן דברים ברורים כלל.

וביקרתי אז בשנת תשל"ח עם הרב יחזקאל מייזליש שליט"א אצל הגאון האדיר ר' משה פיינשטיין זצ"ל והראיתי לו מה שאמרתי בזה והסכים לדברינו הלכה למעשה.

והנה בשנת תש"נ נתעורר שאלה זו גם באירופה ושלחתי אז תשובתי להתם והרבנים שם פילפלו בדבר וכנראה שלמעשה יצא הדבר להיתר.

תולעים מן הדגים עצמם כידוע וכדביארנו.

ג) עוד ראיתי שיצא לאור מחכם אחד החפץ בעילום שמו קונטרס "ואנכי תולעת" שיצא לאסור תולעים האלו, והיות שכנראה שלא נתברר לו אמיתת מציאות הדבר לכן יצא הדבר אצלו לאיסור, ואילו לפי המציאות הנכונה אין כאן איסור כלל דאלו תוכן דבריו:

שהתולעים הנמצאים בתוך בשר הדג אינן בתוך בשר הדג בפנים אלא מקצתם בתוך בשר הדג ומקצתם בחוץ שרואים נקבים בתוך הבשר שתולעים תקועים בהם למחצה לשליש ולרביע וכמה תולעים תקועים בהם כמעט לגמרי ואינו יוצא לחוץ אלא נקודה קטנה, וע"כ הוא מחליט שם שבודאי תולעים אלו המה מבחוץ ולאחר מיתת הדג הם נכנסו בתוך הבשר, אלו תוכן דבריו.

מציאות זו אינה נכונה כלל כמו שנתברר לי בעצמי וכמו ששמעתי מכמה מומוחים ורבנים שבדקו הדבר, ואנו רואים שהתולעים נמצאים בתוך הבשר ממש בלי נקבים לא לפנים ולא לחוץ, ויתר ע"כ רואים שהתולעים הללו נמצאים בתוך הבשר מוקפים עם קרום שעייז רואים בחוש ששם נתהוו ושם הוא מקום חיותם ובודאי שלא באו מבחוץ.

והאמת גם אם ימצאו קצת יוצאים לחוץ עכ"ז אין לאסור כדמבואר בשו"ע

טבעית ומה כחי להכריע, לדעתי היה נכון לברר הדבר ע"י חכמי הטבע שיאמרו שורש התולעים מאין הם ואם יאמרו שמגוף הדג נשרצו יש פנים להתירם עכ"ל ע"י"ש.

הרי דאין דמיון משם לנידון דידן, דשם איירי בתולעים הנמצאים על העור מבחוץ שהמה לכאורה פרין ורבין אלא שהרב השואל רצה להוכיח שאינן מבחוץ אלא מינייהו קרבי, והגאון בעל אמרי יושר לא רצה לסמוך על דבריו רק בהוספת אמירת חכמי הטבע, והרי אין בדברי החכמי הטבע שם שום התנגדות לדברי חז"ל ע"כ יש מקום לקבל דבריהם לסניף להיתר, משא"כ בניד"ד כשדברי חכמי הטבע המה בניגוד לדברי חז"ל אין לחשוש עליהם לא לקולא ולא לחומרא כדביארנו.

וע"י נמי בשו"ת חמדת שאול [להגאון ר' שאול רוזנבערג זצ"ל אבדק"ק ראצפערד] סוף סי' א' שנתקשה ע"ד האמרי יושר הנ"ל האיך סומך עצמו ע"ד חכמי הטבע להקל בחשש דאורייתא, וע"כ כתב דבודאי היתה דעת האמרי יושר להיתר כדברי השואל ורק לסניף לדבר צוה לשאול את חכמי הטבע ע"י"ש.

אבל בעצם הדבר שצוה האמרי יושר לשאול את חכמי הטבע אם מגוף הדג המה נשרצו הוא פלא, דהלא חכמי הטבע אינם מאמינים כלל בהתהוות

מקום לומר כן ולחשוש ע"ז מכמה טעמים: ראשית אילו היה חכמי הטבע מאמינים בהתהוות תולעים מעיפושים, אז היה מקום לחשוש על דבריהם שאומרים שאלו התולעים אינן ממין זה שמינייהו קרבי אלא הן הנה תולעים הפרים ורבים, אבל מאחר שאין הם מאמינים כלל בזה וממילא בעל כרחך הם אומרים שפרים ורבים, וממילא מהיכי תיתי לחשוש ולומר שנשתנו הטבעיים.

ובפרט ששמעתי מרב חשוב אחד שנסע למרחקים ודיבר עם החוקר הגדול בדבר זה ושמע ממנו את כל השקליא וטריא שלהם, ולא ראה כלל בדבריו שום דבר המוכיח כדבריהם, אלא מסברות והשערות וחשבונות שאינן מוכרחים, וממילא אין לנו שום חיוב לחשוב לדבריהם, וכש"כ לחשוש ולומר שנשתנו הטבעיים.

ועוד הרי ביארנו לעיל מדברי כל הראשונים שביארו דברי חז"ל שכל שנמצאים התולעים בתוך בשר הדג אי אפשר במציאות שבאו מבחוץ, וא"כ לא שייך לומר ע"ז שנשתנה הטבעים ובזמנינו כן יש מציאות שבאים מבחוץ, דאם חז"ל הבינו שאין במציאות שבאו מבחוץ סברתם זו לא נשתנה ולא ישתנה לעולם, מאחר דכן הוא הטבע שא"א שיכנס מבחוץ, ופשוט.

י"ד סי' פ"ד סט"ז ברמ"א וז"ל ואפילו פירשו קצת וחזרו מותרין כי כן רביתיהו לפרוש קצת ולחזור עכ"ל.

וגם מסברא אין לחשוש שבאו מבחוץ ולאחר מיתתם נכנסו בתוך בשר הדג [חוץ ממה שרואים קרום מקיפם], הלא מבואר בה' טריפות סי' ל"ו ס"ה דגם אם נמצא תולעים על הראיה שנקבחה ואין ידוע אם נקבחה קודם שחיטה או אחר שחיטה כשרה, וכדמבואר בש"ך ס"ק י"ח דתלינן דכשמתה הבהמה התולעים הרגישו שחום הטבעי אפס דחקו עצמם לחוץ לחפש חמימות עי"ש, וכן הוא בניד"ד יותר סברא לומר שאף אם יוצאים לחוץ מהבשר הוא משום כשהרגישו התולעים במות הדג שנפסק חיותו יצאו לחוץ לחפש חמימות, [והגם דדג גם בחייתו הוא קר מ"מ יש בו חיות והתולעים חיים מחיות הדג ששם נתהוו והם כחלק ממנו, וע"כ במותו חסר להם החיות ויוצאים] כן מסתבר יותר.

(ד) עוד שמעתי לומר [בשם שו"ת להורות נתן שאינו תח"י] שיש חוששין לומר שנשתנו הטעיים כמו שמצינו בכמה דברים, כן י"ל בזה דהגם דבימי חז"ל היו התולעים שבתוך הבשר מיניהו קרבי, מ"מ בזמנינו נשתנה הטבעיים והתולעים שבתוך הדג מחוץ הם באים כמאמר החוקרים.

לפענ"ד הדבר פשוט שאין שום

הרב חיים אבערלאנדער
רב דקהל שארית ישראל
וראה"כ אור ישראל ווילעדניק

בירור להיתר בענין הנ"ל

בענין תולעים הנמצאים בתוך בשר הדג הנקרא (קענעדיען ווייט) שנתעורר בהם שאלה, דהגם דבש"ס וש"ע מבואר דתולעים הנמצאים בתוך בשר הדג או בין עורו לבשרו מותרים כל זמן שלא פירשו דאמרינן דמינה קגביל, מ"מ הרי חכמי העמים ביררו הדרך והאופן איך מתהווה התולעת הזאת שלפנינו בתוך הדגים, ולפי דבריהם התולעת שאנו מוצאים בתוך הדגים באה מבחוץ ואינה דבר שנתהווה מתוך בשר הדג עצמו, ע"י בסוף הקובץ בירור מפורט בענין זה, א"כ צריך לברר אי ההיתר הנזכר קאי על המין המצוי אצלנו.

אבל מה שנמצאים בתוך המעיים אסורים דאולי נכנסו להמעיים מבחוץ.

ומסתימת דברי רש"י משמע דכל מיני תולעים הנמצאים בין עור לבשר הדג מותרים ולא שהיתר הגמ' הוא על איזה מין מיוחד דאל"ה הוה ליה לרש"י לפתוח דבריו במלים "מין תולעת הנמצאת בין עור לבשר" וכו', ומדכתב סתמא "תולעים הנמצאים" וכו' מבואר דקיבלו חז"ל שכל תולעת הנמצאת שם מותרת, [ולשון זו תולעים הנמצאים וכו' מצינו כמעט בכל ראשונים] ובשו"ע יו"ד סי' פ"ד סט"ז הלשון "כל תולעים" הנמצאים וכו' ושבדגים וכו' הרי דכל תולעים מותרים ותו דאל"כ למה סתמו כל הראשונים ולא כ' לנו ליזהר דיש איזה תולעים דבין עור לבשר אסור אע"כ דכל תולעים מותרים.

ז"ל הגמ' חולין (סז:): דרני דבשרא אסירי (תולעים שבבהמה אסורים) דכוורי שריין (ושבדגים מותרים) אמר ליה רבינא לאימי אבלע לי (תולעי דגים לתוך מאכלי שלא איקוץ בס) ואנא איכול א"ל רב משרשיא בריה דרב אחא לרבינא מאי שנא מהא דתניא ואת נבלתם תשקצו (ויקרא י"א) לרבות את הדרנים שבבהמה (לאיסורא, ומאי שנא של בשר דאסור ושל דגים דמותר) א"ל הכי השתא בהמה בשחיטה הוא דמשתריא והני מדלא קא מהני להו שחיטה באיסורייהו קיימן אבל דגים בהתירא קא גבלן, עכ"ל. ומפרש רש"י דרני דבישרא "תולעים הנמצאים בין עור לבשר כשמפשיטין הבהמה ובלע"ז גרבילייש, עכ"ל. ומבואר מדברי רש"י דתולעים הנמצאים בתוך הדג מותרים משום בהתירא קא גבלן.

הדג שרי ושנמצאו בחוטמו ובמיעייהו אסירי עכ"ל, וכן בר"ן בסוגיין פי ג"כ כר"ת ומחלק דבין עור לבשר מותר ובתוך מעייהו אסורי ובב"י בסי' פ"ד אחר שהביא שי ר"ת וכל הראשונים דפי' כוותיהו כתב וז"ל ומשמע דלא אסר ר"ת אלא הנמצאים במעיים וכיוצא בזה דאיכא למימר דאתו מעלמא אבל הנמצאים בבשר הדג שרי דמיניה קא גבילי וכ"כ הג"א עכ"ל וכ"פ בשו"ע בסי' פ"ד, הרי ממש כדברינו הנ"ל.

ועוד דאף דגירסת הגמ' דידן היא דרני דבשר אסירי ודכוורי שריין, וא"כ אפ"ל דדרני הם מין הידוע להם, אולם רוב ראשונים גרסי' מורני ולא דרני, ע"י ברא"ש, ברי"ף ובר"ן, ובמאירי וכ"ה בראב"ד בהשגתו על הרמב"ם (מאכלות אסורות פ"ב הל' י"ז) ומורני ידוע דהוא שם הכולל של כל מיני תולעים, כמ"ש בתבואות שור בסי' ל"ו אות כ"ו, וראייתו מתרגום יונתן על הפסוק וירם תולעים שכי' "מורינין", וכ"ה בגמ' במס' ע"ז לאפוקי לשום מורמא" וכז' עיי"ש.

ותו נ"ל דאפי' אי נאמר כמוש"כ הגר"ש וואזנער שליט"א דאפ"ל דחז"ל דיברו רק במין תולעת מסויימת ולא בכל מיני תולעים, הא תינח אם יאמרו החוקרים דרק תולעת זו באה מבחוץ, אבל מודים הם דיש מיני תולעים אחרים דבאים מפנים, וא"כ אפ"ל דעל תולעת זו בלבד נתכוונו חז"ל ושו"ע דבריהם, משא"כ התולעים שלנו

ועפ"י צ"ע מ"ש בשו"ת שבט הלוי, (ח"ד סי' ק"א) וז"ל דלשון הש"ס בחולין שם דרני דכוורי שריין ודבשרא אסורי, וסבור אני לומר דחכמינו ז"ל שהיה בקיאים בסתרי הטבע, ידעו ששם זה הולם רק תולעים שבודאי נבראו מתוך הבשר של דגים או של בהמה ואין ספק על מוצאם דודאי מיני' קא גבלי, וע"כ החליטו דשל בשר אסור דבשחיטה תליא, ושל דגים מותר, אבל קבעו זה רק על סוג זה הידוע דנברא ודאי מתוך הבשר עצמו, אבל סתם תולע הנמצא בתוך בשר הדג ואין לנו הבקיאות לדעת אם זה סוג דרנא שנזכר בחז"ל עדיין אין בידינו להתיר, וע"כ קוקייני אסורים בכל מקום שנמצאים ודרנא מותרים, עכ"ל.

וזה צ"ע מאוד דכבר כתבנו דמדברי הפוסקים מבואר דכל תולעים מותרים הם לדעתי ותו צ"ע טובא דכנראה שהבין דקוקייני דאסורים היינו אפי' נמצאים בין עור לבשר כיון דהם מין תולעת הבאה מבחוץ, ורק דרני מותרים דהם מינים שבאים מבפנים ומניה קא גבלי [ודבריו הם כמובן לפי פי' ר"ת בתוס' דקוקייני היינו ג"כ תולעת הנמצא בדג, ודלא כרש"י ושאר ראשונים דפי' דהיינו תולעת הנמצא בכבד ובריאה]. ודבריו צ"ע מאוד דאף דהתוס' סתם בזה אולם בהגהת אשר"י מפרש דברי ר"ת וז"ל אבל בתולעים בכוורי ברור הוא לנו דמניה קגבלי ולכן שרי הלכך תולעים שנמצאו בגוף

אי אמרינן כיון דכהיום נתברר דהתולעים באים מבחוץ, ולא מיניה קגבלי דנשתנה ההלכה

הנה הראשון שרצה לחדש כן להחמיר היה הר"י למפרונטי זצ"ל בספר פחד יצחק [ערוך צידה האסורה] וז"ל אי לאו דמסתפינא אמינא דבזמננו שבחכמי התולדות הביטו וראו וידעו דכל בעל חי יהיה מי שיהיה הוה מן הביצים, וכל זה הוכיחי בראיות ברורות א"כ שומר נפשו ירחק מזה, ולא יהרוג לא פרעוש ולא כינה בשבת ואל יכניס עצמו בספק חיוב חטאת ובדבר הזה אמינא, דאם ישמעו חכמי ישראל ראיות אודה"ע יחזרו ויודו לדבריהם כמו בגלגל חוזר ומזל קבוע, וכו' ומסיים דהלא להחמיר ולא להקל אנו קיימין, וכו' עכ"ל.

ואף דהיה ת"ח גדול וצדיק אמת ואפר אני תחת רגליו, עכ"ז לדעתי מצוה להרוג כינה בשבת להורות דתורתנו לא ישתנה בשביל הנחות וקבלות של אומ"ה בפרט בדורותינו דור חלוש שאם נניח אפ"י פתח כחורו של מחט שיש אפשרות של שינוי באיזה דבר הלכה של חז"ל ומוסכם בכל הפוסקים בשביל הנחות של האוה"ע אפ"י אם הוא להחמיר יפתחו פתח של אולם וייגרם הירוס גדול אצל כלל ישראל, וצריכין אנו לכרוז ברבים ובחזקה דתורתנו לא תשתנה בשום פנים ח"ו, [ואולי לכך אמר רבא לאמו אבלע לי ואנא איכול, שידע רבא

אסורים, אבל באמת זה אינו, דחוקרים אלו אומרים דאין שום תולעת באה מבפנים, ולדעתם א"א לתולעת להיכרא מעצמה מבפנים, ובכל אופן ואופן התולעים באים מבחוץ, וע"כ שהם מחולקים עם דעת חז"ל ביסוד זה אם אפשר לה לתולעת להיכרא מעצמה [וכמו שאכתוב לקמן עוד מזה]. ועל תולעים אלו שהם אומרים שהם באים מבחוץ, באלו אמרו חז"ל שנבראים מעצמם מותרים, א"ע ע"כ דגם תולעים שלנו התירו חז"ל, והוא ברור ונכון. וע"כ נ"ל דהמעייין בשו"ת הגר"ש וואזנער שליט"א יראה שהוא סובר דמה שאומרים החוקרים דהתולעים באים מבחוץ, הוא רק על תולעים שלנו, אבל מודים הם דשאר התולעים באים מבפנים, וע"כ הוא כותב שאם תחברר המציאות כדבריהם, אזי התולעים אסורים, ואמרינן דחז"ל לא נתכוונו כדבריהם לתולעת זו, משא"כ אם הי' יודע דהחוקרים אומרים דכל התולעים באים מבחוץ, וע"כ דהם חולקים עם חז"ל בזה, פשוט וברור דגם הוא הי' מתיר. ולפי"ז מובן מש"כ הרב ר' משה וויא בתשובה שלו דהגר"ש וואזנער שליט"א אמר לו בהדיא דהוא מתיר דלא כמש"כ בתשובה הנ"ל, וע"כ הביאור בזה דנתברר לו דהחוקרים אומרים כן בכל התולעים הנמצאים ולא רק על תולעים שלנו, ודלא כמו שהי' סובר בשעת שכתב תשובתו, וא"כ ע"כ דהם נגד דעת חז"ל, ובוודאי דהיא מותרת.

לשנותו כלל ועיקר מחמת תואנות החקירות החדשות מקרוב באו... עכ"ל הרי דגם הוא יצא בחזקה דאפי' להחמיר אין לשנות מדברי חז"ל בשביל השערות אוה"ע.

ומש"כ ראייה לזה ממה שחזרו חכמי ישראל באותו זמן והודו לחכמי אוה"ע, וסוף דבר נתברר בבירור גמור שדעת חכמי ישראל היתה אמתית, עי' בשטמ"ק (כתובות דף י"ג ע"ב, ר"ה השבחנו על המעוברת), בשם ר"ת וז"ל דאף דנצחו חכמי אומות העולם לחכמי ישראל היינו בטענותיהם אבל האמת הוא בחכמי ישראל עכ"ל, והיינו דחכמי ישראל היה להם קבלה כדבריהם ולכן אף דחכמי אומות העולם נצחו בטענותיהם והוכיחו כדבריהם בטענות וראיות חזקות עכ"ז חכמי ישראל לא חזרו דידעו כי דבר ה' דבר בהם וכל רוחות שבעולם לא ישנו זה, ובאמת לבסוף נתברר כדבריהם*).

וז"ל החיד"א בס' שם הגדולים, מערכת ספרים, אות ה' ספ"ב: "... היו מן הגדולים שעלה על דעתם לנטות

(* ומדברי מהר"י בריל הנ"ל משמע דגם בעינין גלגל קבוע ומזל חוזר הודו חכמי ישראל לאוה"ע אולם בגמ' משמע דרק בעינין אי בלילה השמש הולכת למטה מרקיע בזה הודו לאוה"ע, ובזה לא נתברר דהאמת הוא כחכמי ישראל, עי' בקובץ קול תורה (תשרי תשנ"ז דף רי"ז) מה שנדחק לתרץ שי' חכמי ישראל בזה עיי"ש.

שיהיה מי שירצה להחמיר מלאכול בשביל איזה הנחות של האוה"ע, ע"כ אכל בעצמו להורות לדורות מעשה רב דדברי חכמינו ז"ל לא ישתנו, ואולי זה הכוונה שאמר כן לאמו דייקא, דידוע דרוב האמונה הפשיטה מקבלים מהאם]

ופחד יצחק הביא מש"כ לו רבו מהר"י בריל [מגדולי רבני איטליה, רב ואב"ד מנטובה] בענין זה וז"ל שאין לשנות הדינים המיוסדים על קבלת קדמונינו בשביל חקירת חכמי א"ה וכו', ואין צורך למאמין לבקש ממקום אחר ראיות וטענות, אע"פ שישנן רבות ועצומות, כי תספיק קבלת רבותינו שעל אדני הדבר הזה הטביעו ויסדו דין ומשפט גמור, ועוד עדות נאמנה אצלי מ"ש בגמרא דפסחים על ענין אם הגלגל קבוע ומזל חוזר, שחזרו חכמי ישראל באותו הזמן והודו לחכמי א"ה, וסוף דבר אחרי מאות רבות משנים כל התוכנים מא"ה בחקירתם עפ"י הנסיון והמופת שבו לדברי חכמינו וקבלתנו הקדמונית, וא"כ אין לזוז ממה שנפסק עפ"י גמרתנו, אפי' כל רוחות החקירות האנושיות שבעולם באות ונושבות בו, כי רוח ה' דבר בנו. אכן חסר דעת החוקר ואין שכלו מגיע לעומק חכמת הטבע ומעשה בראשית כי רב הוא וכו' וחכמי א"ה לא ידעו ולא יבינו בטבע כי אם שטחיות הדברים הנראים לעין ולא פנימיותם כאשר השכילו מקבלי מעשי בראשית וכו' וא"כ הדין אמת ויציב ונכון וקיים על מקומו ואין

וחכמתם בתורת ד', עוד היו יותר גדולים בחכמות טבעיות ובידיעות העולם יותר מכל המתחכמים להשיב על דבריהם הטהורים, והמפקפק על דבריהם מעיד על עצמו שאינו מאמין בתורה שבעל פה, אם כי יבוש מלהגיד זה בפה מלא, עכ"ל והם דברים הנקובים ויורדין לשיתין, לסתום פי דוברי רעה וחורשי עון.

ודע דרוב דבריהם נאמרו עפ"י השערות וסברות בלבד, אשר כמ"פ סותרים הם את עצמם מניה וביה [ובאמת גם שי' ד"ר פסטר דא"א לדבר להיות נברא מעצמו בלי ביצים וכדומה, הוא סתירה גדולה לשי' ח"ו באופן בריאת שמים וארץ והמבין יבין] וכמ"פ מחזיקים החוקרים בדברים מסויימים כמציאות גמורה ממש כיתד שלא תמוט ולאח"ז באים חוקרים חדשים ומבררים דדברי הקודמים היו טעות גמור ומלעיגים על דבריהם, ע"י בלשון הפלתי (יו"ד סי' מ') וז"ל ובפרט יסודות כמו הטבע בנו עפ"י נסיון היום היתה ההסכמה כך וכאשר באו אנשים שראו ההיפוך אף הם נזורו אחור מהסכמתם ועשו כלל אחר, וכן תמיד וכו' עכ"ל

**במחלוקת חז"ל עם חכמי הטבע
אם יש בע"ח שנבראים מעצמם**

ע"י בספר הברית מאמאר כתב יושר פ"ח דהאריך בזה, ומביא בשם ספר ראשית למודים שמחזיק בידם והוא ז"ל

קצת מדברי רז"ל בצד מה, והי' זה שהם היו חכמים בלימודיות וטבעיות ודעתם רחבה, וסברו כי רז"ל היו חכמים לבד, וזה טעם שאמרו הלוא גם בנו חכמה ודעת עם שהם חכמים יותר. אבל הי"ל לשום לבם כי רז"ל היה להם רוח הקודש, ואליהו זכור לטוב שכיח גבייהו, ונשמתם ממרום עליון והיא נקיה, ואין יחס ביניהם לבין רז"ל. וצריכין אנו לכופ ראשנו ולקבל האמת מבעלי האמת... ודוק כי קצרתי מאד וזה הערה קטנה אבל היא פנת יקרת נגד החושבים לפקפק על דברי רז"ל, ודי בזה עכ"ל

וז"ל שו"ת שבות יעקב ח"ג סי' כ, שהוא דן באחד שהוא תותין, דהיינו אין לו חוש הריח, כיצד יעשה לענין הבדלה בברכת הבשמים, ומציין למאמר חז"ל (ברכות מג, ב) שמהריח-הנשמה נהנית ולא דווקא הגוף. וכותב דאף שחקרתי אצל איזה חכמי רופאים, ואמרו שבספריהם, ספרי רפואות, מבואר דמי שאין לו חוש הריח אין לו הנאה של כלום, מ"מ כיון שעיקר ספריהם הוא מחכמת אוה"ע, אריסטו וחבריו, אין לסמוך על דבריהם לדינא וכו' וכן עיקר דבריהם בנויים שהעולם הוא ככדור נגד סוגיא דש"ס דידן וכו', עיי"ש.

וז"ל ערוה"ש אהע"ז סר"ס יג (בעניין משך שיעור ההנקה - לענין הרחקת נישואין) "... וכלל גדול אומר לך, שרבותינו חז"ל לבד גודל קדושתם

הביצים שבאים מעלמא תירון שם
זקיני זצ"ל בטוב טעם עיי"ש

ועי' בשו"ת אפרקסתא דעניא
(מזקיני הרה"ג מבראשוב זצ"ל) סי' כ'
שמביא מספר חצי מנשה שכ' כדברי
חכמי האומות בזה ומביא ראיות מחז"ל
לזה, והוא האריך לסתור דבריו ומסיים
לדבריו הא דמני' קא רבי נפל בבירא
דהכל מעלמא אתי, אע"כ דאין לנו אלא
דברי חכמז"ל אשר מפייהם אנו חיים,
עכ"ל.

אין סתירה מדברי חז"ל לדברינו

אולם באמת אין סתירה מדברי חז"ל
בענין הכינים למש"כ החוקרים בזה
וכמוש"כ המכתב מאליהו (ח"ד מכתב
ט"ז בסוף הערה ד) וז"ל הא דמותר
להרוג כינה בשבת משום שהכינה אינה
פרה ורבה (שבת קז:). ואמר אדמו"ר
זצ"ל שבאלו ובכיוצא באלו לעולם אין
הדין משתנה אף שלכאורה הטעם אינו
מוכן לנו, אלא יש לאחוז בדין בשתי
ידיים בין לחומרא בין לקולא (ודלא
כדברי הר"י למפרונטי ז"ל בפחד יצחק
ערך צידה אסורה, שרצה להחמיר
שלא להרוג כינה בשבת כיון שנתברר
בזמננו בלי שום ספק שכינים פרים
ורבים ע"י זכר ונקבה ככל שאר בעלי
חיים, עיי"ש). והטעם, אמר אדמו"ר
זצ"ל כי את ההלכה ידעו חז"ל בקבלה
מדורי דורות, ואח"כ אמרו הסבר ע"ז
ולא ההסבר מחייב את הדין אלא
להיפך, הדין מחייב הסבר, והטעם

הכה על קרקדם שזה הוא נגד דעת
חכמנו ז"ל, ומביא ראיה לזה ממשנה
פ"ט דחולין עכבר שחציו בשר וחציו
אדמה הנוגע בבשר טמא באדמה טהור,
וכ' רשי' יש מין עכבר שאינו פרה
ורבה אלא מעצמו נולד מאדמה, כאשפה
המשרצת תולעים וכו', ועי' בתפארת
ישראל שם וז"ל ואני שמעתי
אפיקורסים מלגלגין על בריה זו
שנזכרת כאן ובסנהדרין (דצ"א א)
ומכחישים ואומרים שאינה במציאות
כלל לכן ראיתי להזכיר כאן מה שמ"כ
בספר אשכנזי שחיבר חכם אחד מפורסם
בחכמי האומות ושמו לינק, בספרו
הנקרא אורוועלט חלק א' עמוד 327,
שנמצא בריה כזאת בארץ מצרים
במחוז טהעבאיים ונקראת העכבר ההיא
בלשון מצרים דיפוס יאקולוס, ובל"א
שפרינגמויז, אשר החלק שלפניה ראש
וחזה וידיה מתוארים יפה ואחוריה
עדיין מגולמים ברגבי ארץ עד אחר
איזה ימים תתהפך כולה לבשר ואמר
מה רבו מעשיך ד' עכ"ד.

ועי' בספר אור הגנוז (מזקיני הרה"ק
משאטץ בלאנדאן זצ"ל) בפ' וארא דכ'
דברים נפלאים בזה ומביא דברי ספר
הברית הנ"ל ומאריך לברר דדברי
חכמינו ז"ל אמת והאיך נבראים הם
מעצמם, וגם מה שהניח הספר הברית
בצ"ע דאי כדברי חכמינו ז"ל למה
כשמניחין דברים סגורים בתוך כלים לא
יתעפשו, וע"כ דהעפוש באה ע"י

המוזכר בגמרא אינו הטעם היחיד*) האפשרי בענין, ואם לפעמים נתנו הסברים שהם לפי ידיעת הטבע שבימיהם חובה עלינו לחפש הסברים אחרים שבהם יתקיים הדין על מכונו לפי ידיעות הטבע שבימינו.

בענין הכינה ההסבר הוא, דכלל ידוע הוא שאין ההלכה מתחשבת אלא במה שמורגש לחושים, ולפי זה אולי

^{מבחינה} * ודבריו יובנו עפ"י דברי הגר"א וז"ל, הוא הי' אומר כל מה שאסרו חז"ל או תיקנו איזה תקנה מפני איזה טעם, אף שבטל הטעם הגלוי לנו - תקנתם ואיסורם במקומם עומדת, כי הם לא גילו אלא אחד מכמה וכמה טעמים הכמוסים עמהם, על כן אסור לעבור על דברי חכמים] אף שבטל הטעם הגלוי לנו.

וכ"כ בשמו בס' משך חכמה עה"ת (שמות, ריש פ"ב): מקובלים אנחנו מרבינו הגר"א, דאם כי במקום אשר חז"ל פירשו טעמם, בכל זאת עוד השאירו טמונים בסתר לבבם טעמים לאלפים גדולים ורבים, אבל לא זה לאוזן המון בני ישראל עיי"ש.

ועפ"י מובן דכמ"פ מצינו דאפי' בדברים דוודאי נשתנו הטבעיים, מימי חז"ל עכ"ז אמרינן דהלכה לא תשתנה, עי' ברמב"ם בפ"י הי"ג וז"ל אלו שמנו ואמרו שהם טריפה, אף על פי שיראה עפ"י דרכי רפואה שאינם מתים ואפשר שתחיה, אין לך אלא מה שמנו חכמים שנאמר ע"פ התורה אשר ירוך וכו' ולכאורה הלא כיון שחיה למה הוא טריפה, [עי' בחזו"א י"ד ס"ה ה' ובאגר"מ אבהע"ז ח"ב ס"ה ג' ענף ב'] אע"כ דלא ההסבר מחייב את הדין וכנ"ל, וכעין זה כי במהר"ם שיק י"ד ס"י רמ"ד.

ניתן לומר שמכיון שביצת הכינה היא קטנה מאד עד שלא היה ניתן לראותה כלל בתקופת מתן תורה, אין ההלכה מתחשבת עמה כלל והכינה שנולדה ממנה נחשבת כמתהווה מן החומר שהיא גדלה בו וניזונית ממנו, ולכן היא נחשבת לבריה פחותה ואין בה דין נטילת נשמה, וכעין זה ניתן להיאמר לגבי השרצים הגדלים בפירות, שהביצה שהטילה האם לתוך הפרי, שממנו נתהוו, אינה נראית כלל ונחשבת כאילו אינה במציאות, ולכן השרצים האלה נחשבים בהלכה כאילו נתהוו מן הפרי עצמו שגדלו בתוכו ומותרים באכילה כמו הפרי, כל זמן שלא שרצו על הארץ שלזה יש ריבוי מיוחד (סיפרא סוף שמיני עה"פ השרץ הרומש על הארץ). וכן כל כיוצא בזה. וגם בעצם הענין אם לא נמצא טעם הגון, נאמין באמונה שלמה שהדין דין אמת ואל ה' ניחל שיאיר עינינו למצוא הסבר מתאים. והוא אמת ויציב, כפתור ופרח.

וכ"כ הגר"ר שמעון שוואב זצ"ל בקובץ קול תורה תשרי תשנ"ז, (במכתב נאה שכתב בענינים אלו) וז"ל על פי הלכה אינו מתחשבין בפרו ורבו שאינו נראית לעינים טבעים ולא נתנה תורה למלאכי השרת עיי"ש.

ועי' בקובץ הליכות שדה גליון נ"א בשם הגרש"ז אוערבך זצ"ל דאם כשבאו לתוך הפירות לא היה נראים לעיניים מקרי מניה קגבלו ושרי עיי"ש וכ"ה בשש"כ פרק ג' אות ק"ה.

לביצי כנים ובלי הכלי הזכוכית גם היום נראים כעפרא בעלמא, וזה לא נקרא נראה לעיניים כיון דבשעת נתינת התורה ובשעת חכמינו ז"ל לא ידעו וראו זה, א"כ כמו"כ כאן נקראת אינו נראה לעיניים.

עוד טעם להתיר אף לפי דעת חכמי האומות

המעייין בהעתק דבריהם שבסוף הקובץ יראה דהם כותבים דער שבאה התולעת לתוך הדג אין הוא שרץ (NOT A WORM) ויראה מדבריהם דהם סוברים דבבריאתו אינו שרץ (WORM) ורק נתהפך ונעשית שרץ בתוך הדג ומה הם קוראים WORM לא נתברר לי, אבל כנראה דקודם שנכנסת לתוך הדג אינה בעל חי גמור, וכנראה דאז הוי רק כמו סעל חי (LIVE CELL) או כמו מיני באצילין דהחוקרים ג"כ סוברים דיש בהם איזה חיות, אבל אינו בעל חי גמור, ולדינא לא הוי שרץ כלל, וא"כ נעשה שרץ בתוך הדג ומקרי שפיר מניה קא גביל.

ואפי' אי נימא דהויא בע"ח גמור אף קודם שנכנסה לתוך הדג, מ"מ בהמציאות ברור דאחר שנכנס לתוך הדג נשתנה לגמרי צורתה ומהותה ונעשית מין בע"ח אחר, וכמו שכתבו הם בעצמם, וקודם לזה לא היתה יכולה לחיות יותר מב' שבועות, וא"כ הויא כבריה חדשה שנולד בתוך הבשר הדג ושפיר נקרא מניה קא גביל,

גם לפי דברי חכמי האומות יש להתיר דגים הללו

ולפי"ז גם בנידון דידן יש לומר כן, שהרי אף האומות העולם אומרים שבשעת שהוא באה לתוך הדג אין היא נראית לעיניים כמבואר בהעתק דבריהם שכ' בסוף הקובץ [והם כותבים דזה דומה ממש למה שהיו בני"א אומרים מקדם שבעלי חיים מתהווים מעצמם, והיינו דהיו מתחשבין רק עם מה שנראה לעיניים], וא"כ כיון דאנו מתייחסים רק למה שנראה לעיניים מקרי מינה קא גביל ושרי [נוראיתי מי שכ' דגודל התולעת הוא בערך 300 מייקראנס. וזה נקרא נראה לעיניים, ובאמת יש סתירות בין החוקרים בזה מה הוא גודל התולעת בשעת שנבלעת ע"י הדג, אולם באמת אפי' אם היא כשיעור זו עדיין לא נקראת נראה לעיניים, דזה ברור דאם לא היה יודע אדם שיש שם בתוך הדג איזהו דבר אחר לא היה מרגיש כלום, וכפרט בזה דהוא מראה לבן, דהלא הכנים שהביאו הפחד יצחק והמכתב מאליהו נולדים מביצי כנים הנקראים ניטס בלע"ז ואולו הניטס הם בוודאי גדולים יותר מהתולעים וגם נראים לעיניים, ומ"מ אמרינן דהכנה נקראת אינה פרה ורבה דאינה נראית לעיניים אעכ"ח הפ' שבעינינו לא היה מרגישים וראים כלל שיהיו אלו הניטס מולידים כנים, והא ראייה דער שחדשו כלי זכוכית המגדלת (מייקראוסקופ בלע"ז) לא חשבו אותם

התולעים הנמצאים בתוך הבשר ואין מחויב לבדוק אם אינם עוד בתוך הבני מעיים, ודוחק לומר דמיירי בתולעים ידועים הנמצאים רק בתוך הבשר דכבר כתבנו דמדברי הפוסקים מבואר דכל תולעים מותרים, וגם רבא אמר אנא איכל ולא בדק אי אינם נמצאים ג"כ בתוך הבני מעיים, אע"כ דבכל אופן מותר.

וטעם ההיתר ג"ל, דבאמת לא מצאתי בשום מקום ההסבר למה התולעים שבתוך הבשר הם מותרים ולמה לא חיישנן דהם מבחוץ ובאו מתוך הבני מעיים לתוך הבשר, ונ"ל דידוע דטבע כל גוף חי לדחות דבר חצוני, ובפרט דבר חי חצוני, משא"כ דבר שנולד מתוך הגוף עצמו שפיר יכול לישאר שם, וא"כ כיון דחוינן דהנך תולעים חיים בתוך הבשר ע"כ דמניה קא גביל ושרי ולפי"ז נראה דאם נמצאו בתוך הבשר ובתוך הבני מעיים והם מאתו מין אז אף אותן שבתוך הבני מעיים מותרים.

ודע דאיזה עירוב פרשיות מצאתי כאן, דמש"כ בשו"ת להורות נתן הוא בעינן השאלה שנתעוררה לפני כמה שנים כבעלגיא וענגלאנד בדגין הנקראים קאבריאלי, קאד, מאיע, מאידען, והם באים ממדינת נארוועיגען וממדינת דענמארק, ושם היה מוצאים התולעים בעיקר בתוך בני מעיים, וגם בחלל הבטן, וקצת בתוך הבשר ממש, ושם אמרו החוקרים דבשעה שהדגים

וז"ל מנחת עני (מבעל יד דוד מאמר שבע חקירות) מש"כ ר"ם להשיב הפילוסופי חדשה במה שאומרים שאין שום בריה נוברא מן העיפוש. לדעתי מלבד שאין להם ראייה אף דבריהם לא יזוקי לדברי חז"ל, אף אם נודה לדבריהם, ראו מימיהם תולעת הגבינה נולד בבשר ותולעת הבשר נולד בגבינה וכן בכל מין ומין יש אינסעקט מיחוד, וא"כ בע"כ יודו כי א"א לגדל מין זה של אינסעקט רק ע"י המין של האוכל או הדומם ההוא וא"כ אין סתירה כלל לדברי חז"ל עכ"ל וכוונתו דמש"ה נקרא מינה קא גביל דכח של בריה זו נולד ממין זו, ולפי"ז גם כאן שאומרים החוקרים שא"א להתולעת זו להתגדל בלי סדר זו, ואם לא היה נאכל ע"י הדג כבר היה מת אחר ב' שבועות וגם לא היה נברא שרץ זו דהוא משונה במהתו לגמרי ממה שהיה קודם ורק ע"י כח של הדג נתחדש לנו בריה חדשה שיכול לחיות כמה שנים ע"כ נקרא מניה קא גביל ושרי.

אי אמרינן כיון דנמצאו ג"כ בתוך מעייה אמרינן דהם אסורים

וראיתי מי שרוצה לאסור עפי"מ שכ" בשו"ת להורות נתן (ח"ט סי' כ"ד) שכ" דאם נמצאים ג"כ מאותו מין בתוך הבני מעיים שהרי התולעים שבבני מעיים וודאי אסורי ע"כ אף מה שהוא בתוך הבשר אסורי דאמרינן דמתוך הבני מעיים נכנסו לתוך הבשר עיי"ש והדברים צע"ג, דא"כ למה מתירין

הם גרים בתוך הבשר הדג כמה שנים
 דהא הם גרים בתוך השק הקטן (הנקרא
 סיסט בלע"ז CYST) וזה נעשית מחיים,
 וע"כ שרי אף דמצאו ג"כ בתוך הבני
 מעיים, וכנ"ל ובאמת שיש שם עוד צד
 לאסור דדילמא כבר פירוש וחשש זה
 אינו שייך כאן דהא בתוך השק הם,
 ועוד חילוק יש דתולעים דשם הם קצת
 יותר נראה לעיניים דהא הם באים
 מביצת סיעל או דאלפון ואח"כ נאכלים
 ע"י דג הנקרא שרימפ, כמוש"כ
 החוקרים שם.

חיים אין התולעים נכנסים לתוך הבשר,
 ורק אחר מיתת הדגים מרגישים
 התולעים איזה לחץ ומתחילים לברוח
 לתוך הבשר ולכן מצאו נקבים חדשים
 בבשר הדג דכנראה שעשו אותם אחר
 מיתת הדג, וע"כ שם יש יותר צד
 לאסור, דכנראה שהם תולעים של הבני
 מעיים שנכנסו לבשר, דהא חזינן
 הנקבים, משא"כ כאן בדג שאנו דנים
 בו אין התולעים מצויים כלל בתוך
 הבני מעיים, ורק בלאברעטאריס ע"י
 המייקראוסקופרואים רואים אותם, וגם

הרב ישראל דוד הארמפנעס

דומ"ץ בביה"ר דהתאחדות הרבנים

בעמח"ס ישראל והזמנים ג"ח, שו"ת נשמת שבת ב"ח, שו"ת ויברך דוד ב"ח, ושאי"ס

בירור להיתר בענין הנ"ל

הנמצאים כהיום (במין דגים הנ"ל, וכן בשאר מיני דגים שנמצאים תולעים בתוך בשרם) שהתולעים נולדים מביצים, ולא גבלי מינייהו כלל, וכפי מה שאומרים המומחים דרך גדילתן כך הוא שתולעים (שבתוך הדגים) מטילים ביצים קטנטניים לתוך הים, וביצים אלו עדיין אי אפשר להם להוציא תולעים אא"כ יגיעו קודם לבעל חי אחרת וכשישהו שם משך זמן וינקו ממנו חיות אז מתגדל ויוצא ממנו תולע, והטביע הקב"ה ששרימ"פ (שהוא שרץ הים) יאכל ביצים אלו ובתוך השרימ"פ הביצה מתפתח ויוצא כעין תולע קטן מאוד (שעל פי רוב עדיין אינו ניכר כלל לעיני האדם) ואח"כ בא הדג (שאנו דנין עליה) וכולע את השרימ"פ, ואח"כ כשהשרימ"פ נתעכל בתוך מעי הדג התולע אינו מתעכל ונשאר בתוך הבני מעיים של הדג ומשם הוא נכנס לתוך בשר הדג וכשהוא שוהת שם משך זמן ממוצע הוא מתגדל שם לתולע הרוחש, ואח"כ כשדג אחר (הנקרא פיי"ק-פיי"ש) אוכל דג זה ודג זה מתעכל בתוך מעי הפיי"ק-פיי"ש אזו נגמר יצירתו וקומתו של תולע זה ואז מטלת שוב ביצים לתוך הביצים וחוזר

אודות השערוריה על הדגים מסוג מין וויי"ט-ט-פיי"ש (וויניפע"ג בלע"ז) שנתברר שמצוי בתוך בשרם תולעים, וכשנתפרסם הדבר נעשה כל הגולה כמרקחת אש ונחלקו אודתם הרבנים הגאונים חכמי ופוסקי זמנינו שליט"א זה אוסר וזה מתיר, ואמרתי לכתוב ראשי פרקים מה שיש לדון בזה.

באמת כבר נתעוררה שאלה זו מלפני הרבה שנים (בשנת תשל"ח לפ"ק) כשמצאו תולעים בבשר של מין דג הנקרא סעבע"ל-פיי"ש, ואז כבר נשאו ונתנו בזה הרבנים הגאונים זקני גדולי ישראל דאז שמקצתם כבר שחל"ח זי"ע ועלתה הדבר להתיירא.

ומקודם אקדים הקדמה קצרה דבגמ' מס' חולין (דף סז:): מבואר דתולעים הנמצאים בדגים בתוך הבשר או בין עור לבשר מותרין דמיניה גבלי (בהיתירא) כל זמן שלא פירשו לחוץ, דלאו שרץ על הארץ נינהו, והכי איפסקה להלכה בשו"ע יו"ד (סי' פ"ד סט"ז) דתולעים הגדלים בדגים בין עור לבשר או בתוך הבשר מותרים, אלא מה שנתעורר בזה הוא היות שנתברר ע"י בדיקת לאברעטאר"י שהתולעים

שהיה בימי חז"ל, נמצא ששוב אין כאן סתירה לדברי חז"ל.

מיהו לענ"ד לא תלוי בזה כלל, דהתם המדובר במציאות שתלוי בהטבע [כגון ההוא דאמרו כל היולדת לט' חדשים אינה יולדת למקוטעין], אבל לעומ"ז יתכן לומר שנשתנה מציאות הטבע מימי הש"ס, דבאמת בימי הש"ס כך היה אבל מחמת סיבות שונות יתכן שנשתנה הטבע [שכידוע יש הרבה סיבות שעלולין לשנות הטבע, כגון האיקלמיים, או מהות המאכלים והמשקאות, מקום וסביבות הדיור וכו', וע' חז"א (יו"ד סי' ה' אות ג' ד"ה ואף)] וכדמצינו בפוסקים שנתקטנו השיעורין בזמנינו, וכן מצינו שבזמן חז"ל היה הקות דם רפואה ואילו בזמנינו הוא סכנה, וכן בזמנינו נחלשו הדורות לענין כמה הלכות וכו' וכו'.

אבל בנידונינו אין המדובר אם המציאות נשתנה, שהמציאות נשאר אותו המציאות כמות שהיה בימי חז"ל, אלא שמה שאנו דנין עליה הוא שיש מקום לפקפק על הנחת חז"ל בטעמא דמילתא שהתירו חז"ל דבר שיש מקום לאוסרו, שאנו רוצין לפקפק על הנחתם וסמך ההיתר שלהם לומר שטעו בדמיון שכהיום ע"י חכמת הטעכניק אנו רואים יותר שורשן של הדברים, ומתברר שח"ו לא הבינו ולא ירדו לעומקן של המציאות, ולכאורה מהלך כזה הוא חשש כפירה שכללא קיי"ל שהכופר באחד מדברי חז"ל הוא אפיקורס, שהלא

חלילה כל מהלך הנ"ל כגלגל החוזר (ולפי דבריהם ככה הוא בכל מיני תולעים שבעולם שכנ"ל הוא דרך בריאתו וקיומו וחיותו ונקרא בלשונם ליי"פ-סייקע"ל).

ומעתה נתעורר השאלה דלכאורה יש לאסור תולעים אלו חדא דלפי מה שהן אומרים שבדקו ע"י בדיקות מציאותית (לא טעאר"י בעלמא) נתברר דלאו מיניה גבלי (וכבר אמרו חז"ל חכמה בגוים תאמין), שנית היות שהביצה הוא ביצת תולע ושרץ טמא נמצא שהביצה עצמו אסורה מצד כל היוצא מטמא טמא.

אמנם דא עקא שלכאורה מסקנת חכמי הטבע הוא כנגד הנחת חז"ל, וממילא לכאורה אמרינן אשר פיהם דיבר וימינם ימין שקר כדכתבו הפוסקים בכמה מקומות דכשחכמי הטבע מכחישים מאמרי חז"ל אין אנו מתייחסים לדבריהם כלל.

אבל לעומת זה דעת איזה רבנים גדולים לאסור מצד הא דקיי"ל בכמה מקומות דנשתנו הטבעיים [ע' תוס' ע"ז (דף כד: ד"ה פרה, ובהנסמן שם)], ובתשו' הרשב"א (סי' צ"ח) וברמ"א אה"ע (סי' קנ"ו ס"ד) ובשדי"ח (מערכת ט' כלל ה' ח'), ובעוד כמה מקומות רבו אין מספר, ולא אמרינן דהוי הכחשה להנחת חכמי הש"ס, א"כ הכי נמי בזה אולי נשנה המציאות ממה

בזמני היום והלילה (ש"ל שזמן צאה"כ הוא בשיעור ד' מיל אחר שקעה"ח) על סמך שיש שתי שקיעות, משום דדבריו אינם מתאימים לחכמי אומות העולם שהודו להם חכמי ישראל, היינו כאמור שכבר מוזכר בש"ס שנראין דברי חכמי אוה"ע, לא בשא"ד, ועוד דהתם יש שיטות הגאונים שסבירא להו דלא כר"ת על כן בצירוף שדברי ר"ת הם כנגד חכמי אוה"ע ס"ל למהר"ם אלאשקר שנקטינן כהגאונים, ועוד דבאמת שבאמת גם התם רבו גם רבו הראשונים שתפסו להלכה כשיטת רבינו תם, ולא חששו לטענתו של המהר"ם אלאשקר ז"ל, ואף שכתבנו בספר ישראל והזמנים שיש מקום ליישב שיטת ר"ת אף לפי חכמי אוה"ע, היינו לפלפולא אבל להלכה סמכינן על הראשונים בלי שדע איך להתאים דבריהם להמציאות, ושוב אנו מתעמקין ומפלפלין להתאים את ההלכה עם דברי חכמי אוה"ע.

ואף אם נימא שאינו מוכרח מדברי הש"ס עצמו שדגים אלו מותרין [שיש לפרש פירושים שונים בגמ' יעו"ש בגוף הסוגיא, ובפרט שבאמת דעת הרמב"ם (בפ"ב מהל' מאכלות אסורות הי"ז) לאסור כל מיני תולעים הנמצא בדגים בחייהם], אבל מ"מ מאחר שנפסקה בשו"ע להתירא בלי חולק וכן נהגו רבותינו ואבותינו ואבות אבותינו משך כל הדורות, נמצא שאם נימא שבעלי השו"ע טעו בדמיון א"כ אתה מוצא

כל בר בי רב יודע שהקטן שמחכמי הש"ס היה בכוחו להחיות מתים, וכל דבריהם נכתבו ברוה"ק, והוא תורת הבעל פה המסורה לנו איש מפי איש עד משה רבינו ע"ה (כמבואר במשנה ריש פרקי אבות), ודברי חכמי אוה"ע שמתנגד לזה הוא כאפס ותוהו, ודברי חז"ל שרירין וקיימין, לא בטלין ומבוטלין לעולמי עד ח"ו, ואף שנמצא באחרונים שאנן סומכין על רופאים וחכמי אוה"ע לענין לחלל שבת על חולה ולטהר אשה לבעלה ולענין איסור והיתר כמובא בדברינו בשו"ת ויברך דוד (ח"א דף נ"ה), היינו בכירורים מעשיים בדברים שאנו מסופקים בהם שאין אנו יודעים מציאותם].

[ואף דמבואר במס' פסחים (דף צד:)] דנראין דברי חכמי אוה"ע יותר מדברי חכמי ישראל, במה שאמרו חז"ל אמרו אבל ח"ו שאנו קרוצי חומר נאמר כן על הראשונים כמלאכים, ועוד דאף שם מביא הגרעק"א בגליון הש"ס משטמ"ק (כתובות דף יג) משם ר"ת דרק נצחו אוה"ע בטענות אבל האמת עדיים עם חכמי ישראל (כמו שאומרים בתפלה ובוקע חלוני רקיע, ועוד דשאני התם שאינו מחלוקה בדבר הנוגע להלכה כל כך, משא"כ לומר שחכמי הש"ס טעו במציאות הנוגע להלכה ועי"כ התירו איזה דבר בטעות, זה חס מלהזכיר, דבודאי רוה"ק שרתה עליהן שלא יטעו בדבר הלכה, ואף לתשו' מהר"ם אלאשקאר שדחה שיטת רבינו תם

(פרק במה טומנין אות שכ"ט) ובס' או"ז (סי' נ"ד) ובסמ"ק (מ' רפ"ב) ס' ריקאנטי (סי' קי"ד) [[ודלא כשיטת ספר יראים שאוסר, והכי נפסק בשו"ע סי' של"ו סעיף ג', ואעפ"כ כ' בס' תפארת ישראל (כלכלה"ש מלאכת זורע) דהיות דלפי חכמת אקאנאמיע אדרבה מי רגלים טובים מאוד לזבל הקרקע, והמזבל הוא תולדה דחורש על כן יש לאסור עיי"ב, [נוע' בתוס"ח שעל החיי"א לאחר שהביא ד' הכלכלה"ש סיים ויש להחמיר בספק דאורייתא, גם בערוה"ש (סכ"ב) מביא לד' התפא"י (וכנראה שחשש לו), וכן בס' תולד"ש כ' שיש להחמיר, וכן בס' מנחת שבת (סי' פ' סקק"י) לאחר שהביאו כ' שאם בקל לזוהר מלהטיל מ"ר במקום זרוע אולי ראוי להחמיר], מיהו יש ליישב בכמה אנפי חדא דשאני התם שבאמת יש דעה בראשונים שאוסר כמבואר בס' היראים על כן אמרינן דהיות שחכמי הטבע מסכימים עמו יש לחוש לדבריו, וכ"נ מלשון ס' אגלי טל (זורע אות ט"ו) שכ' שהיות שכבר העיד בעל כלכלה"ש שמי רגלים טובים מאוד לזבל הקרקע על כן אין בידינו להקל "נגד דעת ספר יראים שאוסר" עיי"ב, ועוד דבלא"ה מביא במג"א שם מס' הזכרונות שאוסר [והגם שכ' בא"ר סק"ז ובתור"ש סק"י דלא החמיר אלא בשאר משקין לא בדבר עז, מיהו המעיין בדברי ס' הזכרונות בפנים (מלאכת החורש) יראה שבהדיא אוסר גם להטיל מ"ר ולשפוך יין], ואין לומר דא"כ

לע"ז על כל הקדמונים שכאילו נכשלו במאכלות אסורות דאורייתות, ועוד שעיי"כ ח"ו אתה נותן יד לפושעים לומר שדברי השו"ע אינו תורה מן השמים, וזה הוא רעיון מקור מושחת של הרעפארמים ימח שמים שפיקפקו על סמכות בעלי השו"ע בקביעות ההלכה, וידוע שכל גדולי ישראל האמיתיים משך כל הדורות קיבלו דברי השו"ע כתורה מסיני, שאין רשות להרהר אחריהן, ומינה לא נווע, וידועים דברי הרשב"א (בתשו' סי' צ"ח) מובא בש"ך (יו"ד סי' נ"ז סקמ"ח) אהא דאמרו חז"ל בטעם איסור טריפה משום שאין כמוה חיה, דמ"מ אף אם המצא תמצא שיחיה אעפ"כ נשאר הפסק שהוא טריפה ואסורה "דאין להכחיש בשום ענין דברי חז"ל שאמרו שהיא טריפה (עייש"ע), והרמב"ם כ' (בפ"י מהל' שחיטה הי"ג) שאע"פ שיראה בדרכי הרפואה שבדינו שמקצתן אינן ממתין ואפשר שתחיה מהן "אין לך אלא מה שמנו חכמים שנאמר על פי התורה אשר יורוך עכלה"ט (וע' חזו"א יו"ד סי' ה' אות ג' ד"ה ואף).

ואל תשיבנו ממה שמצינו לכמה ראשונים דמותר בשבת להשתין על זרעים משום דמי רגלים עזין ושורפין את הזרעים [ספר התרומה (סוס"י רל"ה) הגהות מרדכי (פרק כלל גדול) בס' אר"ח (הל' שבת אות ז') ובס' כל בו, ובהגהות מיימונית (פ"ח אות ג') הרשב"א בתשו' (סוס"י תרכ"ג) במרדכי

כל שכן, וביותר לפי מה שכ' התוס' שם דהיינו במידי דאכילה דגנאי הוא לצדיק שאוכל דבר איסור, כל שכן שהם מלהזכיר שכל צדיקי הדורות נכשלו במאכלות אסורות.

* * *

ועכשיו נחזור לנידון שלנו הנה זה ברור שאם המצא תמצא דבר א' שחכמי האומות העולם יאמרו שונה ממה שקבעו חז"ל ונוכל למצוא מהלך לתרץ דברי חז"ל מסתבר שנאמר כן, ואם המצא תמצא שיכחישו להדיא דבר שקבעו חז"ל אין אנו מתחשבים עם דבריהם כלל ואמרינן כנ"ל שפיהם דיבר שוא וימינם ימין שקר, מכל מקום בדבר שיש מקום להתאים דבריהם עם המציאות נראה שיש לנו לפרש ולבאר דברי חז"ל שיתאימו עם המציאות, וזה נוכל לומר גם בנידונינו שאף בלשון חז"ל הוא דמיניה גבלי, אין כוונתם מיניה ממש, בלא תערובות גוף זר כלל, רק מאחר שלפי שהאדם לפי מראות עיניו ישפוט אינו רואה גוף זר שיהיה מעורב בגידול התולעים, על כן בלשון חז"ל זה נקרא מיניה גבלי, אף שע"י ראייה מייקראסקאפיק"ס רואין תערובות גוף זר ביציר התולעים.

ובאמת לא בזה בלבד הריון אלא אם באנו מצד טענה הנ"ל היה לנו לאסור כל התולעים שבפירות מעופשים ושכגינה, דהפוסקים התירוהו (כל זמן שלא רחשה בארץ) משום דנולדים מן

בנידונינו נמי הא דעת הרמב"ם לאסור תולעים הנמצא בכשר הדגים בחייהם, א"כ נימא דהיות שחכמי הטבע מסכימים עמו יש לנקוט כוותיה כנגד הכרעת הש"ע, דזה אינו דשאני התם דכל היסוד שכ' בספר התרומה שמי רגלים אינו מועיל לזרעים המציא מסברת עצמו בלא שום ראייה ומסך מן הש"ס (ונסתייע ממה שרואין שמשתמשמין עמהם להעביר לכלוך מעל הבגדים), בזה יש מקום לומר כנ"ל, משא"כ בזה מאחר דלרוב הראשונים והפוסקים שמתירים הוא משום שמפרשים כן דברי הגמ' וא"כ דבר זה מפורש בדברי מסורת חז"ל ביסוד שורש תורה שבעל פה להתיר, ובזה לא שייך ח"ו טעות, ועוד דבאמת המ"ב בס"י של"ו שם (בבה"ל ד"ה או) כ' שלא נהגו העולם ליזהר בזה כלל עיי"ש, הרי דלא כ' דלאו שפיר דמי המנהג שמקילין [ומה שנמצא במאירי (מס' נדה דף יז ע"ב) שחולק על פירוש המשנה שפירש בגמ' והראשונים יעו"ש, אבל מ"מ להלכה הכל עולה לקנה אחד עיי"ש ודוק].

ובפרט בנידונינו שח"ו ואי אפשר לומר שהיה טעות במה שהתירו חז"ל והפוסקים תולעים שבדגים שאם אתה אומר כן נמצא שנכשלו והכשילו את הדורות בתועלים האסורים מה"ת, והא כבר אמרו חז"ל (במס' גיטין דף ז.) השתא בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידן צדיקים עצמן לא

(שלדבריהם אין נמצא דבר כזה שדבר חי תתהווה מעצמו, אלא הכל פרה ורבה מין ממינו).

וכבר עמדו על המחקר בהא דנפסק בשו"ע או"ח הל' שבת (סי' שט"ז סעיף ט') דמותר להרוג הכינים שבראש האדם דאינו חייב בשבת משום נטילת נשמה אלא בבעלי חי הפרים ורבים או הבא מן העפר (שדינו כפרה ורבה כיצירת האדם עפר מן האדמה), משא"כ כינים שמתהווים מן הזיעה לא חשיבא בריה ואינן פריין ורביין, ואילו לפי חכמי הטבע גם הכינים שבראש האדם פרים ורבים, וכבר עמד בזה רבינו החוות יאיר בספרו מקור חיים שם בקיצור הלכות, וז"ל מה דקשה (ע"ז) על פי החקירה על דארז"ל דאינה פרה ורבה עכ"ל, (אבל חבל שנאבד פירושו הארוך שבו ביאר הענין), ועל כן נמי מצדד בס' תורת שבת (שם סקט"ו, ובסי' ער"ה סק"א) שבאמת אינו מותר להרוג אלא כינים שבבגדים שזה מתהווה מן העיפוש, לא כינים שבראש (הפריין ורביין), אמנם גם הוא אין ולא ורפיא בידיה שמתיירא לצאת נגד ההלכה שבשו"ע, ובשו"ת שבה"ק (ח"ג סי' קכ"ו) כ' דצ"ל דבזמן חז"ל הכינים שבראש לא היו פריין ורביין, ומביא שדיבר עם רב גדול בירושלים ודעתו היה ג"כ להחמיר מאחר שרואין בחוש שהכינים של זמנינו מטילין ביצים, ולולי דמסתפינא הייתי אומר גם בזה שח"ו לומר שבעלי השו"ע טעו בדמיון

העיפוש [וע' רש"י פ' בשלח עה"פ וירם תולעים ויבאש וגו' שמקרא הפוך הוא, ועיי"ש ברמב"ן], דלפי חכמי הטבע ג"כ אי אפשר לשום בריה להוולד מעצמו, אלא כולם פרים ורבים, ולדעתם מציאות התהוות תולעים שבפירות מעופשים ובגבינה כך הוא דכשהפרי או הגבינה מתחיל להתעפש קצת ולהוציא ריח זה מביא שכמה מיני זבובים ותולעים מתקרבים אליהם וכשהן מתקרבים הן מטילין עליהן ביצים (מיקראסקאופיי"ס שאינה נראה לעין האדם) ואח"כ כשהביצה מתקשר עם הפרי המעופש או עם הגבינה אז מתפתח הביצה ומתגדל עד שנוצר ממנה תולעים (ויבאש וירום תולעים), ואם נאמר דעל כן תולעים אלו מיקרי תולעים שבאו ע"י פו"ר אם כן אתה מוציא לעז על אבות אבותינו ורבותינו זה אלפי שנים שאכלו תולעים האסורים מה"ת, וחס מלהזכיר לומר כן.

וכן אם נאמר נחליט שזה מיקרי פרה ורבה א"כ נפל לבירא הא דנפסק בשו"ע יו"ד הל' מקוואות (סי' ר"א סעיף ל"ג) דכל "שתחלת ברייתו מן המים" כגון תולעים אדומין מטבילין בו (והוא גמ' מפורשת במס' זבחים דף כב.), וכן הא דנפסק בשו"ע או"ח הל' נט"י (סי' ק"ס ס"י) דנוטלין לידיים בכל דבר שתחלתו מן המים כגון תולעים אדומים (שתחלת ברייתו מן המים) שריסקן יעו"ש, והא לחכמי אוה"ע התולעים שבמים פרים ורבים ומתהווים ג"כ מזכר ונקבה

להם ואומרים שאי אפשר להמצא כזה, ובתוה"ד כ' לו השואל (בדף קז טור א') להטיל דופי בהסכמת חכמי אוה"ע שאין שום בריה נולד מן העיפוש רק מן הביצה דוקא מאחר שהוא כנגד דברי חז"ל יעו"ב, והגאון הנ"ל השיב לו וז"ל במה שאומרים (הפילוזופיים) שאין שום בריה נברא מן העיפוש, לדעתי מלבד שאין להם ראייה, (מ"מ) אף דבריהם לא יזיקו לדברי חז"ל דהכי נמצא תולעת הגבינה נולד בבשר או תולעת הבשר נולד בגבינה, אלא ודאי, דבכל מין ומין יש אינסעק"ט מיוחד, וא"כ בע"כ יודו כי אי אפשר לגדל מין זה של אינסעק"ט רק ע"י המין של האוכל או דומם ההוא, וא"כ אין סתירה כלל לדברי חז"ל עכ"ל, פי' דא"כ ממילא שגם האוכל יש לו חלק גדול וניכר ביצירת התולע ההוא, ושפיר מיקרי בשביל כך מינייהו גבלי, ואף אנו נאמר כך בנידונינו.

גם יש לדון בזה דנחשבין מינייהו קרבי מטעם זה וזה גורם ע' סברא כזו בספר הברית (ח"א (כתב יושר) מאמר י"ד פ"ח) כי יש מינים בבריות הדקות אשר טבעם להטיל ביציהם דוקא באויר המעופש כגון באויר האשפתות או האויר שסביב מאכל מסרת וכדומה ואם היו מטילים ביציהם במקום בלתי מעופש ומוסרת לא יתהווה מהם שרץ נפש חיה כלל "ונמצא זה וזה גורם" עכ"ל, וכן מובא סברא זו בשו"ת אמרי יושר (ח"ב סי' י"א), והדברים טובלים

והתירו דבר שראוי להיות אסור בהחלט, דיש מקום לומר דהיות שביצי כינים הוא דק מן הדק על כן לא נקרא בפי הבריות ביצי שיחשב הכינים היוצאים ממנו פריץ ורביץ, שו"מ שבס' פחד יצחק (ערוך צידה דף כ"א) כבר עמד על המחקר בזה, ודעתו נוטה לאיסור מחמת החלטת חכמי אוה"ע, ומביא ששאל על כך את רבו זצ"ל ואחר חליפת מכתבים מביא דעת רבו ז"ל שאין לזוז ממה שנפסק בגמרא דידן, אפילו כל רוחות החקירה האנושית באות ונושבות בו, כי רוח ה' דיבר בנו.

אמנם אף אם נחמיר שם היינו משום דשם כל אדם יכול לראות בחוש הביצים של הכינים כשמביטין בין השערות הדק היטב ונקראין ניט"ס בלע"ז (והן יוצאין ע"י סריקה מעולה), משא"כ בזה שאין נראה משהו לעיני האדם, וכן בנידונינו נאמר דהאמת עמהם אבל מאחר שהביצים מצד עצמן אין להם שום חיות ועדיין אינן ביצים מפותחים כמו ביצי תרנגולות רק אח"כ צריכין לעבור עוד שלב שתתדבק הביצה (לארווע"י בלע"ז) על בשר הרג ואחר שתינק משם חיות מתגדל ויוצא ממנו תולע זה מיקרי מינייהו גבלי.

וכבר נזכר סברא זו בס' יד דוד— מנחת עני (לגאון קדמון ר' דוד זינצהיים ז"ל) בעמוד קי"א (טור ב') במאמרו הארוך בדברים שמצינו כמה דברים בחז"ל שחכמי הטבע מתנגדים

מים שבכלים מתהווים מביצים שנפלו לתוך המים או המשקין.

[אלא שיל"ע אם ראוי לנו לקבל הנחותיהם שאי אפשר לשום דבר להוולד לא מן העיפוש ולא מן העפר (ומחמת זה באו הרבה מהם לכפור במעשה בראשית בהכתוב בהתוה"ק אצל אדם הראשון ויצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה), ונתעוררתי (ע"י הגאון ר' דוד שמידל שליט"א מדברי הרמב"ם בספר המצוות (מצוה קע"ז) דלדידיה הוא יש לא תעשה מיוחד בתוה"ק (ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ) שלא לאכול שרצים המתהווים מן העפושים ואינן מתהווין מזכר ונקיבה (לאחר שיפרוש מהפרי וירמוש בארץ) ונסתייע מהספרא שפי' הפסוק השרץ הרומש על הארץ שהכוונה אע"פ שאינו פרה ורבה יעו"ש, הרי לדבריו יש סמך בתוה"ק שנמצא מין כזה שאינו פרה ורבה, והרמב"ם (שם בסוף מצוה קע"ט) עורר להדיא על כך וזה לשונו שם ואינו נמנע התיילד הצירעה או הנמלה מן העיפושים ובתוך האוכלים אלא אצל הסכלים שאין להם ידיעה בחכמת הטבע, אלא יחשבו כי כל מין אי אפשר שיתילד איש מאישו אלא מזכר ונקבה בעבור שהם רואים זה הענין ברוב עכ"ל (אלא שצ"ע מה כוונתו במה שכתב איש מאישו), וכן בנוגע יצירה מן האפר ראה בתפארת ישראל (עמ"ס חולין פ"ט בועז אות ב')

אריכות גדול, ולא כתבתי בזה רק להעיר, ואין לדחות שהלא לפי דבריהם התולע כבר מתחיל להתרקם ולהוציא צורה בתוך השרימ"פ, לא בתוך הדג הטהור, דבאמת אף לפי דבריהם כל זמן שאינו נכנס לתוך הדג אינו נגמר להיות תולע גמור רק הוא ממוצע בין ביתה לתולע (ונקרא בלשונם לארוע"י), ורק בתוך הדג ע"י כוחות וטבעיות של הדג הוא משתנה צורה עד שנוצר ממנו תולע הרוחש (אבל מקודם עדיין אינו יכול לרחוש כלל), על כן אמרינן שזהו יצירתו (ובזה יש לדחות מה שכו' בשו"ת שבט הליוו דלהלן שהיות שהוא יוצא מהשרימ"פ לתוך הדג על כן מיקרי פירש לארץ, דיש לדחות דדוקא לאחר שכבר יכול לרחוש פירש לארץ הוא שנאסר.

או כלך בדרך זה שלא חשבינן יצירה במינין אלו אלא משנעשין שרץ הרוחש או עוף המעופף, אבל לא מתחשבים עם הביצים כלל, תדע שבגמ' (חולין דף סו:) גמרינן מפסוק דשרצים שבמים המתהווים במים או בשאר משקין שבכלים (או בבורות שאינן נובעין) מותרין (כל זמן שלא פירשו) דהתורה התירה תולעים המתהווים בתלוש כל זמן שלא יצאו וישרצו על הארץ, ואילו אם נפל זבובים קטנים לתוך המים אסורים מה"ת משון דלא שרינן אלא אותן שנתהוו מעצמן בהמים, ואילו לחכמי הטבע גם

ועוד שלישית דהיות שביצים אלו הן קטנטניים ביותר שאינה נראית לעין האדם כי אם ע"י ראייה ע"י זכוכית מגדלת הנקרא מייקראסקאו"פ אין שם ביצה עליה כלל, ולא עליה נאמר שום איסור או היתר של התורה"ק, שהתורה"ק לא דיברה ממינים כאלו, על כן אף שאח"כ מתגדל ביצה קטנטי זה, מאז מתחיל יצירתו (ואחר שכתבתי הנ"ל ראיתי מובא שכן גמי כ' סברא זו בעמח"ס מחזה אליהו שליט"א).

ואמרתי להביא כאן מדברי האחרונים שמדברים בנקודה זו שאין מתחשבים במציאות של דבר שאינו ניכר לעין בשרי של בני אדם.

[א] המבואר באחרונים דמותר לאכול מיני תולעים שאינו נראה בעיני הבריות כלל אבל ע"י מייקרעסקאו"פ הן נראין רוחשין, שהקילו בזה הרבה אחרונים, ע' בחכמת אדם (בינ"א כלל ל"ח סי' מ"ט, ודלא כספר הברית שאסור לאכול חומץ מפני שהמסתכל במיקרוסקופ"פ יראה שהחומץ מלא רחשים רוחשים, דהכל הוא דלא ניתנה תורה למלאכי השרת ולא אסרה תורה מה שאינה נראה לעין האדם), ובערוה"ש (סי' פ"ד סל"ו) ובשו"ת טוטו"ד (מהדו"ת קו"א סי' נ"ג, שכידוע שאומרים חוקרים מומחים שאף כשנסתכל במים מסוננים במייקראסקאו"פ נראה בהם תולעים רוחשים) ובחידושויו חכמת שלמה (יו"ד סי' פ"ד) ובדרכ"ת (סי' פ"ד סקצ"ד) ובשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' קכ"ב).

על המשנה שם (מ"ו) עכבר שחציו בשר וחציו אדמה וכו' פרש"י שהוא מין עכבר שאינו פרה ורבה אלא מעצמו נוצר מהאדמה "כאשפה המשרצת תולעים" (שרבים הלעיגו על זה שליכא מין עכבר כזה, ולא שייך במציאות כלל), שכתוב בספר של מלומד גדול מגדולי חכמי אוה"ע שנמצא בריה כזאת בארץ מצרים (בלע"ז שפרינג-מוי"ז) אשר החלק שלפניה ראש וחזה וידים מתוארים יפה, ואחוריה עדיין מגולמים ברגבי ארץ, עד אחר איזה ימים שאז תתהפך כולה לבשר יעו"ש, ובאמת שכבר כ' הרמב"ם בפ"י המשניות שם שמין עכבר הנ"ל הוא ענין מפורסם מאוד לרוב המגידים לי "שראו" זה עכ"ל, וכבר מביא בספר הברית הנ"ל דעת האומה"ע הנ"ל שלא ימצא שום רמש בעולם אפילו בקטני הכמות עד מאוד אשר יתהווה מן האשפתות או מן עפר הארץ או ממקום נסרח או ממאכל נבאש, רק יתהוו מן הביצים אשר יטילו (אמותם) בתוך האויר ויפלו על הדברים הנזכרים ואח"כ חום השמש יוציא מהם תולעים (ושבעל ראשית למודים הסכים לזה), ובעל ס' הברית השיג על דבריהם שדעת חכמי ישראל אינו כדבריהם כדיוצא מדברי חז"ל במס' חולין הנ"ל, והביאו נמי בשו"ת אפרקסתא דעניא (סוסי" כ') וסיים שכי ג"כ דאנו אין לנו אלא דברי חז"ל שמפיהן אנו חיינן, ודלא כחכמי אוה"ע].

באונס", ועיי"ש במחז"א שהאריך בזה, וכי דכמו כן תולעים הנראין רק ע"י זכוכית מגדלת אינן בכלל איסור תולעים שאסרה התוה"ק, ומה שכי" הח"ס לבדוק עלי חזרת ע"י זכוכית מגדלת (וכעיי"ז כי בשאילת יעב"ץ ח"ב סי' קכ"ד), היינו משום שעל ידו מבחינין בטוב דברים שאין יודעין מהותן אם אלו הן תולעים יעו"ש, ונממילא שלק"מ מה שהשיג עליו בשו"ת טוטו"ד הנ"ל, ומה שכי" באג"מ שם שחולה שפסק לנשום מ"מ אם רואין ע"י ראדיאגרא"ם תגובות הלב שעדיין יש לו איזה חיות דמחוייבים להשתדל ברפואתו, ומותר אף לחלל שבת לרפואתו, לא דמי להנ"ל כמו שהאריך שם דבאמת מאז ומתמיד היו מיעוט אנשים מיעוטא דמיעוטא שלאחר שפסקו לנשום עדיין היו יכולין לחיות, אלא דבעלמא אזלינן בתר רובא דעלמא, ועכשיו מתגלה ע"י כלי מכשיר הנ"ל שאיש זה הוא מן המיעוט שאינו מצוי הנ"ל.

[ועל פי הנ"ל כי עוד שם (בא"מ אה"ע ח"ג סי' ל"ג) דחרש שמתחיל לשמוע ע"י מכונה שבאזניו דעדיין שם חרש עליו כיון שאינו שומע על ידי עצמו יעו"ש, אמנם יש לפקפק בזה ואין כאן מקומו, וע' באחרונים לחלל שבת על נפל שכהיום ניתן להחיותו כשישמוהו באינקובעטע"ר].

[ב] בתפא"י (פ"ב דמס' ע"ז בועז אות ג') בדגים שע"י זכוכית מגדלת

ומצאתי בהדיא בהלכות ומנהגי רבינו המהר"ש (סי' תס"ד) שכי' שתולעים שאינן נראין אלא בעת זריחת השמש שמותרין, וע' כיו"ב במג"א (סי' ל"ב סקט"ו) שמביא משם הב"ח דנקב שאיננו ניכר ונראה כי אם כשמימיין את הקלף כנגד השמש כשירה, [אמנם מדברי החכמ"א (בבינת אדם כלל ל"ח סי' מ"ט) והערוה"ש (סוסל"ו) יוצא לאיסור, וכ"י מד' הבן איש חי המובא בכפה"ח (על יו"ד סי' פ"ד סקכ"ו)].

וע"ע בשו"ת מחזה אליהו (סי' צ"א) שמביא משו"ת א"מ (חיו"ד ח"ב סי' קמ"ו) שהתורה לא אסרה רק תולעים ושקצים ורמשים שרואים אותם בעינים, ומביא שאמר לו נכד של הגאון ר' שמחה זעליג זצ"ל (דומ"ץ דק"ק בריסק) שכן העיד זקינו הג"ר שמחה זעליג ז"ל משמיה דהגר"ח מבריסק זצ"ל.

והוסיף הג"ר שמחה זעליג ז"ל דכמו כן אין מתחשבים אם רואין ע"י מייקראסקאו"פ טיפת דם על עד הבדוק, וכן אינה פוסלת ריבוע של תפילין, וכן אם רואין על ידו פגימה דק מן הדק בסכין של שחיטה, וכן אם על ידו נראה משהו חסר מן האתרוג, וסיים בזה"ל ואף אנחנו קטני קטנים ידענו לדבר פשוט שאי"צ לפנים, כי לא הוזכר בגמ', וכל הדורות הכשרים הגאונים והצדיקים לא השתמשו במייקראסקא"פ, וברור שהם קיימו כל התורה ולא נכשלו בשום דבר אף

בשׁו״ת קנין תורה (ח״ה סי׳ ג׳), [אבל בשׁו״ת שארית ישראל (או״ח סי׳ י״א-י״ב) שכי שכשירה דחשיב הפסק, ושכן נהגו סופרים מובהקים (מיהו אולי היה להן ראייה קצרה פחותה מסתם בני אדם), וע׳ בס׳ עקבי חיים (סי׳ א׳) שכי להחזיק בדברי הדובב מישורים, ולעומ״ז בשׁו״ת באר משה (ח״ה סי׳ ט״ז) נוטה להכשיר כהשארית ישראל, וכ״ה בשׁו״ת משנה הלכות (ח״ד סי׳ קכ״ח וח״ז סי׳ ט״ז)].

ד] בשׁו״ת מהרש״ם (ח״ג סי׳ שני״ז) דן לענין ס״ת הנעשה ע״י פוטוגראפיה באותיות קטנטיות ונקראת רק ע״י זכוכית מגדלת אם יש לו קדושה, ודעת המהרש״ם היה פשיט״ל דאין נפק״מ בזה (שלא העיר להקל מה״ט), ובשׁו״ת אבן יקרה (ח״ב סי׳ ל״ג) העלה להקל שאין לנו לדון אלא לפי ראות עינינו, גם בס׳ פסקי תשובה (ח״א סי׳ כ״ב) לאחר שהעתיק ד׳ המהרש״ם הנ״ל העיר עליו דיש לומר דכתב שאי אפשר לקרות כי אם ע״י מייקרעסקאו״פ לא חשיב כתב כלל, אמנם באמת יש לחלק גם משם דשאני התם דשם כתב היינו מה שבעיני בני אדם יכולין לקרוא הכתוב שם, אבל בלא״ה אינו בגדר כתב ומכתב (אלא כרשימה בעלמא).

ה] הבאנו למעלה משמיה דהגאון ר׳ שמחה זעליג זצ״ל וכ״כ בתשו׳ מים חיים (או״ח סי׳ רנ״ט) שאחרוג שרואין ע״י מייקרא-סקאו״פ שהוא נקוב לאו כלום הוא וכשירה, וכ״כ בס׳ מועדים

נראין להן קשקשים בשביל כך לא נעשה לדג טהור (מיהו יש לדחות דשא״ה דעל כן לאו שם קשקשים עלה שאינן לבוש להדג).

[ולכאורה יש להעיר ממה שכי התפא״י עצמו במס׳ עירובין (ריש פ״ד) שרבן גמליאל מדד תחום שבת (כשהיו על הים) ע״י פערש-פעקטי״ף יעו״ש, ולק״מ דמדירת תחום שבת הוא דבר טבעי שנמדד ע״י בני אדם, ואינו משנה אם התחכם והמציא כלי מכשיר או כלי מדידה טעכנעלאג״י למדדו על ידו ולהקל על עצמו, והכי נימא שאין להשתמש ולסמוך בדיני תורה על מורה שעות של זמנינו מאחר שפועלים בכח עלעקטער מה שלא היה בזמן התנאים ובעלי השו״ע].

ג] בכמה אחרונים דנו אם נדבקו אותיות של ס״ת אלא שע״י זכוכית מגדלת רואין שיש הפרש משהו ביניהן וסיים דיש לדון בכל דבר לפי הכרת חושינו, ולא נשגיח לחוש לדבר הנראה ע״י תחבולה, ע׳ בשׁו״ת מאורות נתן (לייטער, סי׳ צ״א) ובשׁו״ת בית דוד (לבנו, סי׳ ח׳), ובשׁו״ת דובב מישורים (ח״א סי׳ א׳) דאם ע״י ראיית עיני בני אדם יש כאן נגיעה אף שע״י מייקרעסקאו״פ רואין הפסק הרי״ז נחשב נגיעה דאזלינן בתר ראות האדם, וכן נקט בפשטות לאיסור בשׁו״ת שבט הלוי (ח״א סי׳ ד׳ אות ח׳ ובח״ד סי׳ קמ״א, דלהקל ודאי לא סמכינן עלה, מלבד מי שיש לו ראייה קצרה) וכ״כ

שאינה ניכר רק כשישומו אח"כ לפני השמש, וכתבנו מזה בשו"ת נשמת שבת ח"ו (שיצא לאור בקרוב בעזהשית"ב).

ח] בשו"ת ארץ צבי (סי' י"ב אות ב') כ' דאף שעכשיו בזמנינו יש כלי מכשירים שיכולין לעשות הריבוע של הבתים בצמצום גמור אעפ"כ אין חיוב להשתמש בזה, כיון דמעת מתן תורה עד עתה לא היה כלי זה וכשנתנה התורה נתנה על דעת שיהיה הריבוע כפי האפשר לאדם לשער ע"י מדידה יעו"ש (וכן נקט בפשטות בשו"ת אג"מ (י"ד ח"ב סי' קמ"ו וח"ג סוס"י ק"כ) שאי"צ לרבע תפילין ע"י מייקראסקאו"פ, ודלא כמו שמטו משמיה דהגרי"ז ז"ל שיש מעלה לעשות כן).

[ואגב לדברי הארץ צבי פשוט נמי שאין חיוב לבדוק בס"ת ע"י קאמפיוטער כיון שכלי זה לא היה בימי חז"ל, מיהו יש לדחות דשאני בזה שאנו חוששין שהיות שהבודקים מחופזים לגמור מלאכתן על כן אין בודקין בתשומת לב, ובדיקת סת"ם ע"י כלי הנ"ל הוא רק לתקן עיוות הבודקים של זמנינו שלבם בל עמם כל כך בשעת עבודתם, מיהו יש לחלק בין הנ"ל לנידון שאלתינו דשא"ה שכל דיני התורה ניתנה לפי מצב החיים בשעת מתן תורה, וכל שבשעת מתן תורה לא היה בכלל האיסור (כגון דברים הנראין רק ע"י מייקרעסקאו"פ לא עלייהו חל איסורי תורה אף בזמנינו שכבר יכולין לראותן ע"י כלי

וזמנים (ח"ב סי' קכ"ד) [אמנם למעשה כ' שם להחמיר דמאחר שכח הראייה שלנו לקויה (כמו שכ' באבן האזל מהמבואר במס' בכורות דף נד: דרועה רואה ממרחק ט"ז מיל, ואילו אנו אין רואין למרחוק כל כך) על כן אם רואין חסרון ע"י זכוכית מגדלת יש לחשוש שמא היה נכנס בגדר נראה בימי חז"ל, ועיי"ש דמיהת הא פשיטא דלגבי חסרון צריכין לבדוק האתרוג בהסתכלות היטב מקרוב], מיהו אין להביא ראיה מאתרוג שנמצא עלה מראה פסולה שנראית רק ע"י זכוכית מגדלת דכשירה, דהא שם אף שנראה אלא שאינו ניכר בהשקפה ראשונה אינה פוסלת, והטעם דכל שאינה ניכר בהשקפה ראשונה עדיין נקראת הדר בלשון ובעיני בני אדם.

ו] הבאנו למעלה משמיה דהג"ר שמחה זעליג ז"ל דכמו כן אין מתחשבים אם רואין ע"י מייקראסקאו"פ טיפת דם על עד הבדוק, וכן אינה פוסלת ריבוע של תפילין, וכן שו"ת באר משה (ח"ה סי' ט"ז) מביא מס' יד הים (דף יז.) דעד הבדיקה שאין נראה עליו שום דבר כי אם זכוכית המגדלת אינה טמאה.

עוד שם בשו"ת באר משה דנקב שאיננו נראה רק ע"י זכוכית מגדלת אינו פוסל בסת"ם.

ז] גם ידוע שדנו האחרונים לענין חיוב הכותב בשבת מהו כשכותב בכתב

עלייהו (ואינו בכלל איסור דכל היוצא מטמא טמא), ועל כן שוב נלך עוד פסיעה לומר דהתולעים המתהווים מביצים שאינן נראין לא חשיב פרה ורבה בין בנוגע היתר הריגת כינה בשבת, ובין בנידון שלנו לאכול דגים אלו שנמצא תולעים בבשרם, כדי שלא להשוות רבותינו הראשונים והאחרונים ובעלי השו"ע ונו"כ כטועים ואוכלי שקצים ורמשים ומכשילי הרבים חס מלהזכיר.

והנה כאמור בריש דברינו ששאלה זו כבר נתעורר מלפני שנים ונמצא באיזה תשובות מאחרוני זמנינו שדנו בזה בראש וראשון בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' פ"ג) מביא דלדברי חכמי אוה"ע כבר נתהוו התולעים בתוך השרימ"פ עצמה, ואח"כ כשהדג בולע השרימ"פ אף שהשרימ"פ מתעכל אבל התולעים נשארים קיימים, על כן דעתו שאם יחברר שהאמת כדברי חכמי אוה"ע שאז יש לחוש לאוסרים, אמנם יסוד דבריו ג"כ דאין זה סתירה לדברי חז"ל שהם התירו רק סוג תולע ידוע דנברא ודאי תוך הבשר עצמו, משא"כ סתם תולע הנמצא בתוך בשר הדג ואין לנו הבקיאות לדעת אם זה הוא סוג דרנא שהזכירו והתירו חז"ל אי אפשר לנו להתירם יעו"ב, גם בחלק ז' מספרו (בסי' קכ"ז) ציין על דבריו הנ"ל, וסיים בצע"ג סתימת השו"ע והפוסקים להקל בכל אופן, ואנחנו לא נדע מה להתיר ומה לאסור יעו"ש, וכן בשו"ת להורות

מכשירין, משא"כ בנידונינו שכמו שהוא עתה הן נראין וניכרין היטב היטב, וע' מה שכתבנו מזה בשו"ת ויברך דוד ח"א דף ג"ו טור ב' בהגה שמתחת לקו, מיהו הא נראה ודאי דלאחר שמתגלה טעות ע"י בדיקת הקאמפיוטער שהס"ת פסולה (אף שאולי לא היה מתגלה לעולם ע"י בני האדם) שהלא אחר שנמצא הטעות יהיה כבר ניכר לעיני בני אדם, ומה שאינו מתגלה ע"י בני"א מפני שדרך בני"א לעבור במרוצה בשעת הקריאה ואין משימים לב לחפש ולמצוא חסר או יתר והבן].

[ט] בשו"ת בית יצחק (אה"ע סי' פ"ז אות ד') נקט בפשטות דמי שראה ע"י כלי שרואין בו מרחוק (פערנאה"ר—טעלעסקאו"פ) במי שהרג את הנפש דלא מיקרי ראייה ואינו נהרג על ידי כך (מיהו באמת יש לדחות דלענין עדות לא בעינן ראייה ממש דידיעה ברורה הו"ו כמו עדות גמורה כמו שכ' הרמ"א בחו"מ סי').

וע"ע בשו"ת דברי ישראל (וועלץ, ח"ג סי' ק"י אות ב').

והגם שיש לחלק מכל הנ"ל לבנידון שלנו דשאני התם שנשאר ככה בקטנותו עד שאינו נראה וניכר לעיני בני אדם בעין הבשר שלהם, משא"כ בנידונינו שאח"כ מתגדל לדבר הניכר ונראה, אבל נלמד מסברות הנ"ל דביצים שאינם נראין לאו שמייה ביצים

חכמי אומה"ע הם כנגד החלטת חז"ל אמרינן אשר פיהם דיבר שוא, והחושש על דבריהם נראה כמסתפק ח"ו בדברי חז"ל אשר כל דבריהם כגחלי אש ונאמרו ברוה"ק כי סוד ה' ליראיו וגו', אלא שהוא שם מכחיש כל דבריהם וסותר הוכחתיהם שנבנה על מה שלא מצאו תולעים בדג שנתגדל בתוך בריכה שלא היה שם שרימפע"ן, שי"ל שבאמת טבע ומהות מאכל הדגים שנכנס אח"כ לתוך בשרם זה מוליד תולעים בתוך בשרם, אבל לא שהתולעים כבר היו בתוך השרימפע"ן, ומביא שהסכים עמו להתירא גאון מפורסם זכרונו לברכה.

וכעת בעת סתימת הובא לפני עלים לתרופה תשובת הרב הגאון בעמח"ס שו"ת מחזה אליהו שליט"א אבל היות שמערכת הקובץ אצים עלי לאמר כלה מלאכתיך (כדי שיצא הקובץ בזמנו) לא נתנני העת לעבור על דבריו, וכן בא נגד פני הקונטרס ואנכי תולעת— עין לא ראתה, ואי"ה עוד חזון למועד לעבור על דבריהם.

כתבתי כל זה רק כדי להגדיל תורה ולהאדירה, אבל ההכרעה בזה מסורה ביד זקני גדולי ההוראה שליט"א.

נתן (ח"ט סימנים כ"ג-כ"ה) כי שאם נמצאים בתוך הבשר או בין עור לבשר מאותו סוג תולעים שנמצא בתוך מעיו (דאלו שבמעיו בודאי שמעלמא אתי) שגם אלו שבתוך הבשר אסורים עיי"ב, גם בשו"ת ויען דוד (ח"א סי' קי"ד) במין דג הנקרא היי"ק (או מייאומיידע"ן) חולק ע"ד מדריך להלכות תולעים שהסברא נותנת שאם פורשין מדג השרימ"פ לתוך בשר הדג על כרחק רוחשין וכבר נראין לעין, וגם הוא אוסר רק אם נמצא שם תולעים גם בבני מעיים ואותן שבתוך הבשר הן מאותן המין שבתוך הבני מעיים אז אמרינן דנכנסו לתוך בני המעיים של הדג מבחוץ ומשם נכנסו להבשר (לא להיפך שנתהוו בבשר הדג ומשם נכנסו לתוך הבני מעיים עיי"ש).

אמנם כמדומני שהם לא ביררו המציאות והם כתבו לפי הנחת השואל, אבל לפי מה שהבאנו המציאות שונה ולפי חכמי אוה"ע אין מציאות אחרת של תולעים בבשר הדגים אלא אותן שנתהוו ממציאות הנ"ל, וי"ל דאף הגאונים הנ"ל יסכימו להיתר בכגון דא. לעומת זה באמת בשו"ת משנה שלמה (סי' ל"א) כי דמאחר שהחלטת

סיפור הזה"ק ר' יצחק מנעשכין זצוק"ל בשם הבעש"ט זלה"ה שמן השמים נתנו לו ברירה לדור בנערוב, או במעזיבו, או בעיר שלישית, ובחר במזבו, ששכיחים שם דגים, ובנקל לו להשיגם שם על ש"ק.

(זכרון טוב)

הרב יחיאל שטיינמעטץ

דיין ומר"צ במאנסי

בירור להיתר בענין הנ"ל

שם ומטיל בצים וכן חוזר חלילה וחלילה. ולפי דבריהם יש על התולעים חשש דמעלמא אתי בניגוד חז"ל שסברי דמינהו גבלי שאז אסור לאכלו שהוא בכלל שרץ המים.

הנה באמת אין צריך לכתוב תשובה ע"ז כלל כמו ששמעתי מפי עד נאמן שהיה אצל הרה"ג ר' משה פיינשטיין ז"ל ושאל לו שאלה זו ואמר לו שאין בו שום חשש כמו שמבואר בג' חולין ס"ז שדרני דכברי היינו תולעים שנמצא תוך בשר דג שרי דמינהו קא גבלי וכן כ' בשו"ע סי' פ"ד סעי' ט"ז ובדבר שחכמי הטבע סתרי דברי חז"ל אין צריך להאמין להם ואמר לו שיכתוב תשובה להתיר אמר לו שהוא אינו כותב תשובה רק על דבר שצריך בירור אבל על דבר שכ' בפירוש בשו"ע להתיר אין צריך לכ' תשובה ע"כ. אבל היות שיש כמה מעוררים ובילבול המוחות בענין זה ע"כ אכרר הענין.

הנה כבר הכאתי לעיל דברי הג' והשו"ע שתולעים שנמצא בבשר הדג או בין עור לבשר מותר שקיים ליה לחז"ל שבאופן זה מינהו קא גביל והתורה אסרו רק אם שורץ על הארץ או על המים אבל אם נברא בדבר אחר מותר חוץ אם נברא בדבר האסור

בדבר השערוריה אודות התולעים שנמצא לאחרונה תוך בשר הווייט פיש שנקרא וויניפעק ווייט שלפי דברי החוקרים התולעים באים מבחוץ דהיינו שכתוך פייק פיש דרים תולעים תוך מעיהם ומטילים בצים והפייק פיש מטיל הבצים תוך הים ושם נבקעים הבצים ויוצא מהם תולע קטנה שאינה נראה לעין שהוא לשיטתם מ50 עד 100 מייקראם שעד 200 מייקראם לא נראה לעין לשטתם ואח"כ בא שרץ קטנה שבים ומבליע התולע והתולע מתגדל שם בתוך מעי השרץ קצת עד שלפעמים נתגדל שם עד 250 מייקראם שלדעתם הוא כבר נראה לעין קצת אבל זה רק אם נבלע שם רק תולע אחת אבל אם השרץ מבליע כמה תולעים אז אין לו מקום להתגדל ל250 ואז איני נראה לעין ואח"כ אוכל הווייט פיש את השרץ ההוא והשרץ נתעכל שם והתולע נאחו על הבני מעיים של הדג ונכנס לתוך הבשר ושם מתגדל עליו שליא ודר שם בתוך השליא ומתגדל שם עד כב' או כג' אינטשעס וזאת ראיתי בעיני בתוך עשרת דגים ופתחתי הרבה שלית וראיתי שם התולעים שהם רוחשים. ואח"כ אוכל הפייק פיש את הווייט פיש והווייט פיש נתעכל תוך הפייק פיש והתולע נשאר

קוקויאנו שרו מאי טעמא מינם ניים ועיילי ליה באוסייה פרש"י כשהבהמה ישנה נכנסים בחוטמה ומשם לקנה ריאה וכבד הלכך לא משתכחי דרך בית הרעי והתוס' מקשה על רש"י דא"א דמיירי בבהמה דכ' להלן בפירוש תולעים בבהמה אסירי מטעם אבר מן החי ואיך היה ס"ד להתירה ומתוך התוס' דמיירי כשנמצא בדגים והר"ן והמאירי ושאר ראשונים מסברו דמיירי שנמצא במעי הדג וצ"ל כן משום דאין בדג ריאה ולפי זה הפשט בג' הוא דרב ששת אוסר תולעים שנמצא במעי הדג כלומר שנמצא על דופן המעיין משום דס"ל דבא מבחוץ כשאוכל וע"ז מקשה לו רב אשי דא"א לומר כן דא"כ לישתכחו דרך בית הרעי ומסביר המאירי שם שכל הבא עם המאכל מתעכל הוא עמו ויוצא עמו ע"כ. וא"כ אם בא דרך פיו א"א להאחו על הדופן אלא בתוך הרעי וע"ז מסיק הג' שאם נכנס לתוכו דרך החוטם בשעה שהיה ניים אז אפשר להאחו על הדופן שדוקא אם נכנס לתוכו דרך פיו בשעה שהיה אוכל אז א"א להאחו על הדופן.

רואים מזה בפירוש שלדברי חז"ל א"א להתולע אם נכנס דרך פיו אף להאחו על דופן המעיין וכ"ש שא"א לכנס משם לתוך הבשר כמו שהם אומרים.

ועוד ראייה דהא מקודם היה פשיטא להג' שקוקיאני מותר משום דמינה קא גביל ואח"כ מסיק הג' דהלכתא דאסירי

לאוכלו כגון בבהמה אסור שיש עליו הדין כמו הדבר שנברא בתוכו כגון בבהמה יש עליו איסור אבר מן החי אבל דגים כיון שבאסיפה בעלמא מישתרי מותרים לאכלן.

רואים מזה בפירוש שלדברי חז"ל תולעים הנמצאים בבשר הדג אין בו שום חשש כלל שבא מחוץ בניגוד לחכמי הטבע שסברי שבא מבחוץ. ואין לומר שההיתר הוא רק מטעם חזקה או רוב אבל יש מיעוט תולעים שבאים גם מחוץ ולכן יש לחשש כאן לחכמי הטבע שסברי שבא מחוץ שהוא מהמיעוט שבא מבחוץ. אין לומר כן מכמה טעמים ראשית שמדברי הראשונים משמע בפירוש שא"א לבוא מחוץ שכ"כ בהגהות אשר"י שם וז"ל אבל תולעים בכוררי ברור הוא לנו דמינה קגבלי ולכך שרי וכ"כ בר"ן שם דטעם ההיתר הוא שלא היה אפשר שבא מן החוץ אלא נוצרין מבשרו וכ"כ במאירי וז"ל וודאי לא מחוץ באו אלא שם נתהוו והוא ענין מינהו גבלי וכ"כ באורחות חיים שאלו באמת מבשרן נגדלו ע"כ.

וגם משמע שם בפירוש בג' דא"א לומר דבא מבחוץ דאיתא שם בג' אמר רב ששת בריה דרב אידי קוקיאני אסירי פרש"י תולעים שבכבד ושבריאה בבהמה אסירי מאי טעמא מעלמא אתי מתקיף לה רב אשי אי מעלמא אתי לישתכחי דרך בית הרעי איכא דאמרי אמר רב שישא בריה דרך אידי

לחשוש כלל לדבריהם כמו שמצינו בתשׁו' הרשב"א ח"א סימן צ"ח שהשואל היה רוצה להכשר טריפות של יתרת מטעם דראה דחי י"ב חודש ע"ז משיב לו הרשב"א באריכת דא"א לומר כן ונעתיק קצת מדבריו שם וז"ל וכיון שכן אפי' יצאו כמה ויאמרו כך ראינו אנו מכחישין אותן כדי שיהא דברי חכמים קיימים ולא נוציא לעז על דברי חכמים ונקיים דברים של אלו ואח"כ כ' שאפי' אם יאמר א' בפירוש שראה שחי י"ב חודש שא"א וכאלו מעיד על שא"א שראית אותו בעיניך או סיבה אחרת יש וכן בכאן אנו שואלין אותו שמעיד מאין אתה יודע ששהתה זו שמא שכחת או שמא טעית או שמא נתחלף לך בזמן או שמא נתחלפה לך בהמה זו באחרת ואם יתחזק בטעותו ויאמר לא כי אהבתי דברים זרים והם אשר ראו עיניהם ואחריהם אלך ואמר אליו להוציא לעז על דברי חכמים א"א ויבטל המעיד ואלף כיוצא בו ואל תבטל נקודה אחת ממה שהסכימו בו חכמי ישראל-ל הקדושים הנביאים ובני נביאים ודברים שנאמרו למשה מסיני.

וכ"כ בריב"ש ס"י תמ"ז וז"ל שאין לנו לדון בדיני תורתנו ומצותיה על פי חכמי הטבע והרפואה שאם נאמין לדבריהם אין תורה מן השמים חלילה כי כן הניהו הם במופתיהם הכוזבים ואם תדין בדיני הטרפות על פי חכמי הרפואה שכל הרבה תטיל מן הקצבים כי באמת יהפכו רובם ממות לחיים ומחיים

משום דמינם ניים ועיילי ליה באוסייה ומשמע משיטת הג' שם דאין בזה רגילת רק דהרגילות הוא דמינה קא גביל דאל"כ לא היה לכל האמוראים מקודם פשיטות בזה ובכלל הוא דבר שאינה רגיל דדוקא בשעה שהוא ניים אז מטייל שם תולע ונכנס דוקא לחוטמו ואפי' הכי אף שהוא מציאות רחוק אסרוה חז"ל נמצא דבמקום דהתירו חז"ל בבשר אין שום מציאות דנכנס מבחוץ דא"כ היה להם לאסור כמו בנמצא במעיים ואין להקשות דא"כ למה באמת אסרו חז"ל קוקאני ולמה לא הלכו בתר רוב ויש לומר משום דהוי קבוע בתוך הדג אף שהדג הולך ממקום למקום אבל התולע נשאר לעולם בתוכו ואינו פורש ממני או משום ברי' וכיון שיש על כל תולעים ספק אם הוא נכנס מבחוץ אסרו כולם מטעם ברי' שאינה בטילה. ועוד דלדבריהם הא נקבי הבני מעיים וא"כ למה לא יחלה וימות שנקב בבני מעיים הוא טריפה בבהמה וכאן הוא חי כן כמה שנים וא"ל דכיון דאין בדגים דין טריפה אין בו ג"כ החולי של טריפה אלא יש לו טבע אחר דהא בחולין ע"ה כ' הג' דלמ"ד טריפה חיה דוקא בבהמה דנפישא חיותא אבל דגים דלא נפישא חיותא אינה חיה. רואים מזה בפירוש דאף דאין בדגים דין טריפה אבל יש לה הטבע של טריפות.

ולפי זה שאני רואים שחכמי הטבע סתרו לדברי חז"ל אין אנו צריכים

עליו שהאיך אפשר להכחיש דבריהם שרואים בחוש שהוא כדבריהם ואם כל זה מסיק בסוף ולא מפני כן נזיז מדברי הש"ס אבל נתלה זה בחסרון ידיעתנו מלתרין.

רואים מזה שאף בדבר שרואים בחוש שסותר לחז"ל אעפ"כ לא נזיז מדברי חז"ל. וגם אם נאמן לדבריהם נמצא שהיה אוכלים חמשת אלפים ושש מאות שנה מבריאת העולם עד שהם המציאו דבר זה שרצים והאיך אפשר להאמין שהניחו חז"ל מכשיל זה ח"ו וגם כיון שהם אמרו שלא אפשר לה להמצא בדרך אחר שהם לא מאמינים כלל לדברי חז"ל שמינה קא גביל וכן בכל פעם שהיה שאלה כזאת אמרו כן א"כ בודאי מכחישים לדברי חז"ל.

וגם אין לומר דנשתנה הטבע דעתה יכולים לבוא מבחוץ ג"כ דהא זה לא נתחדש עתה דבכל הדורות הקודמים ג"כ היה אומרים כן שא"א לתולעים להתהוות מעיפוש וכן הבאתי כבר מהרמב"ם וכן כ' בספר הברית שכן הוא דעתם וכן כ' בכמה פוסקים הקודמים שלדבריהם אין בכלל מציאות שמינה קא גביל. וגם שא"א דנשתנה הטבע לגמרי שאין בכלל בזמננו דבר זה שמינה קא גביל. וגם שבאבני נזר י"ד ס' רל"ח כ' על איזה דבר שרואין בחוש שנשתנה הטבע דאין לנו לסמוך על דמיונינו לבד בהנולד למקוטעין וכיו"ב דקים לילחכו"ל בעלי השו"ע שנשתנה.

למות ויחליפו חי במת ואח"כ כ' כי לא מפי הטבע והרפואה אני חייך ואנחני על חכמינו ז"ל נסמוך אפי' יאמרו לנו על ימין שהוא שמאל שהם קבלו האמת ופירושי המצות איש מפי איש עד משה רבנו ע"ה לא נאמין אל חכמי היוונים והישמעלים שלא דברי רק מסברתם וכן מבוא הגליון הש"ס בשם ר"ת בפסחים צד: שחלקו שם חכמי ישראל וחכמי אומת העולם אם החמה הולך בלילה למעלה מן הרקיע או למטה מן הרקיע ומביא שם הגמ' א"ר ונראין דבריהן מדברינו כ' ע"ז הגליון הש"ס בשם ר"ת דאע"ג דנצחו חכמי א"ה הייני נצחון בטענות אבל האמת היא כחכמי ישראל אף דרואין בחוש שהוא כדבריהן.

וכן כ' הפלתי בי"ד סי' מ' סק"ד באמצע שאין להאמין לדבריהם שהיום אמרים כך ולמחר בא אחר וסתר לדבריהם וחוזרים ממה שאמרו כבר. הובא במנחת יצחק ח"ב ס' כ"ז. וכ"כ ברמב"ם בספר המצות סוף לא תעשה קע"ט וז"ל ואינו נמנע התולד הנמלה או הצרעה וזלתם ממיני העופות והשרצים מן העפושים בתוך האוכל אלא אצל השכלים שאין בהם ידיעה בחכמת הטבע אלא וחשבו כי כל מין מהמינים א"א שיתילד איש מאישהם אלא מזכר ונקבה בעבור שהם רואים כך עכ"ל וכ"כ בתוס' יו"ט שחולק שם על הר"ש בענין איזה מדה שחכמי המדות סתרו לחז"ל והר"ש כ' שאין להאמין לדבריהם והתוספת יו"ט מקשה

נראה יותר מנקודה קטנה עד מאוד והשכט הלוי בח"ז סי' קכ"ב כ' שתולעת שנראה רק כעין נקודה קטנה אין בו שום איסור אף לדעת הרשב"א שמחמיר בתולעת שאינו רוחש אבל זה דוקא אם אפשר להניחו על צפורן האצבע ושם הוא רוחש והולך אבל אם קטן מזה אף הרשב"א סובר שמותר וא"כ כיון שבשעה שנכנס לתוך הדג הוא מותר ואינו נקרא שרץ ושם הוא מתגדל לשרץ הוא ג"כ בכלל מינה קא גביל.

ואף את"ל שהוא בכלל השרץ שאוסר הרשב"א הא המחבר בסי' פ"ד סעי' ו' פוסק כהרא"ש שסובר שכל עוד שאינו נראה רוחש אף שאם היה נוטלים אותו על צפורניו היה נראה רוחש מותר ואף שהרמ"א שם מחמיר כהרשב"א אבל הש"ך שם בסק"כ כ' שלענין דינא פוסק הרמ"א כהרא"ש ורק לכתחילה מחמיר כהרשב"א אבל אם א"א כבר להוציאו כגון שנתבשל מתיר הרמ"א וכאן כפי שראיתי בעיני א"א כלל להוציאו שהוא בתוך עומק הבשר שא"א לראותו ברוב פעמים ואם כן אף הרמ"א סובר להיתר.

עוד א"ל כיון שבשעה שנכנס התולע להשרץ הוא בודאי לא נראה לעיינים ורק בתוך השרץ הוא בא לכלל נראה לעיינים א"כ לא הוי בכלל שרץ המים שבשעה שהוא בתוך השרץ הגדול ממנו לא מקרי רוחש אלא שלכל היותר הוא בכלל יוצא מדבר טמא או

עתה נבאר שאפי' לו יהיה כדבריהם ג"כ יש היתר מכמה טעמים שאף שאין להאמין להם כלל כדבארתי לעיל ואשר פיהם דבר שוא מ"מ כיון שכ' בשכט הלוי ח"ד סי' פ"ג שיש מקום לומר שבאים מבחוץ וכ' שם ולא באתי כאן לקבוע אם עדותם נכון או לא דודאי פיהם דבר שוא ושכיח טעותא גביהו מ"מ אם יתברר שכדבריהם כ"ה שיש תולעת כזה ושרשו מבחוץ אין לענ"ד בזה סתירה לדברי חז"ל הקדושים עכ"ל ואף שבשעה שכ' תשובה זו בשנת תשל"ח שהיה אז שאלה כעין זה כדג הנקרא סעביל פיש היה יחיד בחומרא זו וכל שאר הגדולים שהיו אז התירוה אבל כיון שהוא מחמיר בדבר זה שסובר שאין בזה סתירה לחז"ל ויכול לבוא בענין זה ע"כ אבאר שאפי' בענין זה יש להיתר מכמה טעמים.

ראשית כל הוא בכלל לא ברור שבשעה שנכנס התולע בתוך הווייטפיש הוא בכלל נראה לעין אף שהוא כבר 250 או 300 מייקראם שלדבריהם הוא כבר נראה לעין אבל הוא קשה מאוד לראותם כמו ששמעתי מרב א' שהיה בוויניפעק בעצמו וראה את התולע בעצמו ואמר שממש אין יכולים לראותו וגם שהוא לבן והצבע לבן א"א לראות אף בשיעור זה כמו שראיתי במכתב מפראפעסער א' ואף אם תמצא לומר שנקרא נראה לעיינים כיון שאם היה נותנים אותו על מראה שחור היה יכולים לראותו בקושי אבל בודאי לא

בשר הדג ואם לא בא לתוך הדג ימות מקרי מינה קא גביל שכל חיותו הוא רק ממנו וכן מצאתי סברה זו בספר מנחת העני מבעל יד דוד בשבע חקירות וז"ל מ"ש ר"מ להשיב הפילוסופים חדשה במה שאומרים שאין שום ברי' נברא מן העיפוש לדעתי מלבד שאין להם ראייה אף דבריהם לא יזיקו לדברי חז"ל אף אם נודה לדבריהם ראו מימיהם תולעת הגבינה נולד בבשר ותולעת הבשר נולד בגבינה וכן בכל מין ומין יש אינסעקט מיוחד וא"כ בע"כ יודו כי א"א לגדל מין זה של אינסעקט רק ע"י המין של האוכל או דומם ההוא וא"כ אין סתירה כלל לדברי חז"ל עכ"ל.

ומה שכי' שם בשבט הלוי דבשעה שנפרש התולע בהשרץ לתוך הדג אף שהוא אז בתוך מעיו הוי כפירוש מפרי לפרי שנשאר שם הג' על שאלה זו בתיקו ונקטינן בזה לחומרא. לא הבנתי כלל דלכאורה אינו דומה כלל כמו שמביא הב"י שם בסי' פ"ד בשם כמה ראשונים שמקילין בתולע הנמצא בדג אף אם פירש לגמרי ולא דמי לפירש מפרי שתולע שנתהוי מפרי כיון שנברא בדבר שגדילו מן הארץ אף שנברא בשעה שהיה תלוש כבר אבל אם פירש מן הפרי חל עליו שם שרץ הארץ אבל אם נברא בדג או בגבינה כיון שנברא מדבר שאין גדילו מן הארץ מותר אף אם פירש לגמרי מתוכו והד"מ מביא בשם האו"ה שזה דוקא אם פירש ע"ג

שיש עליו דין איסור שרץ כיון שנתהוי בתוך שרץ אחר כמו דאמרינן דאם נתהוי בבשר בהמה יש עליו דין אבר מן החי אבל אין עליו דין ברי' של שרץ שאינו שורץ אלא שהוא חלק של שרץ אחר וא"כ אחר כך הוא שנתגדל פי כמה בתוך הדג הגדול בטל החלק האסור שבתוכו בתוך גדולי המותר שבתוכו כיון שאינו ברי' בעצם א"כ הגידול שבתוכו הוא דבר המותר.

ועוד א"ל שמעולם לא היה עליו שם שרץ שהביצה בא מתולע שהוא בתוך פייק פיש שהוא דג כשר ואח"כ אף שהוא בתוך המים אבל אינו נראה לעין ואח"כ אף שהוא בתוך שרץ טמא ואז נעשה לנראה לעין אבל אינו רוחש בעצמו ואח"כ בתוך הווייט פיש הוא בתוך דבר טהור ואינו רוחש וא"כ מעולם לא בא לכלל רוחש.

ועוד א"ל שלפי דבריהם בשעה שהתולע נכנס לתוך הווייט פיש יש לו צורה אחר לגמרי ממה שנתהוי אח"כ בתוך הבשר הדג שבשעה שנכנס לתוך הדג יש עליו כמה שערות קטנות והוא רק נקודה קטנה אבל אח"כ אין עליו עוד שערות והוא ארוך מאוד וא"כ נתהפך לגמרי לברי' אחרת והברי' החדשה נתחדש בתוך בשר הדג ושייך לומר ע"ז מינה קא גביל שבשעה שנעשה לברי' זו היה בתוך דג טהור.

עוד א"ל דאף שבא מבחוץ אבל כיון שא"א לחיות ולהתגדל רק בתוך

מתגלגל לתוך הדג עם השרץ ביחד ובאופן זה אין בו משום פירש.

גם מה שכי' שם בשבט הלוי שא"ל דמה דנקטי חכמים בלשונם הלשון של דרני הוא משום דידוע להם ששם זה של תולע נברא בתוך הבשר אבל תולע אחר אסור לא הבנתי דבערוך ערך דורן כי' דהוא סתם תולע דהוא שם כולל של תולעים וגם הוא בעצמו כי' שם דמלשון הטור ושו"ע לא משמע כן דמריהטת לשונם משמע דאסתם תולעים קאי. שוב מצאתי בשו"ת דברי מלכיאל יו"ד ח"א סי' נ"ב שכותב כן להדיא.

ויש שרוצים לדמות למה שכי' באגלי טל מלאכת זורע בביאורם ט"ו לענין שלא ישפוך בשבת על זרעים מי רגלים אף שכל הפוסקים מתירים משום שאינו מצמיח אבל כיון שדעת בעל ספר יראים להחמיר ואף שהוא יחיד בזה אבל כיון שחכמי האקאנאמא אמרי שטובים מאוד לזבל הקרקע שוב אין בנו כח להקל נגד דעת בעל היראיים ואם כן ה"ה כאן בענינו כיון שדעת הרב המגיד בדעת הרמב"ם להחמיר בתולע שנמצא בבשר הדג מחיים וכן דעת בעל התרומת אף שהוא דעת יחיד ולא נקטינן כן ועוד שדעת שאר האחרונים שגם הרמב"ם מקיל בזה אבל כיון שחכמי הטבע אומרים שבא מבחוץ צריך להחמיר.

באמת אינו דומה כלל א' שגם שם לא כי' האגלי טל רק שראוי ליזהר אבל

הגבינה או הבשר או אפי' בתוך הקערה אבל אם פירש לגמרי על השלחן אסור מטעם מראית עין ופסק כן ברמ"א.

וא"כ אינו דומה כלל דבפרי כיון שיש עליו חשש דאורייתא אם פירוש לגמרי מחמירין בספיקא אם פירש מפרי לפרי אבל בפירש מדג לדג שאף אם פירש על השלחן אין עליו אלא איסור דרבנן ולמה לא נוזיל לקולא בספיקא.

ועוד כיון שהאיסור כאן הוא רק משום מראית עין וכאן שהפירש נעשה בשעה שהוא נבלע בתוך מעי הדג ובשעה שהוא לא שייך כלל לאסור משום מראית עין שא"א בכלל לראותו שאף שאיסור מראית עין אם חשדו על איסור דאורייתא אסור אף בחדרי חדרים זה דוקא בחדרי חדרים שאפשר שיבא א' לתוך החדר ההוא בשעה זו אבל באופן כזה שא"א בכלל לראותו בעיניו בודאי אין שום איסור מראית עין שייך בזה.

ועוד שכיון שכן הוא הטבע של אותו התולע א"כ שייך בזה היינו רבותיה כמו שמתיר הרמ"א בתולעים של גבינה שקופצין הנה והנה על הגבינה מטעם שהיינו רביתיהו.

ועוד שהחזון איש בי"ד הלכות תולעים סי' י"ד א' ב' מקשה כשאדם אוכל פרי שיש בתוכו תולעת למה לא נחשב התולע בתוך פיו לפירש ומתירן שצ"ל כיון דמקום התולע ג"כ מתגלגל עם התולע עדיף. א"כ כאן ג"כ התולע

שהם בקערה ביחד עם הבשר או הגבינה אין בו חשש של מראית עין. וא"כ ה"ה בקדירה ביחד עם הדגים אין בו חשש כלל ואף שהפ"ת מביא דהפר"ח מחמיר בפירש אבל חכמי אשכנז שאנו הולכים אחר פסקיהם לא חששו לזה הרמ"א והט"ו והש"ך ולא עוד אלא שהמרש"ל מקיל אף בפירש לגמרי על השלחן כהרבי"ה ושאר ראשונים שמביא הב"י שסברו כן ואף דהפמ"ג בש"ד סקמ"ו מביא דעת הפר"ח אבל בסקמ"ט כשמביא כוללי הוראה בתולעים פוסק למעשה באו' ד' להקל כהש"ך שסובר שמותר כל עוד שלא פירש על השלחן וא"כ בודאי יכולים להקל גם בזה לבשלו כשהוא שלם ואין צריך להקפיד דוקא לתת אותו לתוך מים חמים וגם שהתולעים ההם כדכתבתי לעיל הם מונחים לרוב תוך שליא שהוא סתום מכל צד ואף כשנפתחו הם רוחשים לאט לאט וא"כ אף להפר"ח אין כאן שום חשש שיפרשו מהבשר בשעת הבישול שהוא רחוק מהמציאות ע"כ בודאי יש להקל בזה.

אינו פוסק כן ועוד שכבר ברדנו לעיל שלדעת חז"ל א"א להאחז בשעת אכילה על דופני המעיים וע"ז לא חולקי הראשונים שכן משמע בפירוש בג' וא"א לחלוק ע"ז רק הם מחמירים בזה כמו שמסביר הב"ח דבריהם שנכנסו לתוך אזנו ובדרך זו נכנסו אח"כ לתוך בשר הדג אבל בדרך אכילה אין שום א' שאומר שאפשר לבוא דרך שם.

ומעתה אחר שבררני שאין חשש כלל בזה נברר מה הדין אם מותר לבשלו כל עוד שלא נטחנו ונעשה געפילטע פיש אלא שרוצים לבשלו שלם אם יש בו חשש פירש כמו בתולעים שנתהוי בפירות שנתלשו כבר י"ב חודש שמבואר במחבר שם סעי' ח' שצריך דוקא לתת לתוך חמים שימתו לפני הפרישה.

ונראה שאין דומה כלל לפירות תלושים כדכתבתי לעיל החילוק בין פירות לגבינה ובשר דגים שכאן אין בו להרמ"א רק איסור מראית עין ומשום זה כ' שם הש"ך סקמ"ו שתולעים ההם מותרים אף שפירשו בקערה כל עוד שלא פירש על השלחן משום דכיון

הגה"ק בעל דברי חיים מצאנו זי"ע. ה"י מבזבוז הרבה כסף עבור דגים לשבת. (ס' י"ג אורות עמ' מח, ויעו"ש עובדא בזה)

*

הגה"ק מצאנו זי"ע ה"י נוהג למלוח בעצמו הדגים לכבוד שבת קודש. (דרכי חיים)

הרב משולם נתן שפיגעל ראש כולל "קרן התורה" - מאנסי

בירור לאיסור בענין הנ"ל

הנה בנדרון הדגים שקוראים וויניפע"ק ווייט פיי"ש Canadian Winnipeg White Fish שנמצאים בתוך בשרם כמו כיס (Cyst) ובתוכו מונח כרוך ומסוכב תולע לכן דק מאוד וארוך וכמה פעמים הם כמו חמש עשר אינטשעס ונמצאו התולעים אלו ביותר משלשים אחוז דגים. ובירורנו ע"י חכמי הטבע הבירורים דלהלן:

שוב השרץ נבלע ע"י הדג הנקרא White Fish ווייט פיי"ש וכשבא לתוך מעייו נתעכל השרץ והתולע המונח בתוכו יוצא מהשרץ ושם הוא משנה צורתו בתוך המעיים של הדג מצורת קצת עגול ליותר ארוך כמו 15 - 10 אחוז ונשתנה למצב הנקרא אצלם Plerocercoid ושם הוא מתחיל לרחוש וחודר ועובר לתוך דופן הבני מעיים ועובר עד חלל הבטן (והדרך שעובר הבני מעיים הוא ע"י שפולט חרקים Enzymes שע"י נפרד וניקב בשר הבני מעיים באופן שאינו מזיק בשר הדופן וע"י עובר הדופן ושוב כשעובר נסתם מיד הנקב) ואם אינו מצליח לעבור הבני מעיים הוא נתעכל ובאמת הם אומרים שרוב התולעים הנכנסים ע"י השרץ הים נתעכלים ויוצאים דרך הרעי ועכשיו בתוך החלל הבטן הוא מתחיל ליגדל יותר ע"י שנבלע בגופו משומן הדג ושוב סובב ורוחש עד שחודר לתוך הבשר שהוא כנגד חלל הבטן ומשם רוחש לתוך בשר העב של הדג ולפעמים רוחש שם כמו חמש חרשים עד שבמקום מסויים הוא עושה סביבו כמו כיס Cyst ודר שם ונתגדל עד כמו 4-15 אינטשעס (והוא דק מאוד) וזהו מה שמצאים בתוך בשר הוויניפע"ק ווייט פיי"ש ויכול לדרור בתוך הבשר עד כמו חמש או שש שנה (והנה לאחר כמו חמש ושש שנה הם מתים ונימוחים ונבלעים שוב לתוך הבשר הדג) ושוב כשנבלע הווייט פיי"ש ע"י ההעכ"ט פיי"ש נתעכל הדג ווייטפיי"ש והתולע יוצא ודר בתוך מעייו ונתגדל במדה שיכול להטיל ביצים וחוזר חלילה הסדר דלעיל.

עוד אומרים כשיחתוך הבני מעיים של הווייט פיי"ש בחרשי האכיל ימצאו התולעים הקטנים בתוך הבני מעיים ובכל השנה מוצאים תולעים אלו בתוך חלל הבטן בגודל של כמה מילימטר ועוד יותר.

כל הבירורים הנ"ל הוא ע"י בדיקות שגדלו בלאבערטארי" תולעים ושרצי הים ודגים בתוך בריכות וראו תהליך שלהם וגם אח"כ כשעוברים בתוך הדג חותכים בכל שעה דגים ורואים כל סדר הליכתם.

כל הבירורים אלו נתברר לי ע"י פגישה עם ד"ר ט. דיק מיאניווערסיטי של מאניטאבע בוויניפע"ק וע"י מכתבים ושיחות בטעלעפאן עם עוד פראפעסארען בנושא זן.

התולע שנמצא בתוך בשר הווייטפיי"ש הוא נקרא בלשונם טרייאנאפרי"ס קראסע"ס Trilaenophorus Crassus וטבעו של תולע זה הוא שנמצא תולע בתוך הבני מעיים של הדג הנקרא העכ"ט Northern Pike ובחודשי האכיל הוא משריץ ביצים לתוך המים ולפעמים נפלט גם התולע עצמו ומניח הביצים בתוך המים ולאחר כערך שני ימים הביצה נתרקם ונפתח (hatch) ויוצא תולע חי קטן מאוד (וחל) והוא נקרא בלשונם Larve או Coracidia שיש לו סביב גופו כמו שערות ובהם הם שטים בתוך המים וגודל שלהם הם כמו 51 - 70 Microns (שיעור מייקראן מכואר בסוף הקונטרס) ויכול לחיות במים עד כמו כ' שבועות ויכולים ליגדל שם עד כפליים כמו 140 - 100 Microns ובמצב הזאת לא נתברר לי אם שייך לומר עליהם שהם נראים לעין עכ"פ כנגד השמש או ע"ג דבר שחור (שיתבאר לקמן בפרטי הלכות).

ושוב בא שרץ הים הנקרא Cyclops או Zooplankton ובולע זחל (Larve) והזחל הוא חוטר ועובר בתוך המעיים של השרץ ושם נתגדל יותר עד כדי שיעור של 275 - 330 Mc. והוא כמו שליש מילימטר שיעור הזאת הוא עפ"י עדותם כפי מה שנמצא בחוף מי הים ולא כפי מה שנמצא בתוך הלאבערטארי" ששם מצוי להיות כמה מהם שהיו קטנים משיעור זה והטעם בזה פירשו לי שבתוך מי הים הוא נבלע רק זחל א' לתוך השרץ ואולם בלאבערטארי" נבלעים יותר מא' וכמה פעמים כמו ג' וד' לתוך שרץ א' ומשום מקומו הדחוק א"א ליגדל כשיעור הראוי שהיא יכול ליגדל אח"כ בתוך בשר הווייטפיי"ש ועוד הם אומרים שהתולע כשנבלע אח"כ לתוך הווייטפיי"ש אינם ביכולת לחיות (to infect) ולעבור לתוך הבשר רק אם דם בשיעור הזאת כמו 300 Mc. שאם הם קטנים מזה הם מתעכלים ויוצאים דרך בית הרעי והוא מה שקוראים Mature Proceroid (ובמצב הזאת הוא בוודאי דבר הנראה לעינים) ואע"פ שנקרא אצלם דבר מייכראסקאפי היינו משום שהוא דבר שקשה לעין להכירו מהו אבל מ"מ אם יסורו מהשרץ ויניחו ע"ג דבר שחור וכדומה יהא בוודאי נראה לעין שיש שם איזה דבר וגם שלדעת כמה חכמי הטבע הם ג"כ נראים לעין במים כנגד השמש, ושם יכול לחיות כ"ז שהשרץ הים חי ושם הם במצב הנקרא אצלם Inmable פ"י שאינם רוחשים רק הם מרחיבים או מקטנים עצמם Expands/Contracts ובמצב כזה הם נקראים בלשונם Proceroid.

שחיטה מותרין כיון שגבלו בהיתר
דהיינו מיניה קא גביל ע"ש.

והנ"מ בין מעלמא קא אתי למיניה
קא גביל הוא עפ"י מה שפי' בגמ'
בע"א שהתורה אסרה שרץ השורץ על
הארץ וכ"ז שלא שירץ וריחשה על
הארץ לא נאסר ורק לאחר שריחשה
והלכה קצת אז נעשה שרץ השורץ
ונאסר באכילה.

בענין מיניה קאגביל ומעלמא קא
אתו

ועל הא דאמר רב ששת בריה דרב
אידי קוקיאני אסירי מ"ט מעלמא אתו
פי' רש"י קוקיאני תולעים שבכבד
ושבריא מעלמא אתו שבלעתן הבהמה
עם האוכלים ותחילתן שרצו על הארץ
ומשמע מדברי רש"י שקוקיאני היינו
תולעים שנמצאים בכבד ובריא של
בהמה וע"ז הקשה לר"ת בתוס' ד"ה
קוקיאני אסירי דלאידך לישנא דשרי
קשה מברייתא לקמן שדריש מואת
נבלתם תשקצו לרבות דרנים שבבהמה
אע"פ שמיניה קא גביל וא"כ האין
סובר שהם מותרים ולכן פי' ר"ת
שקוקיאני פי' תולעים שנמצאים בדגים
ופי' בב"י שמשמע דלא אסר ר"ת אלא
המנצאים במעיים וכיוצא בהם דאיכא
למימר בהו דאתו מעלמא (אבל
הנמצאים בבשר הדג שרו דמיניה קא
גביל) וכ"כ הרי"ף וז"ל קוקיאני דאינון
תולעים שבמעיי הדגים אסירי וכ"פ
הר"ן וכן פי' הרשב"א ובמאירי וע"ש

והנה בדין תולעים הנמצאים בין
עור לבשר ובבשר הדג כתב המחבר
בשו"ע יו"ד סי' פ"ד סט"ז וז"ל כל
תולעים הנמצאים בבהמה בין שהם בין
עור לבשר בין שהם במעייה אסורים
והנמצאים בדגים במעייהם אסורים בין
עור לבשר או בתוך הבשר מותרים
וכו' עכ"ל.

ומקורו בגמרא חולין דף ס"ז ע"ב
אמר רב ששת בריה דרב אידי קוקיאני
אסירי מאי טעמא מעלמא אתו, מתקיף
לה רב אשי אי מעלמא אתי לישתכחו
דרך בית הרעי איכא דאמרי אמר ר'
שישא בריה דרב אידי קוקיאני שרו
מאי טעמא מיניה גבילי א"ר אשי
פשיטא דאי מעלמא קא אתו לישתכחו
דרך בית הריעי ומסיים הגמ' והלכתא
קוקיאני אסירי מ"ט מינם ניים ועיילי
ליה באוסייה תולעים (פי' דרך חוטמה
והרשב"א בת"ה הק' פי' דרך אזנו)
ושוב איתא בגמ' דרני דבשרא אסירי
והיינו תולעים הנמצאים בבשר של
בהמה שאסירי דכוורא שרי היינו
התולעים הנמצאים בבשר הדג מותרים
ומפ' שם בגמ' החילוק בין נמצאים
בבשר בהמה לבשר דג דבהמה בשחיטה
הוא דמשתרין והני מדלא קא מהניא
להו שחיטה באיסורייהו קיימן (ופי'
רש"י דאלו שגדלו בתוכה עד שלא
נשחטה באו מאיסר אבר מן החי
ושחיטת בהמה לא אהניא לדידהו
שהרי יש להם חיות לעצמן) אבל
בדגים דבאסיפה בעלמא מישתרי וא"צ

בב"י דאף לרש"י אסורים התולעים הנמצאים במעי דגים דהא איכא למימר דמעלמא אתו ועפ"ז פסק המח' התולעים הנמצאים בבשר בהמה אסורים אבל הנמצאים בבשר דגים מותרים דמיניה קא גביל ובאסיפה בעלמא מישתרי אולם אותן הנמצאים במעיים שאיכא למימר דמעלמא אתו אסורים.

והנה צריך לפ' דברי הגמ' אליביה דר"ת שפי' דקוקיאני היינו תולעים הנמצאים במעי הדג א"כ מאי קשה לרב אשי דאי מעלמא אתי לישתכחו דרך בית הרעי והא אם הם נמצאים במעיים היינו דרך בית הרעי ועל הא"ד כ"ש שקשה דלמה פשיטא ליה דמיניה קא גביל ועוד למה מסיק הגמ' דאתי מעלמא משום דעייל ליה דרך חוטמה דבשלמא לפי' דברי רש"י אתי שפיר שפי' שהיינו תולעים הנמצאים בכבד ובריאה ולא בבני מעיים שהם דרך בית הרעי וע"ז הקשה כ"ש דאי מעלמא אתו האיך היינו שבלעם עם האוכלים באים שם להכבד והריאה דהול"ל להיות בבני מעיים דרך בית הרעי ולכן מסיק בגמ' שאסורים מפני שבאים מעלמא דרך חוטמה ולא דרך מאכלו ומשם באים להכבד והריאה אבל לפי' ר"ת צ"ב.

ושוב ראיתי שעמד ע"ז הגאון בעל שו"ת בית אפרים חיו"ד סי' כ"ה ופי' דברי הר"ת ע"פ מש"כ הרשב"א בת"ה הקצר בית ג' שער ד' וז"ל וכן הנמצאים במעי הדגים אע"פ שאינם

נמצאים דרך בית הרעי פעמים שהתולעים נכנסים דרך אזנו וכו' עכ"ל מבואר שהכוונה לאותן המעיים שאינן דרך בית הריעי או לתולעים הנמצאים סביב לבני מעיו מבחוץ והיינו לכאורה כל חלל הבטן, ועפ"ז אתי שפיר דברי הש"ס דאמר קוקיאני אסירי היינו תולעים הנמצאים בחלל הבטן סביב לבני מעיים וע"ז הקשה רב אשי דאי מעלמא היינו דרך אכלו א"כ לישתכחו דרך בית הריעי היינו בבני מעיים שהם דרך בית הריעי ולא בחלל הבטן או שאר חלקי מעיים, ולכן פשיטא ליה להא"ד וסובר שמיניה קא גביל משום שאינם נמצאים בבני מעיים שהם דרך בית הרעי ולכן מסיק הגמ' שקוקיאני אסורים משום דמינם ניים ועיילי ליה באוסייה דהיינו אותם תולעים הנמצאים בחלל הבטן כדלעיל דאינם באים דרך מאכלם שם אלא דרך חטמה או דרך אזנה.

ועפ"ז ע"כ צ"ל שמה שכ' המח' והנמצאים בדגים במעייהם אסורים לאו דווקא אותן הנמצאים בבני מעיים דרך בית הריעי אלא אף אותן הנמצאים בחלל הבטן ושאר חלקי המעים אסורים שגם שם מעלמא קא אתו כדלעיל ולכאורה לפי' הנ"ל ששייך שיכנסו תולעים דרך חטמה או אזנה לתוך חלל הבטן צ"ב האיך התירו חז"ל התולעים הנמצאים בתוך הבשר או בין עור לבשר שמיניה קא גביל ולכאורה צריך לחוש ולכאורה מסתבר ששייך להיות כן

ואף דהמחבר לא חילק בתולעים הנמצאים בבשר אולי צריך לדחוק ולומר דכיון שאסר התולעים הנמצאים במעיים משום שמעלמא קאתי א"כ אם נמצאים אותם תולעים גם בבשר ושייך אצלם ג"כ החשש שמעלמא קאתי הם נכלל במה שאמר שהנמצאים במעיים אסורים ועדיין צ"ב ושוב ראיתי בשו"ת להורות נתן ח"ט סי' כ"ד שנקט כן דאותם התולעים שנמצאים בין בחלל הבטן ובין בבשר אסורים שיש לחוש שמעלמא קאתי ועי"ש שמדייק מלשון הר"ן ס"ז ע"ב שכתב וז"ל תולעים הנמצאים בבשר הדגים שלא היה אפשר שבאו מן החוץ אלא נוצרים מבשרו שריין דמשמע דההיתר של התולעים הנמצאים בבשר הוא רק משום שא"א שבאו מבחוץ וכ"ז ששייך להיות שהם באו מבחוץ אסורים.

וא"כ בנידן דידן שנתברר שבאים מעלמא לכאורה דינם כתולעים הנמצאים במעיים שאסורים כדין קוקיאני ואף דאינם ממש כקוקיאני שהם עיילי ליה דרך אוסייה וברידן הם באים דרך מאכלו מ"מ כיון שנתברר לנו ע"י חכמי הטבע שבאים מעלמא דרך דופן הבני מעיים והא דינם כקוקיאני שאסורים ואם אינך רוצה לקבל דבריהם מ"מ כיון שנמצאים בחלל הבטן מאלו התולעים ע"כ הם אסורים דהא מסיק בגמרא דעיילי דרך אוסייה ואוסרים וא"א לומר דמיניה גביל וכיון שהם אסורים אם נמצאים מאלו בדומה להם

שאותם תולעים הבאים במעלמא לתוך חלל הבטן שוב נכנסים בתוך הבשר א"כ שייך להיות שמה שמצינן בתוך הבשר מעלמא קא אתו ובכל מקום ששייך להיות שבא מעלמא אסורים וכ"מ בסוגית הש"ס וע"כ צריך לומר שמה שהתירו חז"ל התולעים הנמצאים בבשר הדג הם דווקא אותם תולעים שמכירין אותם שאינם מאותם הנמצאים בחלל הבטן שאם נמצאים מאלו התולעים גם בחלל הבטן ע"כ צריך לחוש שבאו מעלמא דרך אוסייה ושוב נכנס לתוך הבשר ולא מיניה קא גביל ורק התולעים שנמצאים אך ורק בבשרם שאי"צ לחוש שבאים מבחוץ ושייך לומר ביה מיניה קא גביל הם מותרים.

ובאמת יש להביא סמוכין לזה מדברי הא"ד בגמ' שסבר רב שישא בריה דרב אידי שקוקיאני שרי (והיינו בחלל הבטן כדלעיל) דמיניה קא גביל ומה שמסיק בגמ' שלא מיניה קא גביל אלא דעיילי ליה באוסייה דיש לפי דמאי דמסיק הגמ' כן לאו משום שחולק עליו דשם לא שייך לומר מיניה קא גביל אלא כיון שיש לחוש ששם עיילו ליה דרך אוסייה ע"כ א"א לתלות ולומר מיניה קא גביל וצריכין לאסור מחשש דמעלמא אתי ולא נחלקו במציאות ועפ"ז נמצינן למידן דאף במקום ששייך לומר מיניה קא גביל אם יש חשש שגם לשם באו מעלמא אסורים ואין יכולים לתלות ולומר דמיניה קא גביל.

צבועים וכדומה ומידי ספיקא לא נפקא) ולכן באותה שעה עדיין אינה בגדר שרץ וליכא למימר שאתי מעלמא ואח"כ כשגדל בתוך שרץ המים לא פי' משם עד שבא לתוך הווייטפי"ש הנה בזה יש לדון דאע"פ שנתברר בהפוסקים שכל דבר שאינו נראה לעין אינו נאסר כמ"ש בחכמת אדם וכן בערוך השלחן סי' פ"ד סעיף ל"ג וכ"כ בספר חכמת שלמה יו"ד סי' פ"ד סא ועוד והם כתבו הטעם דלא נתנה תורה למלאכי השרת ולא אסרה תורה רק מה שביד האדם להפריש אבל מה שאין בידו ואינו נראה לעינים לא אסרה תורה.

והנה מ"מ י"ל דהגם שהתורה לא אסרה לאדם דבר שאינו נראה לעיניו ומותר לאכלו וא"צ לחוש שיש בתוך המים וכדומה דבר שאינו נראה לעינים מ"מ אין בידינו לומר שכיון שאינו נראה לעין אינו כשרץ בכלל ורק לאחר כשיתגדל באופן שהוא נראה לעין אז נחשב כשרץ ונאסר אלא לכאורה מסתבר דגם בעת שהיה עדיין קטן מאוד באופן שאינו נראה לעין ג"כ נחשב כשרץ ואם שורץ אז על הארץ הוה כשרץ השורץ אולם שרץ זה לא נאסר ולא הזהירה תורה עליה עד שיהא נראה לעין ואח"כ כשהוא נראה לעין ונאסר אבל מ"מ שם שרץ הוה עליה אף מעיקרא כשהיה עדיין אינו נראה לעין וא"כ בנידון דידן אע"פ בעת שנשרץ במים לא היה נראה לעינים מ"מ אח"כ כשנתגדל לאופן שהוא נראה

בתוך הבשר צריך לחוש שאותם מהחלל הבטן עיילו בבשר כדלעיל ואף הם אסורים.

וע"ז שאחרים רצו לטעון ולומר שכיון שמה שמוצאים בתוך הבני מעיים יכול להיות שאינו נראה לעינים ואינו נחשב כדינא כתולע האסורה ולא הוה כמציאה שיאמר כיון שמוצאים שם מאלו התולעים נאסר גם התולעים בתוך הבשר ב' תשובות בדבר א' דהא לדברי החכמי הטבע שרק אותם התולעים שהם כמו 300 מייקארן בתוך השרץ הים יכולים לעבור וליכנס דרך דופן הבני המעיים ובשיעור הזה הם וודאי נראים לעינים וע"כ וודאי הוה כמציאה, ב' דהא גם מוצאים תולעים אלו בתוך חלל הבטן קודם שנכנסים בתוך הבשר וכן מוצאים שם תולעים כל השנה ולא רק בחדשי הקיץ (ושם התולעים הם בגודל הרבה כמו כמה מלימטר ויותר) א"כ לפי דברינו כמש"כ בשם שו"ת בית אפרים דגם שם אסר המח' כדין קוקיאני א"כ כיון שמוצאים שם תולעים אלו ע"כ צריך לחשוש שעברו בתוך הבשר וגם התולעים בתוך הבשר אסור.

דין דבר הנראה לעין

והנה יש לדון דאם בשעה שנשרץ הביצה ויוצא ממנה התולע הזחל Larva עדיין אינו נראה לעינים רק ע"י זכוכית מגדלת (ובאמת זה עדיין לא נתברר לי כל צרכו ואולי הוא נראה בתוך מים

ע"ע בשו"ת שבט הלוי ח"ד סי' פ"ג מש"כ בענין זה.

אולם מ"מ עדיין יש לנו לומר שהטעם שאסרו בפירוש מגרעין לפרי או מפרי לפרי הוא משום דלאו היינו רביתיהו כמש"כ בב"י ומוכא דבריו בש"ך ס"ק י' לחלק בין פירוש מהמים לדופני הכלי שמותר עיין בס"ג לבין פירוש מפרי לפרי או מגרעין לפרי דבפירוש מהמים לדופני הכלי היינו רביתיהו לכן מותר אבל בפירוש מפרי לפרי או מגרעין לפרי לאו היינו רביתיהו ונחשב כשרץ השורץ וא"כ אפשר לומר שכיון שדרך של תולע זה הוא שבכדי שיתגדל יותר הוא צריך להיות נבלע ע"י השרץ הים ואח"כ ע"י הווייטפיי"ש (ע"י שהוא נכנס בתוך הכשר) א"כ היינו רביתיהו שיפרוש מתוך שרץ המים לתוך הדג ודומה לפי" ממים לדופני הכלי.

והנה באמת סברא זה של היינו רביתיהו מוכא בפירוש לדופני הכלי וגם בגבינה כשפירשו מתוך הגבינה לע"ג ועוד ציורים המוזכר בשו"ע אולם בכולם מיירי בתולע שפירש מאליו ממקום שנולד ורביתיהו הוא לפרוש ולילך שם בלי שום סיוע אבל בנידן דידן שבכדי שיהא יכול לבא בתוך בשר הדג צריך להיות שיהא נבלע ע"י הדג ליכא למימר בהו היינו רביתיהו ולא מצינו סברא זה של היינו רביתיהו באופן שבא שם ע"י דבר אמצעי.

לעין אע"פ שהוא נתגדל אז בתוך השרץ הים ושם אינו שורץ ועדיין לא ריחש במצב זה מ"מ כיון שכבר שירצה מקודם בתוך המים אע"פ שאז עדיין לא הזהירה תורה מ"מ עכשיו שהוא נראה לעין והזהירה תורה עליה דינו כשרץ השורץ.

וראיתי מוכא סברא זה ע"י הרה"ג ר' משה וויא מירושלים בחוברת מהדרין ניסן תשנ"ו בשם א' מגדולי הפוסקים שליט"א.

בדין פירוש והיינו רביתיהו

והנה אף אם יוכיח ששרץ כ"ז שאינו נראה לעין אינו נחשב כשרץ בכלל וא"כ אפשר לומר דאח"כ כשיתגדל בתוך שרץ הים ושם הוה נראה לעין מ"מ במצב זה לא ריחשה על הארץ וגם אח"כ כשנבלע ע"י הווייטפיי"ש ויוצא ועובר בתוך החלל הבטן מ"מ לא ריחשה על הארץ אלא בתוך הדג א"כ הו"ל שרץ שעדיין לא שירצה על הארץ ואינו נאסר לכאורה א"א לומר כן דהא נפסקה בשו"ע סעיף ו' דאם פירש תולע מפרי לפרי הדבוקה אף שעדיין לא ראה אויר העולם או אם פירש מגרעין שהוא מקום שנולד שם להפרי הרי פירש ממקום למקום ונחשב כשרץ השורץ והוא ע"פ האיבעיה בגמ' שהניח בתיקו וע"כ נפסקה בשו"ע לאיסור א"כ גם בנידן דידן כשיוצא מהשרץ הים לתוך בשר הדג הוה כפירוש מפרי לפרי או עכ"פ כפי" מגרעין לפרי

שם כ"ז שהשרץ הים חי כמו שביארנו לעיל ועוד שבעל מנחת עני מדבר באופן שבא שם ביצים מבחוץ וע"ז הוא מסביר שזה נחשב ג"כ מיניה גביל ונברא מן המאכל אבל כשנכנס תולע חי מבחוץ מזה לא דיבר כלום ואין להביא ראיה מדבריו.

סמכיות חכמי הטבע

ואם יאמר האומר שאין לנו לדרוש בדברי חכמי הטבע ולא עוד אלא שאינם נאמנים לאמר לנו שבאים מעלמא ובפרט שהוא כנראה בניגוד דברי חז"ל שהעיד לנו שמיניה קא גביל ומה גם שאצלם אינו ידוע בכלל ששייך להיות מיניה קא גביל.

והנה בוודאי דברי חכמינו ז"ל חיים וקיימים ועל פיהם אנו חיים וכל דבריהם דברי קבלה וברוח הקודש נאמרו ולא עוד אלא הקב"ה נוהג עולמו עפ"י דבריהם כמו שדרשו חז"ל (בירושלמי פרק הנודר מן המבושל ה"ח) בשם רבי אבין עה"פ לא-ל גומר עלי קטנה בת שלש שנים ויום א' ונמנו בי"ד ועברו השנה שבתוליה חוזרין ע"ש וכיון שהעידו חז"ל מיניה קא גביל בוודאי כן הוא לכן מה שחכמי הטבע מכחישים זה פיהם דבר שוא ובנוי על השערות ויסודות אשר ברו מלבם ועיין בספר הברית מאמר י"ד פרק ח' בענין זה.

אולם בנידן דידן יש להעיר שמה שהם מעידין על תולע זה שבא מעלמא

ועוד יש לחלק שבכ"מ שאמרו היינו רבתייהו מיירי שפירש ממקום שנוולד וחוזר שם להמקום שנוולד שם וכ"מ מלשון הרמ"א סט"ז שכתב ^{אמר החכמה} "ואפי" פירשו קצת וחזרו מותרים כי כן רבתייהו משא"כ אם הולך למקום אחר ואינו חוזר בוודאי לאו היינו רבתייהו וכ"מ בלשון הפר"ח וכמה אחרונים א"כ בנידן דידן כשבא להדג ונכנס לבשרו אינו חוזר עוד להשרץ הים א"כ ל"ל בהו היינו רבתייהו.

ועוד י"ל דעפ"י מה שנתברר לי ע"י החכמי הטבע ומוזכר לעיל הוא שרוב תולעים שיוצאים מהשרץ הים הנבלעים בהווייטפי"ש מתעכלין ויוצאים דרך בית הרעי א"כ ראינו שלאו היינו רבתייהו ואין דרך טבעם שילכו מהשרץ הים לתוך הדג וא"כ קשה להתיר בסברא זאת.

ועיין בסדר מנחת עני (מבע"מ ספר יד דוד עה"ש"ס) במאמר שבע חקירות מש"כ להשוות דברי פילוסופיה במה שאומרים שאין שום בריה נברא מן העיפוש שאין זה בניגוד לדברי חז"ל דכיון שראינן שבכל מין מאכל נולד ונתגדל מין תולע ושרץ מיוחד א"כ ע"כ שבכח המאכל גביל והוה כמינה קא גביל ע"ש ויש מי שרצו לומר עפ"י דבריו שגם בנידן דידן שהתולע א"א לחיות אלא אם נכנס בתוך בשר הווייטפי"ש א"כ נחשב כמיניה קא גביל ע"ז יש להשיב דהנה התולע הזה כשנמצא בתוך השרץ הים יכול לחיות

ע"י חכמי הטבע שיאמרו שורש התולעים מאין הם ואם יאמרו שמגוף הדג נשרצו יש פנים להתירם עכ"ל ע"ש ואם להקל כן כ"ש שצריך להחמיר ע"פ דבריהם.

וע"י עוד בחזו"א חיו"ד סי' י"ד אות ו' שכתב דאחר החקירה שנתכרר שאין עור על גבן והכינים מונחים ע"ג העור שדן להתיר דאפשר לומר שמתהוין על העור וכן הוא חיותן וכיון שלא פירשו מעולם מע"ג עור הדג הוה בכלל מיניה קא גביל ומותרים עכ"ל באות ה' כותב בענין זה וז"ל שמעתי אח"כ בשם ספרי חכמי הטבע שהם נולדים מבחוץ וע"י איזה סיבה נופל זוג מהם בכריכה והם פרים ורבים במהירות מופלגה עד שממלאים את כל הכריכה והם נופלים על הדגים למצוץ דמם ושמנם וא"כ בטל הספק שנסתפקו אולי מיניה קא רבו ואיסורם מוחלט שהם שרץ המים עכ"ל.

וע"ל בשו"ת לחם שלמה שדן בענין כיני הדג קארפ"ן ע"ש במפתחות סי' ע"א שכותב וז"ל כי הגה"צ מו"ר שלום אליעזר ה"ש (שליט"א) [זצ"ל] (ה"ה) הרה"צ מראצפערט זצ"ל) שרבנים גדולים שאלו ודרשו מגדולי חכמי הטבע אוהע"ו מפעסט ומווארשא העוסקים בחכמת הטבע של בעלי חיים והשיבו בבירור כי אותן השרצים יש להם קינה בתחתית הקרקע במקום שמפטמין הדגים במיני מאכל וימצא שם רבבות שרצים הללו ומשם הם

הוא ע"י שעשו בדיקות בכריכות וראו בעיניהם איך שהזחל נשרץ מביצה ושוב נבלע ע"י השרץ הים ושוב בא הדג ווייטפיי"ש ובולע השרץ ואח"כ חותכים דגים הרבה ומוצאים התולע עובר דרך הדופן של הבני מעיים ועובר לתוך הבשר (עיינן בסוף הקו' תמונות שהם מראים ע"ז) ונמצא שכ"ז לא אמרו מתוך השערה או ע"י ידיעתם מחכמות הטבע שבדו מלבם רק בעיניהם ראו, וא"כ האיך אפשר לומר שא"צ לחוש לדבריהם שבאים מעלמא בנידן דידן והלא נפסוק בשו"ע שעכו"ם נאמן במסל"ת לקולא, ועיינן בשו"ת פנים מאירות ח"א סי' י"ב שיש לסמוך על נאמנות הרופאים, וע"י בשו"ת חת"ס יו"ד סי' קנ"ח ומובא דבריו בפתחי תשובה סי' קפ"ז סק"ל דאף שאין רופא נאמן להעיד על גוף פרטי מ"מ נאמן להעיד על שום מציאות שיש בעולם והאמינם חז"ל ועל עדותם נפסקה הלכה ע"ש בדבריו.

ומה גם שמצינו בנידון של דגי קארפ"ן שדנו בזה הרבה אחרונים על הכינים שמוציאם בין הקשקשים להעור או ע"ג העור מבחוץ וסמכו דבריהם על דברי חכמי הטבע ועיינן בשו"ת אמרי יושר ח"ב סי' י"א שמתיר בתנאי שמתאים עם דברי חכמי הטבע שמיניה קא גביל וז"ל וע"ז הענין נוגע לדאורייתא וכמה לאוין והדבר תלוי בסברא "ומהות טבעית" ומה כחי להכריע לדעתי היה נכון לברר הדבר

לא פי' כן בדברי הגמ' מ"מ שייך לומר שכן היה הטבעית שלהם ואינו חולק על זה נמצא שכל ההיתר אם מוצאים תולעים בתוך הבשר שמותר הוא רק משום שדרך טבעית של הדג הוא שמתעכל כל הבא דרך מאכלו ויוצאים עמו ואינו יכול לעבור משם לתוך הבשר.

א"כ לפי"ז י"ל דעכשיו שרואים שהתולע נכנס דרך מאכלו ומשם עובר לתוך הבשר ע"כ צ"ל שיש איזה חולשה כהיום בכח עיכול שלהם ואינם נתעכלים ויוצאים וע"כ מצוי שעובר דרך הבני מעיים לתוך הבשר ואף שבימי חז"ל היה א"א להם ליכנס לתוך הבשר מן הבני מעיים ולכן מותרים שע"כ מינה קא גביל אולם כהיום שראינן שאינם מתעכלים וגם העידו חכמי הטבע שרוב מהם מתעכלים ויוצאים כדלעיל ע"כ צ"ל שיש להם חולשה ולכן יכולים ליכנס משם לתוך הבשר לכאורה צריך לאסור ולחוש לדברי חכמי הטבע דמעלמא קא אתו, ועפ"י נתישב מה שכתב הרה"ג מוה"ר אלי' פאלק שליט"א מגייטסהעד שרצה להוכיח שהגם שמצינו ענין של גשטנו הטבעים היינו רק בדברים של גודל או קטן או שנתחזקו או שנחלשו הטבע או בקידום ואחור אבל לא מצינו שנתהוה בעולם דבר חדש שלא היה בעולם עד עכשיו ועפ"י ר"ל שבנידן דידן א"א לומר גשטנו הטבעיים אולם לפי דברינו גם בנידן דידן הוא ענין של חולשה

מתדבקים על הדגים השמנים אבל לא גדלים ורבים מן הדגים עצמן עכ"ל, מכל הלין ראינן שסמכו הגדולי הפוסקים דבריהם על חכמי הטבע.

והאמת יש לפרש כי אין דבריהם בניגוד דברי חז"ל כלל, דאפשר לומר עפ"י מש"כ המאירי לפ' בדברי הגמ' קוקיאני אסירי מ"ט דמעלמא קאתו מתקיף לה ר' אשי אי מעלמא אתי לישתכחו דרך בית הריעי ופי' המאירי כלומר שכל הבא עם המאכל מתעכל הוא עמו ויוצא עמו ולכאורה צריך להבין למה לא פי' כפשוטו כמו שפי' ברשב"א בת"ה הק' דאם בא מעלמא דרך מאכלם הול"ל לאשתכחו בתוך הבני מעיים דרך בית הרעי ולא בשאר חלקי המעיים או בחלל הבטן כדלעיל בריש דברינו ע"ש וי"ל דהיה קשה להמאירי דמה קשה לר"א דהול"ל לאשתכחו דרך בית הריע דאע"פ שאינם נמצאים בבני מעיים מ"מ שייך להיות שבא דרך מאכלו ואח"כ עברו מן הבני מעיים דרך דופן לתוך חלל הבטן ושאר חלקי מעיים וגם אפשר להיות שיעברו גם לתוך הבשר ולכן הם נמצאים שם אלא ע"כ צריך לומר שכל מה שנכנס דרך מאכלם מתעכל עמו ויוצא עמו דרך בית הרעי וא"א להם לעבור מהבני מעיים לחלל הבטן וכן היה קים להם לחז"ל וע"כ סבר רב אשי דאם נמצא שלא בבני מעיים הול"ל להתיר דוודאי לאו מעלמא אתי אלא מיניה קא גביל ואף דהרשב"א

מ"ג) אין לנו כח להתיר.

וכדאי להביא דברי הפר"ח בסוסיי פ"ד וז"ל והחמירה תורה כזה בהרבה לאווין שהוא איסור מצוי מאד בפירות וירקות ובקטניות ברוב מיני מאכלים וא"א ליזהר מלהכשל בהם אם לאו בזריזות גדול ולפיכך הוצרך הכתוב לזרז ביותר ולהרבות בלאווין באיסור שרץ הארץ ומעתה כל אדם יזרז בעצמו מלהכשל באיסור זה וגם לדרוש ברבים חומר איסורו כי היכי דלפרשו מיניה ואני את נפשי הצלתי ישמע חכם ויוסיף לקח עכ"ל הק' עיי"ש.

ובצאת לדפוס אינה ה' לידי ומצאתי מש"כ הגאון בעל בית יצחק ביו"ד ח"א בהגהות ומפתחות סי' מ"ג אות ו' וט' לחוש להתולעים הנמצא בתוך הבשר שהם באים ע"י שהבהמות אוכלים שחת ובה מתהוים תולעים ונכנסים דרך מאכלו ועוד כתב לאסור תולעים הנמצא בבשר לאחר שחיטה המבואר במח' שמותרים מ"מ כיון ששמעתי שהם באים ע"י שזבובים מטילים צואה ע"ג הבשר ומהם נתהווה התולעים, ויעיין שם.

ומזה מצינן הרבה בחז"ל שיש לומר כזה נשתנו הטבעיים.

ועוד עפ"י מה שכתבנו בריש דברינו שאם התולעים הנמצאים בבשר הם בדומים לאותם התולעים שמוצאים בחלל הבטן גם המח' יודה שאסורים שא"א לומר בוודאי דמיניה קא גביל כמו שביארנו שם א"כ לית בכלל מקום לקושיא זו שהם סותרים דברי חז"ל.

ועוד יש לדון בשאלה זה אם התולעים אסורים מטעם דבר היוצא מן הטמא כיון שחיותן וגידולן הוא בתוך שרץ הים.

ועוד יש לדון מהו הדין בפירש ע"ג החתיכה שנקטו כמה אחרונים להחמיר בזה והוה איסור תורה עיין בפר"ח סוסיי פ"ד.

ועוד צריך לברר מהו הגדר של דבר הנראה לעין, ואי"ה יתבאר בקונטרס הבאה בעזהשי"ת

וכיון שיש כמה ספיקות בדינים אלו ואין לנו בירור בוודאי לומר שהם מותרים והרבר נוגע לאיסור חמור של איסור שרץ שהזהירה תורה עליה בחמש או שש לאווין ולא עוד שמטמאין את הנפש כדכתיב ונטמאתם במ (ויקרא י"א

בני חיי ומוזני

מה שאוכלים דגים בשבת בכל הסעודות, כי שלשה סעודות המה נגד אבותינו אברהם יצחק יעקב, ובכוחם נמשך לנו בניס חיים ומוזני וכו' והנה דגים ג"כ רומזים על בני חיי ומוזני, כי וידגו לרוב בקרב הארץ הוא בניס, גם רומזים על חיים כמאמרם ז"ל ג' כל מה שמזקינין מתחזקים ואחד מהם דגים רומז על אריכות ימים בתוספת כח וגבורה לעת הזקנה, גם רמוז מוזני כי יוסף מוקיר שבתא מתעשר ע"י הדגים...

The Life History of *Triaenophorus crassus*

1. The adult *Triaenophorus crassus* (worm) lives in the intestine of pike. When the pike spawns in early spring, the *triaenophorus crassus* releases it's eggs and then dies.

2. The eggs of the *Triaenophorus crassus* pass from the gut of the pike into the water. These eggs are microscopic; so small it would require 200,000 eggs to cover a 10 cent coin.

3. These tiny eggs hatch into larvae called coracidia. Coracidia are round in shape and are covered by hair like filaments which they use to move through the water. Coracidia are the initial larval stage of the *Triaenophorus crassus*. They are microscopic in size, not visible to the human eye and not a worm. As coracidia only live about two weeks, they must be eaten by another animal, otherwise the natural cycle cannot be completed.

4. Coracidia are eaten by zooplankton (plankter) a tiny animal only a few millimeters in length which is a crucial component of the natural food chain. At this stage, the coracidia evolve into a second larval stage called a proceroid (within the plankter). The proceroid is shaped like a bullet, still microscopic in size. A proceroid can live for about one month in the plankter, and if it is not eaten by a fish, the proceroid dies and the cycle can not be completed.

coracidia
(enlarged)

Zooplankton
(enlarged)
which
consumes
coracidia

5. When the zooplankton is eaten by a whitefish or tullibee, it is dissolved by the stomach acids of the fish and the proceroid is released into the stomach of the whitefish. At that stage - it rapidly changes (within hours) into a tiny worm, microscopic in size. The speed of this change is so rapid it has been sometimes compared to a process called spontaneous generation - a process where organisms were once theorized to have appeared from nothing.

6. The tiny worm then makes it's way through the stomach wall and into the muscle tissue of the whitefish or tullibee. A defensive reaction occurs within the body of the whitefish, encapsulizing the worm in a small cyst (approximately 5 millimeters or a quarter of an inch in size). The *Triaenophorus crassus* worm may live three or four years in the fish, but as the cyst gradually shrivels, it will die. If the whitefish or tullibee is eaten by a pike before the encysted *Triaenophorus crassus* dies, it can escape from the cyst and live to maturity in the gut of the pike, where the cycle can begin again the following spring.

These cysts in whitefish and tullibee while harmless to man and warm blooded animals, are objectionable in appearance to some people. Standards have been established between the United States and Canada in an effort to ensure that the incidence of *Triaenophorus crassus* is low in whitefish being exported to the United States. The standards in the United States are the most stringent of any country the Freshwater Fish Marketing Corporation sells into, world-wide.